

Лезги газет

Жуван Ватан, ватанэглияр,
дидед ч'ал хуьх!

1920 – йисалай акъатзава

N 24 (10981) хемис 17 – июнь, 2021 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Кар алай месэлаяр веревирдна

15-июндиз Россиядин Федерациядин Гьукуматдин Председатель Михаил Мишустин Пятигорскда Кеферпатан Кавказдин Федеральный округ яшайишдинни экономикадин рекьяй вилик тухуниз талукь месэлайрал машгъл гьукуматдин комиссиядин членрихъ галаз совещание кыле тухвана. РД-дин Къилин пресс-къллугъди “Лезги газетдиз” хабар гайвал, мярекатда РД-дин Къилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Сергей Меликовани иштиракна.

Мярекатдал регионра жуьреба-жуьре хилер вилик тухуниз талукь ва кар алай месэлаяр веревирдна.

Сифте нубатда премьер-министрди кьейд авуна хьи, эхиримжи йисара гьиле къунвай регионра яшайишдинни экономикадин жигъетдай вилик тухунин программа къалурнавайвал уьмуьрдиз кечирмишиз жезвач. Округда гьа виликдай хьиз чарасуз гьална кланзавай месэлаяр гзаф ама. Гьа са вахтунда - федеральный дережада гьална кланзавай бурни.

“Кавказда жегьил инсанар лап пара ава. Гьайиф хьи, абурувай чпиз вижевай мажиб кьведай квалар жагьуриз жезвач. Коронавирус чканвай вахтунда бейкаррин къадар мадни виниз акъатна. Россиядин юкьван рекъемрив гекьгайла, Кеферпатан Кавказда бейкарвал 2,5 сеферда гзаф я.

Инфраструктурадихъ галаз алакьалу месэлаярни тиймил туш. Абуру чпиз рикливай эгечлун истемиззава. Кеферпатан Кавказ вилик финиз талукь экономикадин кар алай лишарайни, Россиядин умуми делилрив гекьгайла, гьуьгуьна амуькьзава. Им гьакл агьалийрин гьар садал гьалтзавай ВРП-дизни талукь я.

Лап къилин месэла вуч я лагьайтла, Кеферпатан Кавказдин регионра феде-

ральный дотацийрилай гзаф аслу жезва. Чи вилик, регионра яшамиз жезвай инсанрин куьмекни галаз, республикайри чпи чпиз бес къадарда къазанжияр къазанмишдай шартлар арадал гьунин карда куьмек гунин везифа акъвазнава”, - лагьана Михаил Мишустина.

Кеферпатан Кавказдин республикайра коммунальный сетрин хилени тарифдай гьалар авач. Ирид региондани коммунальный сетар лап куьгьне хьанва ва абурувай чпел акьалтзавай парциз жаваб гуз жезвач. Регионар бес къадарда целди таъминардай ва гьар са региондин къетневилер, мумкинвилер фикирда къадай вахт алуькьнава.

Премьер-министрди малумарайвал, гьар са региондихъ гьеле винел акьуд тауунвай мумкинвилер ава. “Алай вахтунда РФ-дин Гьукуматди Кеферпатан Кавказ яшайишдинни экономикадин рекьяй вилик тухудай стратегия туькьурзава. Адак региондин агьалийрик секинсузвал кутазвай вири месэлаяр кутуна кланда. Стратегиядин гьар са ц'ар-гаф гьакьикьи негьаяр арадал кьведайвал гьерекадик кутун лазим я”, - малумарна РФ-дин Гьукуматдин Председателди.

Коронавирусдихъ галаз женг ч'лугунин месэладизни къетнен фикир гана. “Жувни жуван багьрияр, танишар т'угьвалдикай хуьдай са рехъ ава - рапар ягьун. Президентдин тапшургуьдалди вири улкьведа исятда гьар са кас пулсуз вакцинация ийизва. За кьез, гьуьрметлу дустар, мад сеферда эвер гузва, т'угьвалдикай хуьн патал рапар ягь, им куьн патал гражданвлин активвал къалурнавай я”, - малумарна Михаил Мишустина.

Кеферпатан Кавказдин Федеральный округда РФ-дин Президентдин тамам ихтиярар ганвай векил Юрий Чайкади реги-

ондиз къетнен фикир гунай М.Мишустиназа сагьрай лагьана. Ада кьейдна хьи, ала-тай гьуьрушра йисаралди гьализ тежез-вай месэлайрин гьакьиндай хейлин тапшургуьгар ганвай. Абуру рекьер туькьур-нихъ, медицинадихъ, чимивилинни энергетикадин комплексдихъ ва маса дердийрихъ галаз алакьалубур тир. Абурун са пай уьмуьрдиз кечирмишнава.

И месэладиз талукь яз Дагьустанда авай гьалдикай Сергей Меликова лагьана. Ада кьейдна хьи, республикадин экономикадин кар алай хел хуьруьн майишат я. 2020-йисан нетижайрай акъазвайвал, вири жуьрейрин майишатри 140 миллиард манатдин къимет авай продукция гьасилна. “Чи кар алай везифани хуьруьн майишатдин мумкинвилерикай тамамвилелди менфят къачун ва хуьрерин агьалийриз яшайишдин къулай шартлар тешкилун я. Сифте нубатда республикада ципиц'рин ва абурукай хьудзавай продукциядин къадар артухарна кланда. Ципиц'ар гьасилзавай майишатрихъ ва фермерриз къулай шартларни тешкилун герек я”, - лагьана С.Меликова.

РД-дин Къилин кьейд авурвал, инвест-проектар къилиз акьудунин карда чилихъ галаз алакьалу са бязи месэлайри кьец'лгузва. И гьалар арадай акьудун патал республикадин гьукуматди серенжемар къабулзава.

Мярекатдал С.Меликова агьалияр хьвадай миьхи целди таъминарунин, канализациядин сетар кьайдадик кутунин месэлайрикайни ихтилат кудна. Идахъ галаз алакьалу яз, Махачкъаладин чиркин ятар миьхъдай имарат тамамвилелди цийикла туькьур хуьвун, чилин кланикай тухузвай коллектор эцигна кутьгьун лазим тирдакайни лагьана. Ада Махачкъаладин аэропорт реконструкция авуна кланзавайдини рикелай ракъурнач.

Нумрадай клела:

ЖЕМИЯТ

Къилинди инсан тир

Дяведилай гьуьгуьнни йисара Шайдаев Велихан гьа и райондин Чухьверхуьруьн вири патарихъай гьуьгуьна амуькьзавай Салманан т'варунихъ галай колхоздин кыле эцигна. Ахла ам яргьал йисара хайи Хпирин хуьруьн колхоздин кыле хьана.

► 3

БАТАНПЕРЕСВАЛ

Гиливидин йикъар-йифер

1943-йисан августдилай за автомобилрин 30 полкуна, фронтдин къвед лагьай эшелонда къуллугьна. Ина везифаяр мадни къалин хьана. Полкунин кар алай месэла фронт герек суьрсетралди, яракьралди, тадаракралди - вири затларалди таъминарун тир. Ина 6 батальонда гьар сада 250-300 автомашин, материалар санай масануз агакьардай маса улакьар, тадаракар авай.

► 5

ТАРИХ

Вучиз “Нарын-къеле”?

И Петр Кавказдиз атай ч'лавуз Дербентдин наиб Имам Къули бега, пачагьдиз багьа савкъат яз, гуя Дербентдин бур я лагьана, куьлегар ва туьрк ч'лапал шегьердин тарихдикай кхьенвай гьилин хатларин чешме багьишна. Адан бязи паяр Дмитрий Кантемира ва И Петрдин къуллугьда акъвазнавай са татарвиди таржума авунай.

► 6

САГЪЛАМВАЛ

Инсанрин даяхни тир, хуьруьн - дамахни

Нариман Салманович гьакьисагъ зегьметди виниз акьудай ч'ехи руьгьдин инсан тир. Ч'ехи алакьунар авай, лайихлу хирург 1999-йисалай Дербент шегьердин медуцилицедин кыле акъвазнай. Пенсиядиз экьеч'айдалай къуллукъ ам Дербент шегьердин администрациядин къилин меслятчи, агьсакалрин Советдин член, Дербентдин гьуьрметлу агьалийрикай сад тир.

► 8

Ч'АЛ

Ван атайт'ла, хьсан я

Чна ч'алан кьайгьу ч'лугуна кланда. Ч'ал чир тахьайла, гележегда чи жегьилри, чна хьиз, газетриз, журналриз макьалаяр, шиирар, хкетар кхьин х'ийидани? И кваларриз чна, агьсакалри, лезги интеллигенцияди, лезги шииратдал рикл алайбуру фикир гана кланзава.

► 10

ХАБАРАП

Инсанрал рикл алайвилей...

К'елунар куьтягьна, яру диплом къачурдалай къуллукъ Амира гьуьлуьз фена. Гележегда хва дуьньядал акъатуни адан риклиз еке шадвал гьана. Са йисалай цийи хизан, А.Вагьабовадин уьмуьрдин юлдашдин дипломатвлин къуллугьдин рекьяй командировка себеб яз, Саудовская Аравиядиз акъатна.

► 12

Къилин сувар

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

12-июндиз Дербент райондин Белиждин хуьре Россиядин Югъ шад гьалара къейдна. Мярекатда Дербент райондин администрациядин къил Мавсум Рагъимова, депутатрин собранидин председатель Мажмутдин Семедова, РД-дин Халкъдин Собранидин депутат Эрик Ибрагъимова, райондин къилин заместителар тир Садир Эмиргъамзаева, Икрам Бабе-

това, общественный палатадин председатель Фетулла Фатуллаева, управленийрин ва отделрин начальники, хуьрерин администрациярин къилери, депутатри, карханайрин ва идарайрин руководителри, школайрин ва аялрин бахчайрин директорри ва масабур иштиракна.

Шад мярекат Россиядин Федерациядин Гимн тамамарналди гатунна. Ахпа сегънедиз экъечлай "Виктория" квартетди "Россия" мани устадвилелди лагъана.

Мярекат ачухай Мавсум Рагъимова Россиядин Югъ чи уьлкведа къилин сувар тирди къейдна.

- Россиядин Югъ, - давамарна ада, - им чи чехи, гзаф миллетрин уьлкведин гьар са агьалидин сувар, Ватандин алай, алай ва гележегдихъ галаз алакъа гьисзавайбурун суварни я.

Россиядин тарих чи гьар садан тарих я ва ам чи гьечли ватандилай башламиш жезва. Ватандин абадвал, гьайбатлувал патал адаз чи гьар садан хъсан крар, кланивал, вафалувал, гьакъисагъ зегьмет герека. Заз районгьлийрихъ мягъкем сагъламвал, хушбахвал хъана кланзава.

Мажмутдин Семедова, Фетулла Фатуллаева ва масабур виридаз сувар тебрикна, гьар садан квале бахт, берекат, булвал хъун алхишна.

И юкьуз, адет хъанвайвал, 14 йис тамам хъанвай жаванрив паспортар вахкана. Россиядин граждана хъанвайбуру Белиж хуьрун школадин аялри къуьл авуналди тебрикна.

Идалай гьугъуьниз къиле фейи концертда Дербентдин музыкальный училищедин "Виктория" квартетди, Белиж хуьрун школадин жаван артистри, мандар Эждар Мамедова, Дагъустандин операдини балетдин театрдин солистка Диляра Агъаевади ва масабур иштиракна.

Мярекат аялри "3и Россия" флешмоб авуналди акьалтна.

Эпосдин сувар

ГьикI тухуда? Вуч ийида?..

Мердали ЖАЛИЛОВ

Чна гъилевай йисуз "Шарвили" эпосдин сувар гьар са районда къилди-къилди тешкилул теклифнавайдакый виликан нумрайра хабар ганай.

Гила сулар чеб чпелай къевезва: гьикI тухуда? Вуч ийида?

Къилди-къилди гьар са районда "Шарвилидин" сувар тешкилулунин тежриба чахъ авач. Бес вучда? ГьакI алатдани цини и суварин югъ?

За фикрзавайвал, чи гьар са райондихъ чпин къетлен ийкьар-суварар тухунин тежриба авайди я. Месела, Ахцегъа "Шарвилидин" сувар хъиз, Рутула "Чубарин югъ", Докъузпарада "Сеслу симер", Мегъарамдхуьре "Самурдин зул", Къасумхуьрел СтIал Сулейманан ширатдин ийкьар ва икI мадни маса мярекатар тешкилзавайди чаз чиди. Ибур халкъар агудзавай, руьгъламышзавай хъсан чешнеяр я. Идалайни алава, гьар йисуз чи вири районар, саки гьар са хуьр "Шарвилидин" суварик къевез гъазур жезвай. Ахцегъа Къиблепатан Дагъустандин, Кеферпатан Азербайжандин саки вири районрин майданар ачухзавай. Ибур бес чи районрин халкъарин (лезгийрин, рутулрин, агъулрин, азербайжанрин, даргийрин, табасаранрин, татарин, аварин, яхулрин, урусрин ва икI мадни) суварар тушни!

Виликрай Ахцегъа санал кардик кутаз хъайи майданар гила къилди-къилди теш-

килда. Анжах вири майданрал "Шарвили" эпосдин мана-метлебдив къазвай яржар, плакатар, шкилар, къугъунар, къуьлер, манияр, акъажунар хъун важиблу я.

Мадни са кар: Шарвили халкъдин руьгъда, къанажагъда арадал гъанвай игитдин къамат я. Игитвилерни гзаф я. Ватан хуьнин, душман терг авунин женгера хъиз, халкъ патал хийирлу крара (къаналар, булахар, рекъерни муькъвер туькуьриз, дуствилинни архавилин алакъаяр мягъкемариз ва икI мадни), хайи диде-буба, клани яр патал къалурзавай багъривилин алакъайра къалурзавай чешнеяр чи алай ва къевезмай несилар ватандашвилин ва инсанвилин ерийралди тербияламышунин бинеяр тушни! Чи суварикни чи ветеранар рикел хъунихъ галаз сад хъиз, зегьметдин къагъриманар, гзаф аялар тербияламышзавай диде-бубаяр, клелурна, спортда, аскервилин частара, къанун-къайда хуьнин органра, маса хилера чешнеяр къалурзавай ксарин тарифна, абур руьгъламышун, вижевай концертрин, сегънейрин, спортдин акъажунрин программаяр гъазурин герека я. Гьелбетда, ахътин фондни хъайитIа, суварин мешреб ва метлеб вине жеда. Спонсорар лагъайтIа, Аллагъди хуьрай чеб, чи саки вири хуьрерихъ авайди малум жезва.

И юкьуз районрин центрайра, суварин майданрал чи халкъариз хас сеняткарвилерин (заргарвилин, халичайринни гуьлуьтрин, маса затIарин) гегъенш выставкаяр, чкадин яр-емиш, майваяр, къвалера

гъазурзавай ширинлухар, мижеяр, чи булахрин миьхи ва хийирлу ятар маса гъувай базарар (ярмаркаяр) ачухайтIа, халкъдин иштираквални, менфятлувални артух жедайдал шак алач.

И юкьуз симинин ва маса пагъливанриз, шаирризни мандарриз, музыкадин устадриз гаф, чеб къалурдай мумкинвал гайитIа, халкъдин руьгъдик гьихътин гъевес, ашкъилувал акатдатIа лугъун четин я. Гьахътин жуьреба-жуьре савкъатарни гъазурин гъалибчияр, активистар, куьмекчияр ашкъиламишдай...

Куьрелди, "Шарвилидин" сувари вири халкъдин руьгъдик анжах хъсан патахъай таъсирдайдал шак алач.

Гьелбетда, тIугъвалдиз-завалдиз акси серенжемари, рекъера, майданрал гьерекатдин хатасузвал таъминарунин, къанун-къайда, михивилер хуьнин, патакъерехдай хтанвай мугъманар саймишунин - агъмишунин крарни рикелай алудна виже къеведач.

Винидихъ лагъанвай хътин серенжемари, теклифзавай (инал рикел гъизвай) крари чи вири суварик руьгъ кутадайдал шак алач.

Иншаллагъ, "Шарвилидин" сувар цIи гъа тегъерда къилени фида.

Алай аямда телевиденидин, Интернетдин такъатрин куьмекдалди вири районрай суварин мярекатар чIехи экранрилай къалурдай, виридаз вири аквадай мумкинвални авайди гьисаба къуртIа хъсан я...

Малумат!

риз гьар юкьуз (ял ядай ийкьар квачиз) пакаман сятдин 8-далай нянин сятдин 6-далди ана жедай мумкинвал яратмишнава. Къетлен аялар гьар са дестеда 5-7-далай виниз жедач. Аялриз йикъа 5 сеферда кфетлу тIуьн гуда, абур миьхи гъавадал сейрдиз акъудда. Аялрихъ ийкьан

къиллай-къилиз тербиячи, гьар са дестени датIана неврологдин гуьзчивилик жеда. Массаждикай, ЛФК-дикай менфят къачудай мумкинвал ава. ГьакIни абурухъ галаз логопедди, дефектологди, психологди жуьреба-жуьре тарсар (коррекционно-развивающие занятия) тухуда.

Сулар пайда хъайитIа, телефондин агъадихъ галай нумрадиз зенг ийиз жеда: **8-989-879 -02-98**

Коронавирус: эхиримжи рекъемар

РД-дин Роспотребнадзордин делилралди, 16-июндиз Дагъустанда коронавирис акатайбурун къадаг 34 414-дав агънава. Эхиримжи юкьуз коронавирис акатай 56 кас дуьздак акъудна.

Гъа са вахтунда духтуррилай начагъ хъайи 31 813 кас (эхиримжи юкьуз - 44) сагъар хъийиз алакъана. Санлай къачурла, республикада 2 198 478 кас ахтармишнава. 2320 кас, амайбурукай чара авуна (изоляция), къвалера ава. Дагъустанда коронавирисдик 1510 (эхиримжи юкьуз - 3) кас къена.

Т.А. Исмаилов

И йикъара Дагъустандин илимдинни общественностдин векилрив чIехи магърумвал агакъна. Яргъалди чIугун тавур залан азардикди дуьньядиз машгъур алим - физик, технический илимрин доктор, профессор, образованидин тешкилатчи, яргъал йисара ДГТУ-дин къиле акъвазай ректор, общественно-политический деятель, РД-дин Халкъдин Собранидин депутат, меценат, "Лезги газетдин" еке дуст ва амадаг Тагъир Абдурашидович Исмаилов рагъметдиз фена.

Т.А. Исмаилов 1953-йисуз Рутул райондин Ихрекрин хуьре муаллимдин хизанда дидедиз хъана. Мегъарамдхуьре юкьван школа, ДГУ-дин физикадин факультет, Ленинградда аспирантура ва докторантура акъалтарна. Вичин вири уьмуьр ада Дагъустандин технический университетдихъ галаз алакъалу авуна. Неинки жегъилриз алай аямдин технический илимрай чирвилер гана, гьакI университет вични хейлин виликди тухвана.

Тагъир Абдурашидовичан гъиликай агъзурдалай виниз илимдин къваллахар, цIудав агакъна монографияр хкатна. ЦIийи шейэрин 300-дав агакъна шагъадатнамаяр ва патентар къачуна.

Илимдин рекъе къазанимшай къетлен агалкъунрай адаз "РД-дин лайихлу изобретатель" (1993), "РД-дин илимдин лайихлу деятель" (1995), "РФ-дин къилин пешекарвилер образованидин Гуььрметлу работник" лагъай тIварар, гьакъван жуьреба-жуьре шабагъарни тарифрин чарар гана.

Т.А. Исмаилов дуьньядин са шумуд академиядин академик тир. ДГТУ Россиядин лап хъсан 100 вуздин жергеда гъатна, адаз диплом ва къизилдин медаль гана.

Т.А. Исмаилован шабагърик "Европадин ери" - къизилдин медаль, Ярослав Мудрыйдин орден, Пак Софиядин орден (Великобритания), РФ-дин "Иисан ректор" (2004, 2005, 2009), "Петербургдин личность" тIварар ва гзаф масабур ква.

РД-дин Халкъдин Собранидин депутат, яз ада вичин сечкичийрин гзаф истемешунар, тIалабунар тамамарна, гзаф крар къилиз акъудиз куьмекна.

Т.А. Исмаилован тIвар "Россиядин лап хъсан инсанар" (2003-2009), "Россиядин лап зурба деятелар" (2006), "Вуж вуж я дуьньяда..." - энциклопедийра, справочникра, биографический словарра къунва.

Адаз ганвай "Россиядин Гуььрметлу агъали" - Къилин Орден (2008) лап къетленди я. Ихътин шабагъризни гуььрметдин тIварариз лайихлу хъайи маса алим, общественно-политический деятель мад чаз чидач.

Гъа дерезайра авайлани, ам чи газетдин дуст, гьакъван ачух ва гуььрметлу кас, чи амадаг яз амай, вичивай жедай вири куьмекар гуз алахъдай.

Адан веледарни бубадин рекъай фенва: тIвар-ван авай алимар, тешкилатчияр я гъабурни.

Чна рагъметлудан хизандиз, мукъва-къилирийриз, багърийриз, дериндай хажалат чIугунивди башагълуьгвал гузва.

Тагъир Абдурашидович Исмаилован экуь къамат чи рикелай садрани алатдач.

"ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН" редакциядин коллектив.

Дагъустандин Автономиядин - 100 йис

XX асир Дагъустан ва дагъустанвияр патал “къизилдинди” хъанай лагайтга, чун ягълмиш жедач. Октябрдин инкъилабдилай гуьгъуьниз Дагъустандин автономный республика тешкилуни абуруз уьмуьрдин вири патарихъай виликди фидай геьенш мумкинвилер ачухнай. Гъевчи халкъарихъ виш йисара аваз хъайи мурадар къилиз акъатиз, гъар сад цийи уьмуьр туькьурниг вичин пай кутаз эгечнай. Дагъустандин картадал цийи шегъерар пайда хъанай: Дагогни, Избербаш, Каспийск... Вири и дегишвилера, агалкъунра ва къазанмишунра къилинди инсан тир - вичин алахъунралди, чирвилералди ва вердишвилералди цийи уьмуьрдин шартлар яратмишзавай зегъметкеш. Гъакъисагъвилин къазанмишунар гуьгъуьнин несилриз таз, уьмуьрдай феийи чпин девирдин игитар. Гъавилияй лишанлу вакъийарин вахтара къванни чна абур рикел хкун, жегъил несилриз абурун тварар чирун, авур крариз мад ва мад сеферра лайихлу къимет гун чарасуз я. ИкI тахъайтга, несилривай къадирлувал квахъда, вафалувални абурув гумукъдач.

Абдуселим ИСМАИЛОВ,
Дагъустандин халкъдин писатель

Гъар сеферда хайи ватандиз хъфиз ва я элкъвена Махачкъаладиз хквез, Избербаш шегъердин къилихъай шегъере рекъе авайла, зи рикел хкведай са твар ва фамилия ава: **ШАЙДАЕВ Велихан**. Жуваз лап гъевчи члавалай мукъувай чидай ва мукъвани гуьрметлу тир и касдин мецелай заз гзаф насигъатар, ихтилатар ван хъайиди я. Абуру зи руьгда яратмишунин рехъ хкъагиз клан хъунин мураддив цир ягъиз туна. Избербаш шегъердихъ галаз адан вуч алакъа ава лагайтга, Шайдаев Велихан адан бине эцигайбурукай сад я. Избербаш дагъдин цендив, гуьлуьн къерехда нефт жагъурдай буругъчийрин поселок арадиз атай 1932-йисалай.

Шайдадин хва Велихан Куьре округдин Яркли магъалдин Хпитрин хуьре 1899-йисуз хайиди я. Гъеле ирид йисни тамам тахъанмаз, адан буба рагъметдиз фена. Са йисалай дидени къена, вичелай гъевчи къве вах галаз Велихан етим хъана. Гена Аллагъдиз шукур, мукъвабуру абур гадарнач. Велиханани хизандин исевал ийиз эгечна, идаз-адаз амуькбай къвалахар ийиз, фу къазанмишиз, вични, вахарни къиникъикай къутармишна. 12 йис хъанвайла, ам къасумхуьрел са агъваллу касдин къвалел алай, ахпа Агъа Ярагъдал масадаз батраквал ийиз хъанай.

Етимрин къилел цийи бедбахвал атана: Яркли патара хъайи залзаладикди Хпитрин хуьр маса чкадал куьардайвал хъана. Дуьньядин сад лагъай дяведин иштиракчи тир Урусатдин пацагълуьгди хуьруьнвийриз къвалер эцигдай пулдин такъатар теклифна. Амма са шарт авай - абур тайнардай вахтара казнадиз вахун герек тир. Гъавилияй вири хизанривай абур къачуз хъаначир. Шайдадин етимрин хизанни абурун арада хъанай.

Инал къейд авун герек я хьи, Хпитрин хуьр цийи чкадал, дуьз куьчейриз пайна, пландик кваз эхцигнай, ихътин хуьрер дагълара мад авачир.

Хуьруьн члехи паюни дараматар эцигиз, абур къазмада хъанайтани, Велихана вични, вахарни къвалел акъалдарна. Геьвер къеанви Хаме-таз гуьлуьз фена, Нарунж - къелеви Абдулагъаз. Веледриз веледар жез, абурун невейрикай и къве хуьре тамам тухумар арадиз атана.

Амма чун вахарин стхал хквен. 1927-йисуз къисмет маса рекъе тунихъ ялзавай Велихан Бакудиз фена. Къве йисуз ада нефтладин мяденда фялевал авуна, ахпа буругъчидин куьмекчивилин пеше чирна, буругъдал къвалахиз хъана.

1932-йисан гатфариз Велихан нубатдин отпускдиз хуьруьз хтанвай. Ветегайрал физ хуьрерай бри-

гадаяр тешкилзавай йикъар тир. Велихана вичин бригадани тешкилнай. Балугъар къадай йикъар фад алатдай бур тирвилляй. Амма элкъвена Бакудиз хъфидайвал хъаначир. Избербашда кардив эгечнавай нефтладин мядендиз пешекарар лазим тирвилекай чир хъайи ада Дагъустанда акъвазун къетна. Ина тежрибалу пешекар хушвилелди къабулнай, ам буругъчивиле тестикъарнай.

XX асирдин 30-йисар къетленбур тир. Гъар сана зегъмет развай, адан нетижайри зегъметчийрик мадни руьгъ кутазвай. Велихан Шайдаеван бригадани буругъар ягъунин планар артухни алаз къилиз акъудзавай, Дагъустан Республикадин къвердавай къалин жезвай чкадин нефтладин вацлук адан кланни акахъзавай. 58-буругъ эгъунунин къвалахар яргълал фенай. Умудар члехибур тир. Эхирни наф-

ман къалурнавай. Амма 7-ноябрдин сувариз Махачкъаладай рикI тлар хъана хъфей шаир Сулейман 23-ноябрдиз рагъметдиз фенай. Сечкийрин югъ мукъва жезваз акуна, республикадин властри тади гъалдин къарар къабулна ва Избербашдин нефтладин мяденрин 2500-далай виниз зегъметчийар авай коллективди чпин арадай къвенквечи буругъчи ва стахановец Шайдаев Велихан СССР-дин ВС-дин депутатвиле кандидат яз къалурна.

Гъил-гъилеваз къиблепатан районрин зегъметчи коллективра тереф хуьнин митингар ва кандидатдин векилрихъ галаз гуьруьшмишвилер къиле физ, “Дагъустандин правда”, “Цийи дуьнья” газетриз геьенш макъалаяр, къилдин ксарин фикирар акъудиз эгечна. Велихан Шайдаеван хуьруьнви, мядендин фяле Хи-

Къилинди инсан тир

тладин халис чешмедал агакъна кланзавай. 1936-йисан 12-августдин пакаман сятдин вадаз буругъди къуватлу фонтан ганай. Велихан Шайдаев патал им члехи шадвал, гъахълу дамах, тележегдихъ инанмишвал ийиз жедай агалкъун тир. Анжах гъа и йисуз бригадди 31 агъзур тондилай артух нефт кхуднай.

Къвенквечи буругъчидикай, неинки Дагъустанда, гъакли уьлкведин майишатдин и хиле лап хъсан стахановчийрикай сад тир Шайдаев Велиханакай а члаван газетра гзаф хкъизвай, радиодай мукъвал мукъвал рахазвай. “Дагъустандин правда” газетдин корреспондентдихъ галаз са суьгъбетда ада икI лугъуз-ва: “Килиг садра чи нефт кхудзавайбурун поселокдиз, квез акъвазвай къван къулай къвалер, клуб, къве школа, больница, туьквенар, аялрин бахча ва маса дараматар - ибуру вири зи вилик арадиз атайбуру я, вири и крарик зи зегъметдин пай ква, зи бригаддин пай ква. Гъа им чун патал зурба шадвал я”.

Гуьгъуьнин йисни бригада патал агалкъунринди хъанай, анжах 10 вацран девирда 60 агъзурни 600 метрдиз буругъар янай, 20 агъзур тондилай артух нефт кхуднай.

1937-йис тарихда анжах гъахъсузвилеринди яз тваз алахънава. Амма гъакъисагъ уьмуьр давам жезвай. Советрин халкъди гъич садрани тахъай еришралди промышленность, хуьруьн майишат вилик тухузвай. Уьлкведа властдин цийи хилер арадиз гъиз эгечнавай. ИкI, сад лагъай сеферда эвер гунин СССР-дин Верховный Советдин 12-декабрдиз къиле фидай сечкийриз гъазурвал акъвазвай. Союздин Советдиз сечкидин Дербентдин округдай депутатвиле кандидат яз Дагъустандин халкъдин шаир СтIал Сулей-

ман дирниби Гъамидован мецелай адан уьмуьрдикай, етимвиле акъатай аялвилекай, буругъчи Мегъамед Аллагъвердиеван ва бригадир Семен Гуртовоян мецелай зегъметда агалкъунрикай хъенай.

Гуьгъуьнин нумрайра газетри, сифте сеферда эвер ганвай Верховный Советдин къвалахда иштиракна, Москвадай хтанвай депутат Велихан Шайдаеван вичин фикирар халкъдив агакъариз хъана. Адан шадвилин къадар авачир. Адаз мукъувай уьлкведин регъбер И.В. Сталин ва СССР-дин гъукуматдин наркомар акунвай. Депутат яз, адани уьлкведин къудратлувал артухарунин планар тайинаруник пай кутазвай.

“Дагъустандин правда” газетдин корреспондентдихъ галаз хъайи са суьгъбетда Велихан Шайдаева къейдзавай: “Верховный Советдин заседаниейра иштиракни заз авур таъсир зурбади я, адакай лугъунни гъакъван четин я заз... Жув и дережайри агакъуни зак къетлен дамах ва шадвал кутунва. Дагъдин са гъевчи хуьрйи тир зун, буругърин къацай къвалахрин фяле, зурба уьлкведин къиле авай ксари къабулзава, за абурухъ галаз жуван республика, Избербашдин мяденар патал важиблу месъляяр гъалзава... Зун СССР-дин залан промышленностдин нарком Л.Кагановичахъ галаз гуьруьшмиш хъана, адан заместитель П.Звягинцева къабулна. П.Звягинцевахъ галаз санал чун “Главнефть”-да хъана ва ана чи Избербашдин трест герек такъатралди ва тадаракаралди таъминарунин месъла гъална. За гъакли Избербашда Дагъустандин халкъарин векилар патал горно-промышленный учреждение тешкилуни ва цлуд йисан мектеб эцигунин месъляяр къарагъарна. Зи тIалабунар тайин къарар-

риз элкъвена, лазим тешкилатриз тапшуругъар гана. Яшайишдинни дуланажагъдин ва культураддин эцигунар къиле тухун патал трестдиз 4,5 миллион манат пулдин такъатар чара авуна...”

А йисар къетленбур хъанай: вири къуватар ва такъатар кардик кутуна, промышленность ва хуьруьн майишат хкажзавай уьлкведа вишералди, агъзурралди пешекарар, къуллугъчийар - тахсирар квайбурни, квачирбурни - жазаламишзавай, лагерриз рекъе твазвай. Ида арадиз гъизвай къенепатан къызгъинвилел алава я, дуьньядани члехи дяведин цай куьлуьниз эгечнавай. 1941-йисан гатуз адак Советрин уьлквени акатнай.

Промышленностдихъ галаз санал хуьруьн майишатдин виликни цийи везифаяр акъвазнай, фронтдиз суьрсет гана кланзавай. Сифте нубатда колхозризни совхозриз чпиз куьмек гун, абурун къиле алакьунар авай, зегъметчи коллективар агалкъунрихъ тухуз алакьдай ксар тайинарун герек тир. Гъа икI, республикадин гъукуматдин къарардалди Велихан Шайдаевни буругъчивилияй къасумхуьруьн райондин Курхуьруьн Сталина тIваруннихъ галай колхоздин председателвиле рекъе тунай.

Курхуьруьн мулкара хъсан тежилар битмишарзавайди тир. Майишатдин вилик фронт патал жезмай къван гзаф техил гъасилунин ва райондин амай майишатарни вилик члугунин везифа эцигнай.

Дяведилай гуьгъуьнин йисара Шайдаев Велихан гъа и райондин Чухъверхуьруьн вири патарихъай гуьгъуьна амуькъзавай Салманан тIваруннихъ галай колхоздин къиле эцигна. Ахпа ам яргълал йисара хайи Хпитрин хуьруьн колхоздин къиле хъана.

1966-йисуз къиблепатан Дагъустанда хъайи залзалади Яркли магъалдин хуьрерин жемятрин вилик арандиз куьч хъунин месъла эцигнай. Хуьрер куьчарунин къарарар Дагъустандин гъукуматди къабулнавайди тир, амма жемятри разивал тагунни мумкин тир. Залзалади и къарардиз къуват ганай. Къелейрин жемят, месела, вертолетра аваз пуд йикъан къене Уружбадал тухванай, вучиз ла-гъайтга ина са пай хуьруьнвияр къвалер эцигунив эгечнавай, амай паюнизни чилер чара авунавай. Хпитрин жемят фикиррик квай, XX асирда им къвед лагъай сеферда куьч хъунин чарасузвал ашкара тиртIани, аранда хуьр кутадай цийи чка тайинарунавай. Гъавилияй Велихан Шайдаева вичин ва Нарунжан хизандихъ ва гъакли жуван хайибур къван мукъва тир къелевийрихъ галаз Уружбадал куьч хъунин къарар къабулна.

Са шумуд йисалай Велихан Шайдаева Уружбадал эцигай къвалер маса хгана ва вичин жемят авай чкада хуьруьн юкъвал цийи къвалер эхцигна. Гъа ина 90-дав агакъзавай яшара аваз рагъметдиз фена. Ам Эминхуьруьн сураа кучукнава.

В.Шайдаев къве сеферда эвленмиш хъанай. Сад лагъай кайвани вичин хуьрйи тир. Адаз эркек велед хъанай - Шамил. Гъеле Избербашда амаз лаб рагъметдиз феийвилляй къвед лагъай сеферда эвленмиш хъхъанай. Бине Ахцегай тир Айсат тIвар алай дишегълидал. Умун къилихдин, мукъва-къиливал чидай акъуллу дишегъли, хъсан дерзичи тир. Адахъ гъа члавара пара къиметлу “Зингер” машин авай. Чи вири тухумдиз халудин свас тир адахъ са нукъсан авай - веледар жезвачир. Вичин хъсанвилляй, вирода адаз а нукъсанни багъишламишзавай. Мадни са делил: вири уьмуьр хпитарвидихъ галаз хуьре тухванатIани, ам миьхи Ахцегаь нугъатдал рахаз амуькна. Яркли нугъатдин са лишанни адан чIалак акатначир.

Бубадин къвалера хва Шамил вичин хизан галаз яшамаш жезвай. Къе амни амач. Адахъ авай веледарни рушар тир. Абурухъ чпин хизанар хъанва. Велихан Шайдаеван вахарин звелдар пара я. Иллаки-къелевийар. Ина халудин тIвар гъамиша мецел ала. Хтул Загъидинан хва Фарид Агъмедова (Мегъарамдхуьруьн райондин къил) члехи халу Велиханан тIвар вичин члехи хциз хгана. Москвадин хъсан вузда къелзавай ада машгъур халудин тIварцIел дамахзава.

Зунни адан хтулрикай сад я. 1963-1965-йисара Хутаргърин юкъван школада къелзавайла, за хуьруьн вацрар халудин къвале акъудиз хъанай. За адан архивда авай хейлин чарар-цIарар тупIалай авунай, ихтилатрихъ яб акалнай. Зи рикле абур хъинриз элкъуьрунин, ктабра тунин хилар-мурадар арадиз атанай. Жуван яратмишунра Шайдаев Велиханан уьмуьрдин ва къисметдин чинар заз гилалди герек къевезва, абур за жуван эсерра ишлемишзава.

Вахтар къевез-физва. Несилри несилар эвеззава. Велихан Шайдаев хътин ксарин къисметри абур алакьада аваз тазва.

Чи ветеранар

Зегьметдин
Гьалибвилерин девир

Нариман ИБРАГЪИМОВ

Макъаладин кьилиз ганвай гафар заз, чпин алатай вахтар рикел хкидайла, СССР-дин Верховный Советдин депутат хъайи Герейханован тварунихъ галай совхоздин багьманчийрин квенквечи бригададин бригадир Рабият Исакьовадивай ва яргал йисара Советский хуьрун советдин председателвиле, "Фрунзенский" совхоздин директорвиле квалахай Шамил Абдулхаликьовавай ван хъанай. Мукъвара га гафар заз Сулейман-Стальский райондин Алидхуьрйя тир агьсакъал, зегьметдин ветеран **МИРЗЕХАНОВ Мирзехана** тикрарна. "Чаз асайшвилерихъ, муддин парталрихъ, кьезилвилерихъ калтудгай вахт авачиртлани, чан халудин, чи девир зегьметдин гьалибвилеринди, социализмдин зегьметдин акъажунринди, партиядин гаф вине кьазвайди тир".

Къасумхуьруьн консервирдай заводдин механик, халкъдин контролдин комитетдин председател Мирзехан Мирзехановахъ галаз зун 1980-йисарин сифте кьилера таниш хъанай. А вахтунда чна республикада ва РСФСР-да консервирдай промышленностдин квенквечи, зарбачи карханайрикай сад тир Къасумхуьруьн консервирдай заводдин коллективдин баркаллу крафикай макъалаяр, репортажар кхъенай. Вахт фирдавай, га вахтарин бязи вакъиярнин, виликан танишар, инсанарни рикелай алатзава. Мирзехан Мирзеханов и йикъара адан хчин свас Лмуната зи рикел хкана, Москвадай зенг авуна. "Июндин вацра зи апай Мирзехан дахдин ва къари Муминат диддин 90 йисар тамам жезва. Абуру санал вафалувилелди яшамаш жез 60 йисалай алатнава. Абурукай са макъала кхъихъ ман, Нариман стха. Абуру пара кьени инсанар я".

Адет тирвал, къаридин, апаян тарифдай суьсар тимил жезвайди я. Лмунатан (ам зи хуьруьнвидин руш я) тлабуни зун тажубарнач, вучиз лагьайтла, Мирзехановрин хизан ва Лмунат вични тарифдик квай, кхуншири, чидайбуру гьурметзавайбурукай я.

Мирзехан 1931-йисуз Алидхуьрел дидедиз хъана. Аял вахтар къайгуьсуздиз акъатна лугъуз жедач. Диде датлана хизандиз ризкъи жагьурунин реке авай. Никлера къуьл, мух цазвай, маларни хуьзвай. Хуьуьлуьн варцара квалахиз масанриз физвай. Дахдикай магьрум хъанвай хва дидедин кьени гил хиз тир. Чехи жердавай тамамарзавай крарни жавабдарлур, четинбур жезвай. Дяведин йисар мадни кьивибур, азиятрик акъатайбуруз элкьена. Мирзеханаз вири акуна: кашни, мекъни, дяведин дертни, чехибурухъ галаз далудал залан пар къачунни, ахвар тавур йиферни... 14 йисавай жаван колхоздин лежбердиз элкьена. Колхоздин седри Абдулкъадира ва бригадирди тапшурмишай гьар са кар вахтунда тамамариз алахъдай гада.

Дяве кутьягъ хъайила, хуьруьз гьалибвал къачур аскерар хквез гатлунайла, гьалар са жуьре регьятвилехъ, хъсанвилехъ элкьена. Мирзехан ватандин вилик вичин буржи кьилиз акъудизни

фена. Петропавловск-Камчатскийдиз акъатай жегилди пияда къушунра къуллугъна.

Алидхуьр кунтлал аламачир. Жемьятди Къасумхуьрелай Цмурдихъ хъфизвай рекин дуьзен тлулал цийи хуьр кутунвай Алидхуьруьн ва Къасумхуьруьн колхозар сад-садак какадарна, III Интернационалдин тварунихъ галай еке майишат арадал гъанвай. Хуьруьн патав консервирдай завод кардик кутунвай. Аскервилин партал аламай гада заводдиз фена ва ам механический цехдиз квалахал къабулна. 1992-йисалди Мирзехан Мирзеханова вичин уьмуьр заводдихъ галаз алакьалу авуна, коллективдин агалкъунрик вичин зегьметдин пай кутуна.

- А вахтар рикел хкайла, жувак гумрагъвал, гьевес акат хъийизва, - лугъузва М.Мирзеханова. - Дяведилай гуьгъуьнин йисара гила хътин техника, тадаракар авайди тушир. Емишар яргалди хуьн патал чна машмашар, алучаяр, хутар зимбилра твазвай ва къурурзавай. Зимбилар гзаф гекре кьезвай. Чна 15 гектарда шумьягрин багъ кутунай, зимбилар туькьурдай твалар хъун патал. Консервирдай цехди алучадин, жумарин, хутарин, ичерин, чумалрин пюреяр гьазурзавай ва 100 литрдин челегра тваз уьлкведин консервирдай заводриз реке твадай.

За вад директордин гьилик квалахна, амма абурукай Рамазан Расулова Къасумхуьруьн консервирдай заводдин твар уьлкведиз машгурна. Ада чи зегьметчи коллективдихъ галаз къазанмишай агалкъунар гьейранвалдайбур тир.

Дугьриданни, Къасумхуьруьн консервирдай завод уьлкведин квенквечи карханайрин жергеда гьатна. Завод РСФСР-дин недай-хъвадай шейзрин промышленностдин министерстводин "Зегьметдин баркаллувал" ктабдиз акъудна. Коллектив са шумуд сеферда КПСС-дин ЦК-дин, СССР-дин Министрдин Советдин, ВЦПС-дин ва ВЛКСМ-дин гьилик-гьилиз кьведай Яру пайдахдиз, "Дагконсерв" объединенидин премийриз, квенквечи пешекерар, рабочияр гьукуматдин наградайриз лайихлу хъана. Абурун арада Мирзехан Мирзехановни, адан уьмуьрдин колдаш, консервирдай цехдин рабочий Мирзеханова Муминатни авай.

Мирзеханани Хуьхъурин хуьрйя тир Мумината чпин уьмуьрдин рекеяр 1954-йисуз сад авунай. Гъанлай инихъ абуру са къулава, са гьаятда, са карханада зегьмет члугуна. Механик Мирзеханова заводдин вири линияр, техника къайдадик хъун, абуру акъвазунар авачиз квалахун патал чалишмишвална. И карда адаз механический цехдин начальник хъайи Мегьамедшакир Абдулгьамидовани куьмекна. Халкъдин контролдин комитетдин кьиле акъвазайла, Мирзеханова коллективдин девлет хуьнал гуьзчивална.

Консервирдай цехдин зарбачийрикай сад тир Муминатан гьилери гьазурай консервир (компотар, маринадар, мурабар, повидлояр, ширеяр, цукатар, мармеладар...) немки са чи уьлкведин промышленный центрайриз, гьакI Польшадиз, Венгриядиз, Болгариядиз, Чехословакиядиз, Монголиядизни реке твазвай.

Зегьметчийри, кьени, дугьри инсанри, вад веледиз лайихлу тербия гана. Къе члехи хва Айнуллага Москвада эцигунрин карханада квалахзава. Аниз фидалди, ада хейлин йисара Дербентдин эцигунрин комбинатда кьилин инженердин везифаяр тамамарнай.

Къвед лагъай хва Абидуллагъ карчи я. Рушари (Фаиза, Саида, Фериди), медсестраяр яз медицинадин идарайра зегьмет члугуна.

90 йисан яшдив агакънавай инсанри веледрал, хтулрал дамахвава. Гагъ садбур, гагъ масадбур абуру кьил члугвазва. Лмунат свас Москвадай хтана, Муминат къаридин юбилейдин (ам 1931-йисан мартдиз дидедиз хъана) мярекатни кьиле тухвана. Гила июндиз дуьньядиз атай Мирзехан апаян юбилейдик кватл жедя багърияр.

Мубаракрай, уьмуьр сагъламди хуьрай!

Веревирдер

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделедин редактор

Махсус словарра кьейднавайвал, философия илим я. Вичини гьам тьебиат (алем) ва гьамни общество арадал атунин, виликди финин умуми законар (къанунар) тайнарзава. Яни инсандиз чун элкьуьрна къунвай алемда ва гьа са вахтунда чи обществодани кьиле физвай гьерекатрикай, дегишвиликай чирвилер гузва. А чирвилер кардик кутадай рекьерни къалурзава.

Философияда асул кьве тереф чара жезва: сад - дуьз илимар ва виликди финин дуьз рекьер чирзавайди, кьвед лагъайди - тапан илимар, тапан рекьер къалурзавайди. Материалиствилин ва идеалиствилин терефар.

Сад лагъайда гьар са нетижадихъ вичин себебар авайди чирзава. Кьвед лагъайда вири крарин, нетижайрин себеб кьетлен руьгъ, члехи Аллагъ я лугъузва.

Ихътин тестикъарунар обществода, гьакI илимдани аваз садни кьве асир ваь, цлудралди асирар

Тапан философия...

алатнава. Философиядани тапан ва дуьз терефрин, сада-сад клудунин женгер давам жезва.

XXI асир алуькайдалай инихъ, яни чи "камаллу кьилери" марксизмдинни ленинизмдин илимдиз-коммунизмдиз ваь лагъайдалай инихъ, философиядин идеализмдин терефди квенкI къачуз гьечинава. Тапан илимар (инал вьзер лугъун кутугнава) обществодал, иллаки жегил несилрал илитлуналди (ина диндини еке роль къугъвазва, гьакI лагъайтла, идеализм - Члехи руьгъ - Члехи Аллагъ диндин кьилин ярж, даях я), абуру гьактикъи краривай, дуьм-дуьз илимривай, обществода къанун-къайда, гьахъвал, хусиятдин (малдин, девлетдин) жигьетдай барабарвал, вирибуруз сад тирвал таъминариз хъунин фагъум-фикирдивайни къакъудзава. Аялар мектебриз, начагъбур духтурханайриз ракуьр тийизвай, рапарикай, дарманрикай кьил къакъудзавай дуьшуйшар гьикъван ава!..

Тапан философия, марксизмдин илимда, диалектикада (тьеби къанунрин илимда) къалурнавайвал, тарихдайни малум тирвал, вири девирра мал-девлет ва гьукум гьилевайбурун тереф хуьзвай, виридалайни члулава ва гьакъван инсафсуз истисмарчийрин идеология хъайиди я. Социализмдин девирди, коммунизмдин идеологияди адан тапанвал вири терефрай субутнай. Чи уьлкве ва гьакI дуьньядин са пай уьлквеярни социализмдин къурулушдин ивирихъди физвай. Рехъ регьятди тахъайди гьа 70 йисан девирда чи халкъарал илитлай къван дявейирини тарашунри субутзава.

Н.С.Хрущев хътин авантюристди, Ленинан идея пакдиз хуьзвайди я лугъуз, ада яратмишай партиядин бинейриз (мягькемвилеиз) керки яна, адан кар алай керпичар квадарна. "Перестройщикрин" тум кьилера цана. 90-йисара (XX асирдин) ада бегьерарни гана. Тапан философияди - СССР хътин госуьдарство, социализмдин лагерь (къурулуш) тергдай рекьер ачуьна. Къуру-

бандар вуьжар хъана? Дуьньядал гьахъвал, барабарвал, ислягъвал, берекатлувал, сагъламвал таъминариз алахъай вирибур сад-садавай къакъудна, къурабайриз элкьуьрна.

Аслу туширвилин сиясат туьхузвай Саддам Хусейн, Милошевич, Каддафи хътин ксарин чанаризни къаст авуна... Чинани гьикъван тварарилай цлар члугуна...

За къатлузвайвал, чеб бинедилай социализмдиз, коммунизмдиз акси тир къуватри, вичин вахтунда гьеле XX асирдин 20-30-йисара Антантади, 40-50-йисара, Европа сад хъана, фашистрин Германияди хъиз, гьелбетда, сифте нубатда мефтлера идеализмдин тапан илим тунвай кьенепатан душманрин - нефсерин лужларин куьмекдалди 90-йисара чалай къисас вахчуна. Тергна, тарашна 70 йисуз санал гьасилай, а четин уламра санал хвейи вири девлетар ва социальный вири агалкъунар, къазанмишунар. Са четинвални авачиз зегьмет члугвадай, гьакъи къачудай, хизан кутадай, клелдай, сагъламвал хуьдай, ял ядай ва икI мадни мумкивилер тахъай мисална. Ингье ваз тапан философиядин лап члехи къурбандар ва къакъудунар...

Либерализм - вири аламатрилай регьятдиз гьил къачун, лап еке тахсиркарвилерни гьакъван умунвилелди къабулун, угьрийрин гелер

квадарун адетдиз элкьезва. Крар хъсанвилехъ дегишаруникай гзаф рахазва. Амма дегишвилер, хъсанвилехъ халкъ тухудайбур, саки къалурзавач. Нин гьиле вуч аватла, буьбадилай амай ирс-мал хъиз, ишлемишзава. Тек са мисал. "Норникель" хътин гьихътин зурба компаниядин девлетар Потанин хътин са касдин хусият яз, гила вичин виликан папахъ галаз ам пайиз тежез, Великобританиядин судда авайдакI лугъузва. Великобритания гьинай, Россиядин девлет гьинай?..

Норникелда (карханада) авария хъайила, чи тьебиатдиз гайи къван зиянрин къадар миллиардриз барабар тирдини раижнай. Тахсирлубуруз жаза авайди тушни? Белки, Норникель Потанинани адан папан бубайрин хусият тиртла. Ам советрин девирда эцигай завод-шегьери эхир. А члавуз садан буьбадихъни акъван мал-девлет хъайиди туш. Къе-пака "Дэгдизель", "КЭМЗ" хътин заводарни са нин ятла хусият яз малумардачтла, низ чиди?.. Дербентдин коньякринни чехиррин заводар хъиз.

Украинада тапан философия фашизмдал, нацизмдал чан хканва. Россиядихъ галаз хуьтуьлдиз рахазва лугъуз, Медведчук хътин политикдик госхаинвилеин лишанар кутазава.

В.Путинакай чи "амадагар" яз гьисабзавайбуру талгъузвайди авач. Санкцияр илитзава са къатда чал. Чахъ чи итижар, чи аслу туширвал ава лугъуз?.. Ихътин шартлара тапан философиядин "женгчийрин" вилик живи бушвал авуртла, чавай гьатта чи бубайри къазанмишай Члехи Гьалибвилеин ирсни къакъудун мумкин я.

...Казань хътин члехи шегьерда яракъламыш хъанвай са абдалди - школада, масана - килисадал, пуд лагъайда члехи туьквендал, вокзалрал гьужумарзава... Музейриз цлар язава, памятникар, гуьмбетар чукурзава... Ибуру вири тапан философия вилик кутунин нетижар тушни?!

Чи гележег гьихътинди хъун мумкин я ихътин шартлара?!

Къанлу джаве къарагъна - 80 йис

Гиливидин йикъар-йифер

Мердали ЖАЛИЛОВ

(Эвел 23-нумрада)

* * *

1941-йисан 20-июндиз чи санчастанув хабар агакъна: чун, хъуьтлуьн гъазурвилер акваз, Кауназдиз хъфин, вири материалар складдиз вахкун, анайни масаниз акъудна кланзавай. Им джаве мукъва хъуникай са уьтери хабар тир.

Чна душмандал гъа сифтедилай гъалиб жедайдакай фикризавай. Яру Армиядин хура акъвазиз жедай душман авайди туш лугъузвай. 21-июндин йифиз чун "Вражьи тропы" ("Душмандин жигъирар") кинодиз килигна. Секиндиз хъфена, палаткайрик кса-на. Пакани гъяд югъ, ял ядайди тир. 1941-йисан 22-июндин пакаман сятдин 4-даз чун вири къвачел алай. Дяве башламишайдакай хабар агакъна. Зи хиве санчастанун дивизия медицинадин санитариядин жигъетдай таъминардай начальникдин везифаяр тунвай. Медицинадин тадаракар, дарманар Кауназда складдиз вахкана, яракъламиш хъана, полкуник акахъун лазим тир. ИкI, гъа сифте сятерилай садавайни лугъуз тежедай тегъердин санай-саниз катунин йикъарни йифер алуькна. Германияди СССР-дихъ галаз сада-садал гъужум тавунин икърар кутлуннавай. Амма чапхунчиди чинеба ве-гъена. Душмандин гъужум ахътин хаталуди ва къуватлуди тир хъи, гъа сифте сятера немсерин самолетри чи полкунин саки са пай тупар, гъакI аскерарни бомбаламишна, тергна.

Гъикъван лугъуз залан ятлани, виликан чи "виклгъвал" квахъна, душмандин къуватлувал чна гъасятда гъиссна. Кауназдихъ фидай рекъер къайдасуздаказ катзавай аскерар ацанвай, абуруз команда гудай кас амачирди хъиз тир. Парабур сергъят мягкемариз къвалахай эцигунардайбур тирди абурун къацлай парталрилай чир жезвай.

23-июндин пакамахъ Кауназдив агакъна. Ана аэродромдал атанвай гъал акурла, чи нефес дар жезвай. Чи самолетар чилел аламаз тергнавай.

Шегъердиз гъахъдайла, Неман вацалай элячидайла, чаз шегъердин къакъан къвалерин къаварилай гуьлле гуз эгечна. Чкадинбуруз чи аскерар гъакъван такланзавай. Полкунин штабдин начальникди чав гумай тупарай а снайперар алай къвалер ягъунин буйругъ гана, икI чаз вацалай элячидай мумкинвал хъана. Анжах гила, чи частунин казармайрив агакъайла, сифте яз зав санитарный махсус машин, винтовка, противогаз вугана...

Рагъэкъечдай патахъ гъерекат

Кауназдай экъечидалай къулухъ чи рекъер, гагъ машинда аваз, пара вахтара яхдиз, фу недай, ахвардай вахт амачиз, гъужумдиз къезвай душмандин къуватрикай чуьнуьх жез, къулухъди чулгузвайбур хъана. Латвияда, Двинск (Даугавпилс) шегъердин патав Западная Двина вацалай элячидайла, зи къилел мадни залан имтигъан ата-на. Вацал муькъвер аламачир. Гафбуруз сирнавиз чизвачир. Зунни гъакI тир. Гъай вири залан затлар циз вегъена, жувани, вирибуру хъиз, циз хкадарна. Анай саламатдиз акъатунал зун гилани тажуб жезва. Аллагъди хвена лугъуда ихътин вядейра...

Гила чун Белоруссияда, Полоцк шегъерда ава. Ина зун жуван артиллеристрин полкуникай амайбурун дестедик ахахъна. И члавалай чи рехъни дегиш хъана. Рагъэкъечидай патахъ ваь, Кефердихъ, Калининский (гилан Тверской) областдин Себез шегъердихъ гъерекатзавай. Саки 104 километрдин рехъ алуднавай. Ятлани Великие Луки шегъердив агакъдалди, чи часть немсерин далупата амукъна. Яни танкарални мотоциклирал алаз гъерекатзавай немсери чалай алудна. Чаз гъич ябни тагана, яни чун магълуб-

навайдай гъисабна, абуру виликди, чи къилин меркезрихъди ялзавай.

Ихътин шартлара сагъзамай чи къуватри, сад хъана, душмандал далудихъай гъужумун къетна. Сифте хъсан нетижаяр хъанатлани, маса куьмек агакъ тавур чи хейлин къуватар инани терг хъана. Амукъайбуру немсери къулухъ тунвай тамариз гъерекатна. Чун гъалкъада гъатнавай.

Гъвечи-гъвечи дестеяр хъана, чи амукъаяр чкадин агъалийрин куьмекдалди къилин къуватрив ахахъдай рекъер жагъуриз алахъна. Чун пуд кас санал алай: зун, Иошкар-Оладай тир фельдшер Иван Шумелев, аптекадин начальник Анатолий Зверев. Гъи-

Керимханов Жамалдин Садуллаевич

ле я карта, я компас, я недай суьрсет, я яракъ авачир чун гъа тамара са шумуд гъафтеда амукъна. Заз урус халкъдин чехи инсанпересвиликай лугъуз кланзава: абурукай гъафбуру, чеб гъакъван клева аваз, чаз, Советрин аскерриз, чпин факай-цикай пай гуз, гъалкъадай экъечидай рекъер къалурна. А залан вахт зи руьгъда риклин тIал яз ама. Дяведин инсафсувал заз немсери кана алугарнавай чи хуьрерни къвалер акурла чир хъана. Чкадин хейлин инсанри Яру Армиядин аскерриз чпивай жедай куьмекар гузвайтлани, бязибуру къастуналди чуру рекъер къалурзавай. Немсериз къуллугъзавай жасусарни тIимил гъалтавачир...

РагъакIидай патахъ! Душмандилай къисас вахчуз!..

Гъалкъадай чун, гъвечи дестеяр, саламатдиз акъатна. Партизанрикай куьмек хъана. Августдин эхирра чи полк Ленинграддин областдин Демянск шегъердин патав гъай. Цийи къилелай вири къватI хъувуна, хъсандиз яракъламишна. За, гъа виликдай хъиз, инани санчастануа къуллугъзавай. Везифаярни хер хъайибур сагъарун, азаррин вилик пад къун, суьрсетрин миьхивал, хатасузвал таъминарун тир. Инай чун Эстониядиз, ана немсерин гъалкъада гъатнавай чи аскеррин еке дестедиз куьмек гуз, рекъе туна. И сефердани чи гъужумди сифте (тупарай гуьлле гана) хъсан нетижаяр гана. Чун немсерин частарин юкъвай виликди физвай. Саки Балтикадин къерехрив агакъзавай. Амма Старая Русса шегъердин патав чал немсерин самолетри ахътин хар къурна хъи, чи гъужум акъваз хъана, гъаф къуватар къакъатна. Цавай гъужумдай куьмек чав агакънач. Вучиз агакъначтIа, лугъуз жедач... Амма немсерин гъалкъадай чун мад сеферда экъечина. Валдайдин патав (Ленинграддин область) чи частарив мад сеферда цийи къуватар агакъна...

* * *

1941-1942-йисан къуьд акъван клевида хъана хъи. И карди чаз хейлин куьмек гана.

Чав чими парталар агакънавай. Гатуз дяве куьтягъда лагъай немсерин аскеррини офицерри Урусатдин къаюк чпин чан гузвай. Гъа икI, 1942-йисан эвелдай Селигер вири патавай башламишай чи шегъерарни хуьрер азад авунин женгер мад явашариз хъхъанач. Калининский областдин Пено, Андреаполь, Торопец, маса шегъерар азадна, Смоленск, анай фена, Белоруссиядин Витебск, ахпа Великие Луки, маса шегъерар азадна. Ина сифте яз заз цава къиле физвай самолетрин женг акуна. Идалай вилик абуру тек-туьк цава жедай...

* * *

Эхъ, дяведикай гъаф кхъенва, лагъанва, амма гъакъикъатда женгер гъикI фейиди ятIа, аскерри, офицерри, чехи командирри, чкадин агъалийри чеб гъикI тухванатIа, гъелелиг лагъанвач.

И жигъетдай дяведин женгерикай галай-галайвал кхъенвай са ктаб чиде заз: Константин Симонов "Живые и мертвые" роман. ("Чан аламайбур ва къейибур"). Адай эцигнавай фильми гъакъикъатдиз мукъва я.

1943-йисан августдилай за автомобилрин 30 полкуна, фронтдин къвед лагъай эшелонда къуллугъна. Ина везифаяр мадни къалин хъана. Полкунин кар алай месэла фронт герек суьрсетралди, яракъралди, тадаракарди - вири затларалди таъминарун тир. Ина 6 батальонда гъар сада 250-300 автомашин, материалар санай масаниз агакъардай маса улакъар, тадаракар авай. Къуллугъзавай вири (аскерар, офицерар) автоделодин пешекарар ва шоферар тир. 1943-йисан декабрилай гатлунна чи рехъ Смоленск галайвал фена.

1944-йисан гатфариз виликан вири фронтрин тIварар дегишарна. Прибалтийский фронт, 1-4-Украинский, 1-3 Белорусский фронтар арадал гъана. За къуллугъзавай полк 2-Белорусский фронтдик акатна. Адаз команда гуьгъуьнлай Советрин Союздин Маршал хъайи К.Рокоссовскийди гузвай.

Смоленскдилай гуьгъуьнлиз фашистрикай чи чилер азад авунин женгер мадни къизгъиндиз давам хъана. Гъа чIавуз чи государстводи немсерин фашистрин гъиле гъатай чкайра къурмишай вагъшивилериз къимет гудай махсус комиссия тешкилнавай. Адан къиле дуьньядиз машгур хирург Бурденко тайинарнавай. Смоленскдай Витебск галайвал фидай рекъе, 10-12 километрда, Белоруссиядин Катънь хуьр гъалтава. Аниз мукъва, яргъи са къанавда (хандакIа) немсери гуьлламамишнавай полякрин вишералди мейитар амай. Гъа чIавуз немсерин фашистрин авур тахсиркарвал яз тарихда гъатнавай и мусибат гила, саки 60 йис алатайдалай къулухъ, полякри Советрин НКВД-дин тахсиркарвал хъиз къалурзава. Низ яб гуда? Тарих цийикIа туькIуьр хъийиз жедаял?..

* * *

1944-йисан 20-июндин пакамахъ, Белоруссиядин чилел лап къуватлудаказ гъазурвал акуна, чи артиллеристрини авиаторри немсериз садрани такур хътин ягъун къуна, чи вири частарин саналди тир гъужум башламиш хъана. Кричев, Чаусы, Могилев, Березино шегъерар аздайдалай къулухъ Минск патал женгер гатлунна. Ина немсерин лап еке дестеяр чи есирда гъатна. Минск азад хъана!

Минскдин патарив гъай вири рекъер чи тупарини самолетри тергнавай немсерин танкарайни тупарай, маса техникадай - гила ракъарай ацанвай. Мейитрин сан-гъисаб ни гуда!

Са шумуд йикъалай Белоруссиядин Лида, Барановичи, Новогрудск, Белосток, Гродно шегъерар азадна, чи полк Польшадин шегъерар азадунив эгечна. Вилик Варшава квай.

* * *

Эхъ, 1944-йис тарихда чи къушунрин частари Советрин Союздин вири чилер немсери фашистрикай азад хъувурди яз гъатнава.

(КъатIа ама)

Анжах - виликди!..

Рамазан ВЕЛИБЕГОВ, тарихчи, писатель

Къудратлу, ислягъ Советрин Союздал хабарсуз вегъей вагъши Гитлеран фашистар терг авуник, Ватандин Чехи дяведа Гъалибвал къазанмишуник уьлкведин муаллимрини лайихлу пай кутуна.

1941-1945-йисара СССР-дин гъар патахъай агъзурралди муаллимар уьлкведин аслу туширвал хуьз къарагъна. Абуру лап къати женгера игитвилелди душман куькварна, Ватан ва Европадаин уьлквеарни чапхунчийрикай къутармишна.

Яру Армиядин жергейра авай савадлу аскерар хъуниз килигна, муаллимрин чехи паюнив военный училищияр куьтягъиз туна. Абурукай дяведин кар, уламар чидай виклгъ командирарни танкистар, летчикарни разведчикар хъана ва дяведин вири жуьрейрин фронтда фашистар къирмишна.

1941-1945-йисара душмандин хура гуьлданар хъана акъвазай, чанар гайи гъаф муаллимар Советрин Гъукуматди къейидна. Абурун арадай СССР-дин игитар, генералар, командирар акъатна. Гъа гъисабдай яз, - Советрин Союздин Игит Шамсулла АЛИЕВНИ.

Алиев Шамсулла Фейзуллаевич 1916-йисуз Дербент шегъерда дидедиз хъана. 1931-йисуз ада ина педтехникум куьтягъна, Дербент райондин Деличобан хуьре муаллим яз къвалахна.

1942-йисан январдин вацра ам Ватан хуьз фена. Баку шегъердин высший командный училищеда дяведин чирвилер къачур 339-стрелковый дивизиядин капитанди, отделенидин командирди Кавказ, Кубань, Тамань немсерин фашистрикай азадна, Крым патални къати женгер тухвана.

Крым душмандикай аздайла, Шамсулла Алиев къиле авай батальонди 250-далай виниз фашистар тергна, дяведин хейлин техника, яракъар авай складар душманривай вахчуна.

Ш.Алиева дяведин женгера лап четин чкайра вичин виклгъвал къалуриз, душмандин хуруз кичле тахъана физ, амай вири аскерриз вичелай чешне къалуриз, абурун руьгъ хкажиз хъана.

1943-йисан 14-ноябрдиз Керчь шегъер патал феи къати женгера виклгъ командирдихъ душмандин гуьлле галуькна ва ада, гузвай эхиримжи команда яз, лагъана: "Гъалибвал мукъвал ала, анжах виликди ала!.."

Дяведа къалурай гъунарриз килигна, 1944-йисан 16-майди Шамсулла Алиеваз Советрин Союздин Игитвиллин тIвар гана. Игит рухайрин тIварар чи халкъарин риклера збеди я.

Бедирхан ЭСКЕНДЕРОВ, тарихчи

Къадим Дербентда гъеле винел акъуд тавунвай сирер пара ама. Ам арадал атуни гъакъикъат, тарихда адан чка, шегъердин гъакъикъи твар, къеледин са шумуд йис идалай вилик нур гудай плитайрин куьмекдалди цийиикла туьхкюьр хъувур цлар хъиз, элкъвена шаклу фикирри, веревирдери къунва. Неинки шегъердин къалурнавай яш, вилик девирра адан дережа (статус), гъакъикъи "Нарын-къеле" (Нарын-кала) тварни гъикл арадал атайди ятла цифедик кума.

Бязибуруз, белки, чизва жеде, Тифлисдани Нарин-кала твар алай къеле ава. Эрменистандин тарихдин чешмейрай къын жезвайвал, вилик девирра и улкведин меркез хъайи Валаршапат шегъердани "Нор-калак" твар алай цитадель авай. Аквазвайвал, адан твар Тифлиса ва Дербентда авай къелейрин тварариз ухшар я.

"Нарын-къеле" твар Дагъустандин историографияда XVIII асирда пайда хъайиди гъафбуруз чизвач. Гъа чавалди и твар садазни санани садрани ван атанач. Дербент шегъердикай, адан къеледикай жуьреба-жуьре девиррин гъаф къадар тарихчири, сиягъатчири къенва. Мисал яз, Адам Олария, Федор Ко-

Немсерин алим Клапрота таржума авунвай паюна икл къейднава: "Нарын-къеле Кипчак авай пата экли хъанвай ва адахъ комендант авай. Къенин юкъуз ам Къаякенд хъиз машгъур я".

"Румянцевский" къил ганвай сиягъда Нарын-къеле Балх шегъердин цитадель яз къалурнава. Гъа и сиягъдин са паюна "Нарын-къеле" твар алай мад са къеледикай раханва ва ам Анжи шегъерда авайдакй лагъанва. "Дербент-намедин" Петербургдин сиягъдани къе къеле гъалтзава: сад - Балх шегъердин, муькуьди - Анжидин.

Тахминан XVIII асирдин сад лагъай паюна "Нарын-къеле" твар Мугъаммад Каземан "Надиран дунья безетмишзавай хътин безекар" чешмедин къвед лагъай томда гъатна. Амма инани и къеле маса чкада - Закатал районда - авайди яз къалурнава. Ик, къейднавай паюна Надир шагъ Джар ва Тала жемиятрал гъужум авуникай раханва. Итижлу делил ам я хъи. Дербентдин къеледикай суьгъбетдайла. Мугъаммад Казема "Нарын-къеле" тварцикай менфят къачунвач.

XVIII асирдин эхирра Дербентдиз академик Гмелин атанай. А чавуз ам Фетали хандин патав къеледиз фенай. Гмелина шегъердикай ва къеледикай къенвай делилар ама, амма академикдин къынрани "Нарын-къеле" твар гъалтзава.

Вучиз "Нарын-къеле"?

това ва масабур. Амма тарихдин са чешмедани XIX асирдал къедалди и твар гъалтзава. Я и тварцихъ гъихътин метлеб аватла, садазни чизвач.

Сифте яз "Нарын-къеле" твар машгъур "Дербент-Наме" манускриптда гъалтзава. I Петр Кавказдиз атай чавуз Дербентдин наиб Имам Къули бега, пачагъдиз багъа савкъат яз, гуя Дербентдин-бур я лагъана, куьлегар ва туьрк чалал шегъердин тарихдикай къенвай гъилин хатларин чешме багъишна. Адан бязи паяр Дмитрий Кантемира ва I Петрдин къуллугъда акъвазнавай са татарвиди таржума авунай. Са къадар вахт арадай фейила, и къынар перс ва араб чалаларални пайда хъана. Алай вахтунда абур 15-далай гъаф малум я.

"Дербент-Наме" чешмедин ингилис чалал тамам тир сад лагъай таржума Мирзе Казем-Бега Петербургда 1851-йисуз чапна. Амма "Нарын-къеле" твар гъалтзава. Къейд ийин хъи, и твар итилат физвай чешмедин вири сиягъра гъатнавач. Мисал яз, Казем-Бега - туьрк, алим Шихсаидова араб чалаларай таржума авунвай текстера и твар авач. Я ам Даниял султандин хуси сиягъдани дуьшубъ жезвач. Чахъ авай делилралди, Д.Кантемира авур сифтегъан таржумадани ихътин твар къейднавач.

Итижлу кар ам я хъи, бязи сиягъра "Нарын-къеле" Дербентда ваъ, маса чкайра авай къеле хъиз къалурнава. Мисал яз, Къубави Шихали хан патал туьрк чалал перс чалал авунвай таржумада ик къенва: "Нарын - Игърандин къеле я. Адан регъбер Кипчакдин дуьзен чуьлда ава. Исаятда аниз Къаякенд лугъуза" (П.М.Алибеговади авунвай таржума).

XIX асирдин эвел къилера бязи писателар ва дяведин офицерар Дербентда авай къеле "Нарын-къеле" я лугъуз къхиз гатлунна. 1846-йисуз Мирзе Гъайдар Везиров лугъудай касди Дербентдин цийи мад са тарих къенва. Адан тварни ихътинди я: "Дербент-наме-Иджадид" (Цийи Дербент-наме). Ина Дербентда авай къеледиз "Нарын-къеле" лагъанва (А.Козловади таржума авуна).

Гъайиф хъи, чаз Тифлисадин къеледикай мусалай "Нарын-къеле" (Нарин-кала) хъанатла малум туш. И месладай къенвай са макъала къванни жагъанач. Я Гуржистандин тарихдиз талукъ чешмейрайни чаз ихътин делилар гъатна.

"Нарын-къеле" ибардин этимология тайнаруни регъят крайкай туш. Монголдин чала "нари" "гъевчи" лагъай чал я. И кардиз килигна, бязибуру Дербентдин къеледиз ихътин твар монголри гана лугъузава. Амма им шак алай месла я. Вучиз лагъайтла, ихътин тварар алай къелеяр тек са Кавказда сейли я. Идалайни гъейри, маса суларни арадал къезва. Вучиз монголри Кавказда авай къелейриз ихътин твар гун къетлна? Яраб абурал рекъера Кавказда авай къелейрилай гъевчи къелеяр гъалтнач жал?

Керчекдиз лагъайтла, Дербентдин къеле са акъван гъевчидини туш. Эрменистанда авай "Нор-калак" лагъайтла, монголар къедалди са шумуд асирдин вилик авай.

Гъар гъикл ятлани, Дербентдин жегъер къе вири дуьньядиз "Нарын-къеле" хъиз машгъур я. Пуд асирдин вилик пайда хъайи ва Дербентдин къеледиз къе виш йисан вилик гайи тварцелди!

Профессор Гъаким Къурбанан 2015-йисуз чапдай акъатнавай "Лезги зарияр" ктабда къейднавайвал (46-чин), Мискинжи ЖАБРАИЛ¹ тахминан 1838-йисуз Самур магъалдин Мискискар хуьре дидедиз хъана. Ада хайи хуьре клел-къын, ахпа Ахцегърин медресадин диндин ва тлебии илимар, къецепатан чалар чирна.

1877-йисан бунтара иштиракунай Жабраил Урусатдиз суьргундиз акъудна. Мискинжи Жабраила вичин шиарар халкъдин четин уьмуьрдикай, гъахъ авачир дуьньядикай теснифна. Ам 1910-йисуз кечмиш хъана.

Мискинжи ЖАБРАИЛ

Шалбуз дагъдин аскерар

"Сагърай азиз хизан, клани балаяр, Сувахъанрин квалер, диде-бубаяр, Сагърай мирес-варис, эллер, убаяр!" - Лагъана ик, гъатна рекъе аскерар.

Докуьзпара, Алтыпара, чун сад я, Хурудаллай цуругуд дагъдин хад² я, Турун стхайрин хци риклер зурбад я, Шалбуз дагъдин рухваря я аскерар.

Кылел алай Сад Аллагъ чи векил я, Гъетеринди - цав, цуькверинди чил я, Чи стхайрин садвилан къын уьзуьл³ я, Бажарагълу, диндал клеви аскерар.

Турарин куь мурцар вири са пад я, Куьн физвайди са къил Къусар, Къубад я, Хуьрера чи динжал амач - мидад⁴ я, Дяведиз къе физва лезги аскерар!

Куьн дидейри, диндал клеви, хайид я, Бубайрин чи уьткъемвилер ирид я, Лезги вилаятра твар-ван хъайид я, Бубайрин твар хвена кланда, аскерар!

Квач-квачеваз чил зурзур ийиз фида, Тебил-зинджин⁵ ван галаз виниз фида, Фейила лекъ цавуз, къуьр чилиз фида, Душманар терг ийиз физва аскерар.

Цавара сад пехъерин луж жедайвал, Суван цегъер рагарилай фидайвал, Жанавурин луж туларай къедайвал, Мягъкем къадамар вегезвай, аскерар.

Шалбуз буба, Мир-Сулейман, Мир-Гъасан, Чи дередиз чан гайи шейхер масан, Шалбуз дагъдин гъавани яд хъвай инсан, Виридлайни сагълам жеда, аскерар.

Чулав я валчагъ яслу тир башидин, Куьнтебарал⁶ аят ала Къуръандин,

Магъамед-бег, къулухъ рехъ чин тийидай, Патав адан къин намус я, аскерар.

Гъарда вичин тур къакъарай акъудна, Чамна хуруз, урусрин руьгъ авудна, Рехъ атлуз (а)тай кафиррин диб худна, Зулумкардай руг акъудай аскерар.

Гибутан⁷ кицлер-къушун къе барбатл хъана, Хипер суьруь хъиз, дестеяр къатл хъана, Расу спелрин иесияр кат хъана, Гъалиб хъана суван лезги аскерар.

Куьн дагъларин такабурлу лекъер я, Шалбуз дагъдин гъайбат авай къванер я, Куьн бубайрин тербиядин бегъер я, Лезги чилин даях, вилегъ аскерар.

Хуьй гъамиша берекатлу бегъер чи, Вилик фирай шегъерарни хуьрер чи, Гъамиша хуьй уях риклер, къилер чи. Хенжел хциз хвена кланда, аскерар.

Намус кар я дяведа къин гъахъ патал, Жабраила лугъуза къадак патал, Лезгийрин ният иттифак⁸ патал, Куьнел тфенг, тур юкваллай аскерар.

(Туьрк чалай таржума авурди - Садуллагъ АМРАГЪОВ)

¹ Жабраил - оригиналда - Джабраил (Мискинжжави Джабраил).

² Цуругуд хад - Шалбуз дагъдин хурудаллай 16 хуьр.

³ Уьзуьл - Мискискарин нугъатда - "къандах" (фундамент).

⁴ Мидад - гъам, дерт, хажалат.

⁵ Тебил - бас-далдам, зиндж - ракъун тарелкаяр.

⁶ Куьнтебар - къуьнтерилай билегдал къван. алуькдай ракъун ва я хамуни защита.

⁷ Гибут - урус офицердин твар.

⁸ Иттифак - ният сад хъун.

Вири пешеяр герек я

Зарифа ШАБАНОВА, Саида МУСАЕВА, ДГУ-дин филфакин журналистикадин отделенидин 3-курсунин студенткаяр

Гележегдин пеше хъядайла, жегъилрин вилик важиблу месэла акъвазнава - ам алай аямда герекди, хийир квайди хъун-тахъун...

Мектеб куьтягъайла, гъар са жегъилди кланзни-такланз фикир-фагъум ийиз башламшда: гъи пеше хъяда за, гъи рекъай фида? Тайин рехъ, пеше хъягъунин карда гъаф вахтара диде-бубайри, багърийри, гъакъи жуван хуси итижрини къатлунри таъсирда.

И ийкъара чна Махачкъала шегъерда агъалийривай хабарар къуни серенжем къиле тухвана, жуьреба-жуьре яшарин инсанриз сулар гана. Гъафни-гъаф 15-25 йисара авай жегъилрин фикирар чаз итижлу тир.

Ахтармишуни къалурвайвал, серенжемда иштиракай агъалийрикай 45 процентди рекъемрихъ галаз алакълу клвалахриз майилвал къалурзава. 30 процентди менеджмент хъяна, къилди къачуртла, яшайишдин медиа (SMM). Муькуь 25 процентди инженервилан пеше кар алай-бурукай, герекбурукай яз гъисабна.

ДГУ-дин филологиядин факультетдин журналистикадин отделенидин 3-курсунин студент, агалкъунар авай ССМ-менеджер, са шумуд проектдин сагъиб Арсен Агъмедова чаз вичин клвалахдикай ихътин итилат авуна: "Зун инанмиш я хъи, жуван уьмуьр маркетингдихъ галаз алакълу авуналди, за дуьз рехъ хъяна. За квез хиве къазва: заз къезвай къазанжидин къадар диде-бубадиз къезвай-далай хейлин артух я".

Чна шегъердин куьнейра пешейрин, кеспийрин жигъетдай хабарар къур агъалийрик 40 йисалай виниз яшар хъанвайбуьрни квай. Жегъил несилдилай тафаватлу яз, абурун жавабар маса жуьрединбур хъана. Кылди

къачуртла, абуркай 85 процентди медицинадин къуллугъчияр вири девирра чарасуз-бур, кар алайбур яз гъисабзава.

"Медицинадихъ галаз алакълу авай инсан садрани фу авачиз амукъдач. Медкъуллугъчияр чи обществонин нур-экв я. Гъар са пеше инсанриз герек я. Духтурри инсанрин сагъламвилан къуллугъзава. Медкъуллугъчийрин клвалахдиз къимет гун гъикъван важиблу кар ятла, эхиримжи вахтара тлугъвалдихъ галаз алакълу яз арадал атай члуру агъвалатрини хъсандиз къалурна. Гъаф вахтара, чпин сагъламвилан гъайифни татана, абур чаз куьмек гуз алахъзава. Амма абурун мажибар екебур туш", - лугъуза Махачкъала шегъердин образованидин управленидин начальникин заместительи Наида Шабановади.

Чун шегъердин аялрин "Солнышко" бахчадизни фена, ана бицекрихъ галаз ихтилатарна. Чаз къенин аямдин алрин майилар, абурун къатлунунарни гъевесар чирун пара итижлу хъана.

Чаз чизвай делилралди, 90-йисарин аялри космонавтикадиз, актервилан искусстводиз ва духтурвилан пешейриз майилвалзавай. Аялрин бахчада авай гъевчи гадайривай гележегдин пешедин гъакъиндай хабар къурла, вирида са сесиналди жаваб гана: "Заз къуршахар къадай пагъливан жез кланзава".

Аквазвайвал, вахтарихъ, гъаларихъ галаз сад хъиз, аялрин хияларни, мурадари дегиш жезва.

Вири пешеяр гуьзелбур, инсанар патал герекбур я. Никлерихъни багъларихъ, инсанрихъ, гъакъ гъайванрихъни гелкъведайбур, акъалтзавай несилриз тарсар гудайбур, илимдиз майилвалзавайбур, фялевалзавайбуьрни, са фауналди, вири рекъер чарасузбур я. Гъар сада вичин рикли квез майилвалзаватла, гъа пеше хъязава. Къуй виридан хъсан мурадари кыллиз акъатрай!

15-июндиз Г.А.Илизаров дидедиз хъайидалай инихъ 100 йис тамам жезва

Назир ШИХГАСАНОВ,
зегъметдин ветеран

1982-йисуз МВД-дин полковник тир зи ими Юсуфов Къадим Курган шегъердиз фидайвал хъана. И кардикай хабар хъайила, адан дустарикай сада адавай, **Гавриил Абрамович ИЛИЗАРОВАН** патав фена, аял операция ийиз гъидай вахт кирун тлалабна. Къадим Курганда Илизарован патав фейила, ада ам вичин кабинетда хушвилелди къабулна. Къадима адаз вич Къиблепатан Дагъустандин Къасумхуьруьн райондай тирди лагъана. Гавриил миллиз хъуьрена, ахпа лезги члалалди, Азербайжандин нугъат аваз, адаз лагъана: "Зун Арагърин хтул я. Гъакл хъайила, чун къведни Къасумхуьруьн райондин хтулар жезва".

Ахпа ада урус члалалди гъайиф къведай тегъерда лагъана: "Чехи бубадин хуьруьз - Арагъиз зун къведа гатун вахтунда хъфена. Садр Буйнакскдин медрабфакдиз (медицинадин рабочийрин факультетдиз) Кцларай клелиз фидайла, къвед лагъай сеферда - 2-курс акъалтарна, Кцлариз хъфидайла, къве сефердани мукъва-къилидин квалера йифер авуна. Зи чехи бубадин квалера касни авачир. Адалай къулухъ, Арагъиз хъфиз кланз, зи рикл акъатиз хъ-

члалай къилин чирвилер къачуна. Тлалабзава риклел хкун, вун Бакуда яшамаш жедайла, куь хуьряй тир Илизар лугъудай чувудди Азербайжандин Кцлар районда кваллахзавай. Чир хъанайтла, хъсан тир ада гъа районда фялевиле квалах авурди", - лагъана хабар къуна за адавай.

Ада вичин плузаррал гъил эцигна, риклел хкиз башламишна. Ахпа са тлимил вахтундилай лагъана: "Зи дах, 20-асирдин сифте къилериле Бакуда урус члалалди тарсар гузвай юкъван школа, хъсан чирвилер къачуна, агалкъунралди куьтягъайдалай къулухъ институтдик экечина. Ана хъсандиз клелна, къилин чирвилер къачурла, адакай къвез-къвез вичин квалах хъсандиз чидай нафтладин мяденрин твар-ван авай инженер хъана. Ам гзаф хъсан, камаллу инженер тир. Ада вичивай жедай вири куьмеркар вичин патав атайбуруз ийиз алахъдай..."

Чи ва патарив гвай хуьрерин яшар хъанвай итимривай за хабарар къуна, чувудри алишверин ийидай шейэр гъинай гъизвайтла чирнай. Гзафбурувай заз чувудрикай делилар чир хъана ата-бубайрилай инихъ чувудар чклана дуньядин гзаф гъукуматра авайди. Гзафни-гзаф абур Европадин улквейра ава. Абурукай яз - Россиядани, Дагъустандани. Чи районда виридалайни гзаф къве Ара-

дин гуьне патан хуьрериз тухудай. Къвед лагъай юкъуз - вацун кеферпатахъ галай хуьрериз. Чи райондин хуьрериз фейидалай къулухъ Къурагъ ва Хив районрин Арагъиз мукъва хуьрериз фидай.

19-асирдин эхирра Азербайжандиз Къиблепатан Дагъустандай гзаф инсанар фялевал ийиз физвай. Бакуда са къатда нафтладин бургуьр язавай. Нафтладиз къиметни авай, мажбарни амай фялейрилай тлимил къвезвачир. Азербайжандиз Илизар лугъудай чувудни физвай. Са тлимил вахтар алатайла, ам, фялевал ийиз Кцлариз фена, са хузаиндин туьквенда квалахиз хъана. Ийизвай квалахдиле гъейри, ада пул къведай мад са квалахни гъиле къуна. Арагъай къвезвай шейэр

“Чехи бубадин хуьруьхъ вил галама зи”

на. Амма аниз саклани хъфиз алакьнах - къисмет хъанач. Вун зи члалах хъухъ. Чехи бубадин ватан заз гъизва бегенмиш хъана. Тебиатдин гуьзелвиле зун гъейранарна. Квалахар гъикъван заз гзаф аватлани, мукъвал йисара, турист хъиз, зун Махачкъадиз акъатда. Илимдин квалахар гзаф ава. Накъ за инсанрин бедендин зарлу чкаяр ахтармишиш куьмер гудай медицинадин къве виш лагъай аппарат туькьурна. Махачкъаладиз атайла, зун ви патав къведа, ахпа Арагъиз фена, тебиатдин гуьрчевилиз рикл ацудалди килигна, адалай гуьгъуьниз Цийи хуьруьн Арагърин магъледани къекева. Ахпа Буйнакскдиз фена, жува клелай медрабфакдин дараматдиз килгъда”.

Зун рагъметлу имидин патав Махачкъаладиз фейила, ада заз ахъай шейэри зун гзаф тажубарнай. А вахтунда за школадин тарихдин пилпез чи хуьруькай, хуьруьнбурукай ва школадикай делилар, материалар кватлазавай.

Зани Илизаровакай ва адан веледрикай материалар кватлиз башламишна. Сифтедай за 1950-йисара Дагъустандин лезги радиодин передачайрин диктор хъайи Фаталиева Майрамавай (Мария) - лезгийрин Левитанавай - хабарар къуна. Ам гзаф хъсан, дамах гваз къекевдай, оратор хъиз рахадай, зарафатардай, ширин мез авай дишегъли тир. Майрам зи уьмуьрдин юлдашдин мукъва-къилини жезвай, адан гъевчи гададин кайвани зи имидин рушни тир. Гатун вахтунда чи хуьруьз хтана, зал гъалтайла, рагъметлуда, зарафатрик кутуна, заз лагъанай: "Заз чизва вун школадин тешилатчи тирди. Школада тарсар фидайла, зун хуьруьз хтана акъатайтла, заз хабар ая школадиз атун патал. Заз 5 члал чиде, абурукай 3 - лап хъсандиз: урус, лезги ва азербайжан члалар, эрмени, къумукъ члаларални рахаз жеда. Заз ша лагъана, зун школадиз атайла, сифтегъан 3 члалакай гъидал хъайитлани, зун хъсандиз клелункай ва тербиядикай, 50-йисара радиодай гъикл рахазвайтла, гъакл виклегъдиз аялрин линейкадал рахада”.

"Вун Арагъай я. Аял вахтар Азербайжанда акъатна. Бакуда вун сифте юкъван школа акъалтарна, ахпа институтдин филологиядин факультетдик экечина, урус

гъани яшамаш жезвай. Арагърин къве хуьрени жемятдин са пай чувудар, абурун рикл алай пешени алишверин авун тир. Илимдин чирвилерикай рахайтла, абурухъ галаз къведай миллет авачир. Илимдин куклушриз экъечайбурун арада виридалайни гзаф абурун миллетдин векилар авай. Арагърин чувудар, алишверин ийидай шейэр гъиз, йисан гъи вахтунда хъайитлани, гзафни-гзаф Къурагърин Гияр шегъердиз фидай. Анай абуру гъар жуьредин сенятар - туьрезар, гапулар, чукулар, мукратлар, хитресар ва маса гуз жедай гъар жуьре маса шейэр къачуна, ламараллаз чпин хуьруьз хкидай. Зулун эхиррилай башламишна, гатфарин сифте къилералди, Самурдин вацалай яд тлимил жедайла, Арагърин чувудар ламараллаз Вилин Къартасрикай Птидуьреп, тахъайтла, Татарханхуьряй Бакудин булахдиле Къелегъал экъечина, Муьгверганрин кланикай вацалай Азербайжандин Кцлар райондиз фидай. Гияр шегъер Ирандин Надир шагъди 18-асирдин сад лагъай паюнин юкъвара чукурна, чилихъ галаз сад авурла, Арагърин чувудри алишверин ийидай шейэр Азербайжандай гъиз хъана. Пакамахъ сятдин 7-даз Арагъай экъечайла, сятдин 12-риз Самурдин вацалай элячлайла, абуру Кцлар райондин сергъатра жедай. Кцлариз фейила, герек тир вири шейэр къачурла, авачирбуру къачун паталди, ламар райцентрада туна, Бакудиз ва маса шегъерризни фидай. Герек тир вири шейэр маса шегъеррай къачуна хъведалди, бязи вахтара 2-3 югъ алатдай. Азербайжандин шегъеррай Гияр шегъердай гъизвай вири шейэрни жагъизвай.

19-асирда ва 20-асирдин сифте къилера анай гъидай шейэрин къадар гзаф хъана. Чехи пай шейэр ихътинбуру тир: шекердин къилер, нафт, чаяр, калушар, келегъаяр, парча-яр ва муьштерийри тлалабнавай маса шейэр. Абуру вири ламарин далуйриз яна, атайвал хъфидай. Хъфидайла, парар гватлани, къведайла гъикъван жезватла, гъакъван вахт физвай. Вучиз лагъайтла, фидайла гуьнеяр авай чкаяр гзаф жезвай. Хъведайла четинвал жезвайди тек са Муьгверганрин патавай Къелегъал экъечидай гуьнедай тир. Арагъиз хтайла, са юкъуз ял яна, къвед лагъай юкъуз ламараллаз гъанвай пар мад абуруз хъияна, ам маса гун патал хуьрериз фидай. Сифте маса гудай шейэр чи район-

маса къачуз, чувудриз герек Кцлара авачир шейэр фадамаз къачуна, абуру къведалди гъазурун. Кцлара авачир шейэр вичин квалахдиле къулухъ тахъайтла, базардин йикъара къачуна, гъазурдай. Фадамаз гъар садавай къачудай шейэрин сиягъар туькьуриз хъана. Шейэр маса гузвай чувудри, пул авачирбурухъ галаз дегишар ийиз, клерецар, члахар, ниси ва маса суьрсетарни къачузвай. Ахпа, абуру Кцлариз фейила, гъана пулдихъ маса гудай. Са 3-4 йис алатайла, Илизара Кцларай квалер къачуна, хизан галаз гъана яшамаш жез хъана.

20-асирдин сифте къилерай Илизаран уьмуьрдин юлдашдиз са гадани хъана. Абрамакай къакъан жедей авай, гуьрчег акунар алай жаван хъана. 1919-йисуз Абрам цийиз арадал атанвай Советрин гъукумат душманрикай хуьн паталди Граждан даяведиз фена. Яру Армиядин са отряд Абрам авай Беловеж лугъудай хуьруьз акъатна, алай вахтунда ам Польшадик акатзава. Беловежда авайла, Абрам, бахтунай, акунар алай, риклиз хуш жедай чкадин са чувуддин Голда лугъудай рушал гъалтда. Таниш хъайи са шумуд йикъалай абуру чеб чпел ашукъ жеда. Граждан даяе кубъягъ жедайла, 1920-йисуз ам Беловеж хуьре акъваззава. Ада ана мехъерарна, Голдадихъ галаз санал къисметар сад ийизва. Абрам ана квалахални акъвазна, хъсандиз зегъмет чуьгваз хъана. Голдадин дидедини абуруз куьмеркар гузвай. 1921-йисан 15-июндиз Беловежда Голдадиз гада жезва, адаз Гавриил твар гузва. Адалай къулухъ Голдадиз мад галамаз-галамаз 5 аял хъана. Абуруз къведазни чпин аялар гзаф кландай. Абраман хизан къалин хъана. Голдадивай, 8 касдихъ гелкъвена, пул къачудай квалах ийиз жезвачир. Адан дидени, начагъ хъана, къуватдай аватнавай. Абрама йикъа 10-11 сятда квалахзавайтлани, къвезвай пул 8 касдиз бес жезвачир. Абраман хизан къвезкъвез дарда гъатзавайдакай адан дахдиз - Илизараз хабар хъана. Ада Абрамавай вичин хизанни галаз Кцлариз хтун тлалабна. Вичин куьмекни галаз хтулар санал квачел акъалдарна, ахпа абурукай илимдин чирвилер авай инсанар арадал гъидайдакай лагъана. Гавриилан 7 йис тамам хъайила, 1928-йисуз Абрам вичин хизанни галаз, къезил пар гваз, Кцлариз хтана. Амма мад четинвилера хъана. Ана урус члалалди тарсар клелдай школа

авачир. Азербайжан члалал аялриз са гафни чизвачир. Диде-бубади урус члалалди тарсар квалел гудайвал хъана. Голдадиз урус члал, гъевчи классра къвезвай вири предметарни хъсандиз чизвай. Хизанда хъайи меслятдалди Голдади аялриз, школадиз фидай яшар жедайла, 1-классдилай башламишна, тарсар урус члалалди квалел гудайвал хъана. Урус члалан школа ахъайила, ахпа чирвилер гъана къачудайвал.

1928-йисуз Гавриила квалел вичин диде-дивай чирвилер къачуз хъана. 1930-йисуз Голдади, квалелин вири квалахарни ийиз, вичин 3 аялдиз квалел тарсар гузвай. Илизара Голдадиз садра лагъанай: "Заз чизва виридалай гзаф зегъмет вал ацалтзавайди. Са кар вун рикелай ракурмир. Эгер вун зи хтулриз, бегъемвилелди тарсар тагана, недай хуьрек гъазурайтла, ам зи туьтуьнлай фидач. Вун аялриз тарсар гана, недай суьрсет ийиз зун агакънах лагъайтла, гъа вахтунда вун гаги чайни фу за ширинвилелди неда”.

Гавриил школадиз 12 йис хъайила, 5-классдилай башламишна фена. Хъсан чирвилер аваз 8 йисан школа акъалтарайла, ам Буйнакскдин медрабфакдик экечина. Амни лап хъандаказ клелайла, Гавриила сад хъиз 9 ва 10-классра къвезвай вири предметарни заочнидаказ вичи-вичиз чириз хъана. 1938-йисуз кар алай предметрай имтигъанар вахкана, юкъван школа акъалтарна лагъай аттестат къачуна.

1939-йисуз Буйнакскдин медрабфак агалкъунралди куьтягъайла, Симферополда И.В. Сталинан тварунихъ галай медицинадин институтдик экечина. Инани ада лап хъсандиз клелзавай. Ватандин Чехи даяе башламышайла, институт Симферополдай Армавирдиз, фашистар аниз агакъдайла, Къазах ССРдин Къызыл-орда шегъердиз акъудна. Гъана Гавриила институт 1944-йисуз агалкъунралди куьтягъна, хирургдин диплом къачуна, райондин больницада квалахиз хъана. Чуьгвазвай зегъметдиз килигна, ам къуллугъдин гурарайни мад жезва. 1971-йисуз адакай Кургандин илимдинни ахтармишунардай институтдин регъбер жезва. 1987-йисуз Гавриил Абрамовичал Вирисоюздин Кургандин илимдин центрандин регъбервал ихтибарзава. А центрандин филиалар СССР-дин гзаф областра ва шегъерра ахъайзавай: Москвадин областда, Ленинградда, Волгоградда, Казанда, Уфада ва маса чкайра. Дуньядин гзаф гъукуматрай Кургандиз инсанар къвез, чпин гъилер, квачер ва бедендин маса органарни, операцияр ийиз, сагъар хъийиз хъана. Илизарова медицинадин 208 аппарат акъудна, авторвиле шагъадатнамаяр авай. 1965-йисуз адакай РСФСР-дин лайихлу духтур хъана. Лайихлу изобретатель - 1987-йисуз. Социализмдин Зегъметдин Игит - 1981-йисуз. РСФСР-дин илимрин лайихлу деятель, СССР-дин АН-дин член-корреспондент, РАН-дин академик, СССР-дин медицинадин илимрин академиядин илимдин советдин, изобретателрин-рационализаторрин Централный советдин член.

Илизаровакай гзаф макъалаяр, романар къенва, художественный фильмаяр арадал гъанва. Гавриил Абрамович Илизаровавай вил галамай чехи бубадин ватандиз - Арагъиз хъфиз хъанач. Себабар гзаф авай. 1982-йисан 13-ноябрдиз адан играми диде Голда Абрамовна Разенблом рагъметдиз фена. Адалай къулухъ хажалатар гзаф хъана. 1985-йисариле чи Ватанда дегишвилер гзаф хъана, ахпа ам чкиз башламишна. Чечняда, Дагъустанда гъулгула гъатна.

Гавриил Абрамович Илизаров, 71 йис тамам хъайила, 1992-йисан 24 июндиз Курган шегъерда рагъметдиз фена. Ана къилин аллеяда Рябкован сурара кучукнава. Кургандин областда ва маса шегъеррани 2 фамилиядихъ галай - Илизаровринни Елизароврин - чувудар мад ава. Абуру вири Илизарован хтулар ва птулар я. Кургандин ва патарив гвай областра, шегъерра чи ва маса районрай тир ксарини квалахзава. Абурувай Илизарован веледривай чпин ата-буба Илизаран ватандикай вуч чидатла хабар къуртла жеда. Ахпа абурун риклел хкунар "Лезги газетда" чапдайвал.

20-июнь медицинадин работникрин югъ я

Инсанрин даяхни тир, хуьруьн - дамахни

Гъасен БАЛАТОВ,
РД-дин Къилин патав гвай агъсакъл-
рин Советдин член, Дагъустандин Гос-
къуллугъдин лайихлу работник

Къурушрин жематдин лап хъсан векил-
рин арада хуьруьн Къызырар лугъудай ту-
хумдай тир Нариман Салманович РАМА-
ЗАНОВ, вичин фурс гвачирвилел, риклин
ачухвилел, жумартвилел, хуш къилихдал
гьалтайла, амайбурукай хкатна чир жезвай
кас тир. Адан члехи буба Рамазан вичин хва
Салманахъ галаз колхоздиз гъахънай. Хва
Гуьлнабат лугъудай рушал эвленмиш хъана.
Ада Салманаз сифте велед Нурият багъиш-
най. Рамазан бубади цийи уьмуьрдал шад-
валзавай...

1940-йисуз Яру Армиядин жергейриз
эвер гайи Салман Белоруссиядиз акъатна-
вай. Дяве башламыш жез са гъафте амаз
(1941-йисан 15-июндиз) Рамазан бубадин
хчин суса гада хана. Адал члехи бубади
Нариман твар эцигнай.

Яшлу дагъвидин рикл секин тушир. Адаз
мукъвал-мукъвал ахварай вичин хва Сал-
ман аквазвай. Адан рикляй залан фикирар
физвай. Къисметди хизандиз ягъун къуна.
Дяве башламыш хъана. 21 йисни бегъем та-
ханвай Салмана, таза хчин чинни аквадал-
ди, 1941-июндиз Могилев шегъердин патав
женгера чан гана. А члавуз хейлин фронто-
викрин диде-бубайрин, сусарин къисмет за-
ланди хъана... Гъикъван азабар эхна, гъикъ-
ван накъвар авадарна абуру! Женгерин май-
данра 325 къурушви телеф хъана. Нубатдин
аскерди чан гайивилин гъакъндай тел хтай-
ла, зи риклел хуруьн вири яшлу инсанар гъикл
къевиз шехънайта, алама.

Бубаяр къилел аламачиз члехи хъана чун.
Буба лугъудай бахт гана. Я бубайрин тава-
зивилерни акунач веледриз. Чи жегъил ди-
дейри бубавални авуна чаз. А йикъар риклел
хтайла, рикл къене гъакъзавач, шел кткизва.

Фронтдиз феи итимар колхоздин майи-
шатда яшлу итирини дишегъилири эвезнай.
Абурун жергеда Нариманан диде Гуьлнабат-
ни авай. Гуьгъуьнлай адаз "1941-1945-йиса-
рин Ватандин Члехи дяведа гъакъсагъви-
лелди зегъмет чуьгунай" медални ганай.

Алатай асирдин 50-йисара къурушвиар
партиядин ва Дагъустандин къилевайбурун
эмирдалди "гуьгъуьллукаказ" Хасавюрт
райондиз куьнарна. Дагъдин шартлара вер-
диш хъанвай инсанриз зегъем дуьзенда фу
хъана, амма хиве къур женнетдин уьмуьр
абуруз акунач. Сифте йисара къурушвий-
риз начаг аялар жез хъана. Реквизвай аял-
рин, азарлу члехибурун къадарни гзаф жез-
вай.

Нариман аял члавалай чешнелу ученик
тир. Лап хъсан къиметар ва ахлак аваз шко-
лада 7-класс акъалтларай ам Хасавюртдин
медучилищедиз гъахъзава ва гъанагни яру
диплом къачуналди куьтягъзава.

Гъавилияй ам Дагъустандин мединститут-
диз имтигъанар тагана къабулзава. Ина вири
йисара виниз тир стипендия къачуз къелза-
вайтлани, жегъилдиз шадвал ийидай мумкин-
вал хъаначир. 1963-йисуз 44-йисан яшда аваз
диде, къве йисалай 108 йиса аваз рикл алай
члехи буба рагъметдиз фена. Хуьре залан
азардик рикл тлазвай вах текдиз амуькна. Са
тлимил вахтарилай гъамни рагъметдиз фена.
Гъикъван четинвилер акъалтнатлани, Нарима-
на рей ганач. Ам вири хъуталарай уьзгъдиз
экъечина ва 1965-йисуз институт яру диплом
къачуналди акъалтларна (а йисара Хасавюрт-
дин райисполкомда къвалахзавай зун жегъил
пешекар вичин кеспидиз эгечизавай тегъер-
дин шагъид хъанай).

Медицинади духтурдивай регъимлу рикл,
экуь фикирар, виниз тир культура ва ракъун
нервияр хуьн истемиззава. И ериярни Нариман
манахъ вири авай. Жегъил хирургдин зегъмет-
дал, хъянавай пешедал рикл алай. Ам кеспид-
див эгечлай сифте йикъарилай вичин чирвилер
ва пешедин уstadвал ххажун патални
чалишмиш жезвай. Адаз тежрибалу насигъат-
чийр тир Ватандин Члехи дявезин иштиракчи,
медицинадин илимрин кандидат, Хасавюрт
шегъердин хирургиядин къуллугъдин заведу-
ющий, "Члехи хирург" (Нариманан гафаралди)
М.Везирова, СССР-дин медицинадин илим-
рин Академиядин член-корреспондент Р.Ас-
керханова, медицинадин илимрин доктор Са-
таева, шегъердин больницадин къилин дух-
тур А.Омарова еке куьмекар ганай. Нетижанда
адакай къвез-къвез халис пешекар хирург
хъана. Гъа ик ада, къвалахдивай къерех тахъа-
на, Ставрополдин государственной медин-
ститутдин аспирантура куьтягъна ва 1972-йи-
суз медицинадин илимрин кандидатвилин
диссертация агалкъунралди хвена.

Тежрибалу хирург ва жегъил алим Да-
гъустандин Огни шегъердин больницадиз хи-
рургиядин отделенидин заведующийвилеиз
рекъе твазва. Ина гуьгъуьнлай адакай къи-
лин духтур жезва. 1976-йисуз Н.С.Рамаза-
нов аялрин духтур тир вичин уьмуьрдин юл-
дашни галаз Мозамбик Республикадиз къул-
лугъиз командировкадиз рекъе твазва. Къе-
цепатан уьлкведид хтай 1979-йисуз ам Дер-
бент шегъердин центральный больницадин
хирургиядин отделенидин заведующийвиле
тайинарна. Ина къвалахиз хъайи 20 йисан вах-
тунда хирург Нариман Салмановича гъикъван
инсанрин тлал секинарна, гъикъванбуру ажал-
дин къармахрай акъудна. Им духтурдин ви-
чин бахтлувални я.

Нариман духтурдин авторитет тек са зегъ-
метдал рикл хъунилай ва уstadвилелай аслу
тушир, ам гъакл лап хъсан психологни тир.
Вичихъ галаз хъайи са суьгъбетдин вахтун-
да Нариман Салмановича ик лагъанай: "Вал
маса касдин уьмуьр ихтибарзава, гзаф вах-
тара къилдин касдин уьмуьрдилай аялрин,
диде-бубадин, гуьлуьн-папан шадвал ва
къисмет аслу жезва. Куьрелди, жавабдар-
вал лап екеди я".

Заз Н.С.Рамазанов къвачел акъалтунин
са тереф мадни риклел ххиз къанзава. Адаз
государстводин дережада фикир авун хас
тир, ам халкъдихъ галаз сих алакъада,
халкъдин къисметдин, гележегдин къайгъу-
да авай. Адаз гуьрметзавай сечкичийри ам
са шумуд сеферда Дербент шегъердин со-
бранидин депутатвиле хъанай, ДАССР-дин
Верховный Советдин член (1990-1995-йи-
сар) хъайи ада халкъдин депутатвилеин ве-
зифаярни намуслувилелди къилиз акъуд-
най. Адакай исятда кардик квай Дагъустан-
дин мажбури медстрахованидин региональ-
ный отделенидин Сад лагъай председател-
ни хъанай.

Лезгийрин "Садвал" милли гъерекатдин
регъбер язни, адан къвалах бегъерлуди хъайи-
ди риклел ххун кутугнава. Ада тешкилатчи-
вилеин бажарагъдалди, дилавар мецелди
инсанрин патай еке гуьрмет, авторитет къа-
занмишнай. Гъа и ерийри Къиблепатан Да-
гъустандин агъалийрин патай адаз ихтибар-
вал артухарнай. Ам лезги халкъдин квайни
квай рухвайрин, машгур регъберрин жерге-
диз акъуднай.

Нариман Салманович гъакъсагъ зегъ-
метди виниз акъудай члехи руьгъдин инсан
тир. Члехи алакьунар авай, лайихлу хирург
1999-йисалай Дербент шегъердин медучи-
лищедин къиле акъвазнай. Пенсиядиз экъе-
чайдалай къулуьх ам Дербент шегъердин
администрациядин къилин меслятчи, агъса-
къалрин Советдин член, Дербентдин гуьр-
метлу агъалийрикай сад тир.

Нариман Рамазанов, къилин категория-
дин хирург хъиз, "Дагъустан Республикадин
лайихлу духтур" лагъай гуьрметдин твар-
цин сагъиб, РД-дин здравоохраненидин от-
личникни тир. Ам Дагъустан Республикадин
грантдиз лайихлу хъанай. Адаз са шумуд се-
ферда ведомстводин гуьрметдин грамота-
яр, гъа жергедай яз 2007-йисуз Россиядин
Федерациядин здравоохраненидин ва яша-
йишдин рекъай вилик тухунин министрст-
войрин гуьрметдин грамотаяр ганай.

Нариман Салманович дуствилин ва
гуьрметлу члехи хизандин къилни тир. Ви-
чин уьмуьрдин юлдаш Эльмирадихъ галаз
санал ада пуд велед (са гадани къве руш)
тербияламишнай. Абуруни чпин диде-буба-
дин рехъ давамарзава, агъалийрин сагълам-
вилеин къаравулда акъвазнава. Абуруни
диде-бубадин чиниз яр къведайвал авунач,
8 хтулдини члехи бубадин ва дидедин риклер
шадарзавай.

Нариман духтурдиз вичин дагъда авай
гъвечи ватан, хайи хуьр акъван хуш тир хъи,
чун гъар йисуз гатун ва зулун вахтара мукъ-
вал-мукъвал хуьруьз хъфидай. Са цуд йис
идалай вилик Нариман духтур, Мегъман-
даров Нурали (эцигунардай "Яру Дагъ" теш-
килатдин генеральный директор) Къуруш-
дал алай вахтунда за хуьруьн кимел агъ-
сакълалар алай чкадал заз хуьре къвал эциг-
дай фикир авайдакай ашкара авунай ва
абурун разивал тлалабнай. Хуьруьнвийриз
зи хиял бегенмиш хъанай. Са къадар вахт
алатайла, Нариманани Нуралиди чпизни
хуьре къвалер эцигдай ният авайдакай ха-
бар ганай. Нуралидин члехи зегъметдалди,
вичелай Аллагъ рази хъурай, пудазни са
проектдин къилдин къвалер эцигнай. Хуьре
къвалер эцигайла, гъар мумкинвал хъайи-
ла, чун хайи хуьруьз жуван къвалез ял ягъиз
хъфизвай. Гъайиф хъи, Нариман Салман-
овичавай цийи къваликай къуд йисалай ар-
тух вахтунда лезет ххуди хъанач. 2018-йи-
сан августдиз ам рагъметдиз фенай. Адан
балайриз, невейриз, риклин шадвал аваз, а
къвал ишлемишдай мумкинвал хъурай! За
мергъяматлу, регъимлу Аллагъдиз Нариман-
аналай рази хуьн ялварзава. Ам чавай ис-
теклу яз чара хъана. Чна адан багъа къамат
риклера хуьда.

"АЙБОЛИТ"
Чир хъун хъсан я

"Айболит" газетдай.
Гъазурайди - Надият ВЕЛИЕВА

Гзаф дуьшуьшра яшлу ин-
санрин зигдин зайиф жеда. И вах-
тунда агъадихъ галай рецептдикай
менфят къачуда: къил чичек ра-
къай яна, жунадик кутуна, миже
ххуда. Ахпа адак гъа мижедин къа-
дарда вирт хуькуьрна, йикъа пуд
сеферда фу нез са сят амайла, хуь-
рекдин са тлуруна авайди ишле-
мишда.

- **Са къил серг** куьлуь авуна,
аниз са истиканда авай михьи та-
вунвай семечкадин ягълу яна, са
суткада холодильника хуьда. Ах-
па адак лимондин (сад хътин паяр)
миже акадарна, йикъа пуд сефер-
да, фу нез 30 декъика амайла, чай-
дин са тлуруна авайди ишлемишда.
Сагъарунин вахт пуд варз я. Са вац-
ра ял яна, курс тикрар хъийида. И
къаришмади нефес бес тахъуниз
куьмекада.

- **Хуквада хер** (гастрит) авай
инсанриз афнияр тлуьн къадагъа
ийизва. Гъикл лагъайта, афнидин
мижеди кислотность ххажва.

- **Эгер йикъа 5** истикандилай
гзаф михьи яд хъвайитла, риклин
приступ хъунин хаталувал тлимил
жеда. Гъикл лагъайта, ци иви къери
ийизва.

- **Гъилер, къил** зурзавайла
(болезнь Паркинсона), агъадихъ
галай рецептдикай менфят къачу-
да: 2 г прополис (са таблеткадин
къадар) экуьнахъ ва няхихъ фу
тлуьрдалай гуьгъуьниз жезмай
къван геждалди жакъвана, цуь-
клубн мукъвал-мукъвал туькуьн-
да. Ам гзаф хийирлу я. Къве гъаф-
тедилай прополисдин къадар къве
сеферда тлимиларда ва ам жакъун
давамарда. Сагъарунин вахт са
варз я.

Къве гъафте ара гана, курс мад
тикрар хъийида.

- **Бедендиз** къуват атун ва
гъакини сагъламвилеиз хъсан тагъсир
авун патал са килограмм газарар
(чквал аламаз), гъакъван кишмишар
чуьхвена, михьи авуна, абурал 8
истиканда авай яд илична, 5 сятда
зайиф цлал эцигна тада (ргана виже
къведач). Ахпа ам куьзна, йикъа
пуд сеферда $1/3$ истиканда авайди
ишлемишда.

- **Астма авайла**, жумун 4 -5
пеш истикандиз веьена, ргзвай яд
илична, экуьналди тада. Ахпа ам
куьзна, чими авуна, нефес дар
хъанвайла, хъвада. 5 декъикади-
лай нефес гуьнгъна гъат хъийида
ва дамарра ххаж хъанвай ивидин
гъерекат агъуз аватда.

- **Къвачер дакунвайла**, са па-
кетда авай къел це цурурда, ахпа
къаришмадай дасмал къежирна,
юкъвал эцигна, чими шарфуналди
кутлунда. Дасмал чими хъайила,
мад къежир хъуьнуна, юкъвал эциг-
да. Са шумуд сеферда ик авурда-
лай гуьгъуьниз къвачерин дакун
алатда.

- **Къил элкъвезвайла**, $1/2$ ис-
тиканда авай куьлуь авунвай чи-
чекдиз $1/2$ истиканда авай къери
вирт яна, хъсандиз хуькуьрда. Ах-
па фу нез зур сят амайла, хуьре-
дин са тлуруна авайди ишлемиш-
да. Ам иллака апрелдиз ва сентяб-
рдиз ишлемишун хийирлу я.

- **Ксудалди** вилик чуьтран
цуькверин чай хъвайитла, йифиз
хъсан ахвар къведа. Ам ик гъазур-
да: хуьрекдин са тлуруна авай апте-
кадай маса гузвай чуьтран цуькве-
рал (ромашка) 1 л ргзвай яд илич-
на, 15 декъикада тада. Ихътин чай-
ди ратарин къвалахни хъсанарда.

Йикъан месэла

Нариман ИБРАГЪИМОВ

И йикъара “Лезги газетдин” редакцияда физикадинни математикадин илимрин кандидат, блогер, карчи ва меценат Мариф Къадимован “Тарни твар” твар ганвай лезги ва урус члаларал акъуднавай ктабринхъ галаз танишардай мярекат кыле фена.

Ктабрин мана-метлеб пара важиблуди я. Алай аямдин вири терефар, дегишвилер, муракабвилер фикирда кыуна, лезги хизанда чехи жезвай аялриз лезгивилин ягъ, тах, кылихар, лайихлувал, михъивал, ватанпересвал, такабурувал, уткъемвал кваз тербия гун. И жигъетдай авторди, диде-бубадилай эгечна, школадилай хкечна, ни вуч авун лазим ятла, мисалралди, теклифралди, махсус тарсаралди, проектралди квалурзава.

Мярекат ктабринхъ галаз танишарзавайди тиртлани, акъалтзавай несилдин къайгъударвал ийизвайдас, лезги члал хуьниз, къенин несилдиз чирун эвер гузвайдас, гъа и карда гьалтзавай кван четинвилериз, и барадай диде-бубадин ва школадин хиве гьатзавай везифайриз талукуарнавайдас, гъар садас вичин бинейрив, халкъдин та-

ва адан заместитель Куругли Ферзалиева чи аялриз лезги члалал келлиз ва хъыз куьмекдай “Виш тапшуругъ” учебник-пособие акъуднава. Мукъвал вахтара члалал машгул жезвай чи алимривайни ахътин пособие акъудиз хъанвайди туш. Гъа и ктаб акур “Дагъустандин правда” газетдин са кълулгъчиди заз лагъана: “Къез аферин ва баркалла! Масадбуру рахаз вахтар акъудзаватла, куьне куь вахт лайихлу, важиблу кардиз харжна. Ахътин куьмекчи, жуьреба-жуьре рангаралди члагурнавай, метлеблу ктаб гьелелиг чи са халкъдихъни авач”.

Педагог, шair, Махачкъаладин б1-нумрадин юкван школадин директордин заместитель Халидин Эльдарова авур суьгъбет шегъера яшамеш жезвай ва аялриз диде члал чирун къайгъуда авай гъар са лезгидиз хъсан чешне я.

- Аялрин бахчадиз физвай балайрал, лезги ва урус члалар санал чирдайла, азаб акъалт тавун патал чна абуруз урус члал сифте нубатда чирун хъсан яз гьисабна. Бахчайрлай кълухъ аялар школадиз фена. Акуна хъи, чун квалеле датлана жуван члалал рахазватлани, аялри чаз урусдалди жавабар гузва. Икъл амукуайтла, абуру дидед члакай михъиз магърум жеда, абуру лез-

гъакъикъат масад я. Гзаф диде-бубайри чпин хивяй тербиячивилин везифаяр акъудзава, абуру школадал, муаллимрал хъивегъзава.

Халкъдихъ рикъл кузвай инсанар кватл хъанвай чкадал диндин рекъай алим, таржумачи Сулейман Тагъибегова авур ихтилатни фикир желбдайди тир.

- Чун гзаф чкайрал “авуна, хъана кланда” лугъуз рахазва. Амма жуван веледди чешне къачудайвал уьмуьр тешкилзавач, адак лезгивал кутадай крар ийизвач, - лагъана ада. - Лагъ кван, къе гъи лезгидин кваллиз фейила, ам лезгидин квал тирди успат жеда? И кар тестикардай са аманат, са нехиш, са безек, са алат ваз аквач. Гъатта лезги кваллин деб, дамах тир лезги гам - халичани ахквазвач. Лагъ, гъи диде-бубади, вичин аялрин къвалав ацукъна, лезги шаиррин, писателрин ктабар, газетар келзава, аялриз лезги хкетар ахъайзава? Ни абуруз “лезгинка”, “кавха” макъамрал куьлер ийиз чирзава? Де лагъ, гъевчи члавалай икъл тахъайла, аялрик лезгивал гъикъл акатда? Абуру дидед члалал, чи адетрал гъикъл ашукъ хуьрай? Лагъ, нин квалеле Гъажи Давудан Ярагъ Мегъамедан, Къуьчхуьр Саидан, Етим Эминан, Стлал Сулейманан, Саимат Ферзалиевадин, Валентин Эмиро-

Вуч авун лазим я?

рихдив, эменнидив къадирлувилелди, хвалелелди эгечлун теклифзавайдаз элкъвена. Рахай вири ксарини, рикъл куз, пара метлеблу, нуфузлу, ерилу ихтилатар авуна, чпин уьмуьрдин тежрибадай мисалар гъана, марагълу меслятар, теклифар гана.

Кватл хъанвай юлдашрин арада жегъил несилдивай дидед члалал рахаз, келлиз тахъуниз талуку гъакъикъатдини итижлу рахунар арадал гъана. Чи аялриз диде члал чир хъуниз къеци гузвай са шумуд нукуьсан ава. Сифте нубатда технологийрин жигъетдай йигинвилелди вилик физвай алай аям. Чи аялар, гъакъл жегъил диде-буба-ярни интернетдин, смартфондин, анра жезвай контентрин таъсирдик акатнава, абуру ктабар яргъаз акъудзава.

Жегъил несилдин чехи пай шегъерра яшамеш жезва. Квалени, куьмедани, квалалахли урус члалал рахазва. Гъавилляй аялриз дидед члалал рахазни чир жезвач. Келуникай рахунни герек къезвач. Шегъеррин школайра дидед члалан тарсар гузва. Амма абурун ери виниз тир дережадинди я лугъуз жедач. Идалайни гъейри, дидед члалан ва хайи литературадин учебникарни авач.

Школадин программада дидед члалаз чара авунвай сяттерни лап тлмил я. Гъафтеда сад-къе тарс гуналди аяллиз члал гъикъл чирдайди хъуй? Гъа и кар себеб яз хуьрерин аяларни дидед члававай къерех жезва. Абурун гзаф вахтунда чеб чпихъ галаз урус члалал рахазва. Аламатдин кар ам я хъи, чи хуьрерин бязи школайра аялриз дидед члалан тарсариз текъведай ихтияр гузва.

Аялриз дидед члал чирун къайгъуда авай инсанри (абуруз анжах аферин къезва) дидед члалаз мультфильмаяр элкъурзава, рахаз чирдай, къугъунардай пособияр акъудзава ва гъакъл маса рекъер жагъурзава. Абурукайни мярекатдал лагъана. Инал къетендиз къейд авун лазим я хъи, милли газетдин кылин редактор Мегъамед Ибрагъимова

гивални гумукъдач, - фикирна за. - Бес вуч ийин? Гъарай-эвердалди, къуру истемешунралди кар туькълудач. Эхир заз чара жагъана. За аялриз къугъун теклифна. Гъар тлуьн нез ацукъайла, за гаф урусдал лугъуз, аялрив адан мана лезгидалди лугъуз туна. Сифте йикъара чна са жуьредин четинвал гьиссатлани, ахпа аялри чпи итиж къалурна. Са азаб, зегъметни акъалт тийизвай къугъун вичин макъсаддив агакъна. Къе чун рахайла, аялри урусдалди жавабар гузвач, абуру михъи дидед члалалди луькълунзава.

Им пара хъсан, метлеблу ва нетижалу мисал, чешне я. Къугъунин жуьреда тешкилзавай гъар са тарс аялди фад ва хушвилелди къазва. Зи рикълел лап хъсандиз алама, къуд йиса авай жуван аяллиз за къугъунин жуьреда алфавит ва ахпани са слогдин гафар келлиз чирнай. Аялрин бахчада хъаначтлани, сад лагъай классдиз фейила, адавай келлизни, хъызни жезвай. Лезги члалалдини, урус члалалдини.

Гъевчи члавалай аялдин къанажагъ, члуру, татугай, зиянлу гъерекатривай, амалривай къерех авуна, къени, хъсан, чешнелу крар авунал желб ийиз, адан бейнида гъахътин къанажагъ арадал гъиз хъанайтла, гъикъван хъсан тир. Чна инал садзани Америка ачухзавач, бадида авайди тлуруни къачуда лугъудайвал, чи аялри чпин вилериз аквазвай, чеб шагъидар, иштиракчяр жезвай гъар са гъерекат, кар, гаф къазва. Абуру квалеле, къеце, школада аквазвай, ван жезвай крар, ихтилатар, гафар тикрарзава. Бязи вахтара чехибур, “эгъ-гъ, абуру аялар я, куьн гъавурда авайди я?” лагъана, кваз къазвач, абуру алай чкайрал герексуз гъерекатриз рехъ гузва. Им лап еке ягълмишвал я. Аялрин мефттери дикъетдивди, йигинвилелди квалалахзава. Члуру кар, амал фад къазва. Гъакъл хъайила, аялрихъ галаз квалалахун, абуруз тербия гун регъят месэла туш. Гъар са диде-буба вини дережадин чирвилер, тежриба авай тербиячи хъана кланзава. Гъайиф хъи, чи уьмуьрдин, яшайишдин

ван, Эсед Салигъован, Абдусалам Гъуьсейинован портретар цларикай куьрсарнава? Нин квалеле чи писателрин, алимрин ктабар ава? Ахътин ксар тупларалди гъисабиз жеда. Ибуру акъалтзавай несилдиз милливиллин, ватанпересвиллин, такабурулувиллин тарсар гунин, обществода дуьз рехъ хъягъунин карда лап хъсан чешнеяр, чешмеяр я эхир.

Сулейман гъажидин ихтилатдик къел квайди чна вири рикълелди кватлузва. Гъа зун къачун. Зи квалеле зун лезги тирди теклифзавай вуч ава? Чехи буба Бирегъиман (лезги бармак, валчагъ алай) портрет, чуьнгъур, чилик квай лезги гам, чи шаиррин, писателрин, халкъдин тарихдихъ галаз алакълу машгъур лезгийрикай хъенвай ктабар, словарар, учебникар, хайи хуьруьн шикил. Мад - са затни. Гъелбетда, суфрадал мугъмадиз теклифдай милли хуьрекар... Зи талукуьрини, чи хуьрерин саки вири агъалийрини улу-бубайрилай, бадейрилай амукунавай кизилдин, гимишдин безекар, куьгъне гамар, киредин цурун къапар, ктабар, къуръанар, парталар, майишатдин алатар дяведин ва адалай гуьгъунин йисара чувудризни, даргийризни... маса гана, кепекрай. Къе чун са затни авачирбур яз амукунава. Гъавилляй чи квалерани чи бубайрин устарвиллин, сеняткарвиллин, бажарагъдин тах квай са затни авач. Им лап гъайиф къведай кар я.

Чалай чехибур, милли месэлайриз, къезвай несилрин гележегдиз фикир тагуз, еке гъалатлар ахъайна, халкъдин твар алай маса гуз жедай кван шейэр маса гана, садбур пишкешна. Чахъ къе вуч ама лагъайтла, члални чил (чилинин хейлин паярни чавай къакъуднава, я маса къачунва). Бубайрилай атанвай лап багъа и къе ядигарни чавай хуьз тахъайтла, пака чун гъи чин алаз чи хтулриз, птулриз килигда? Абуру чаз вуч лугъуда? Гъихътин къимет гуда? Ахътин югъ чаз такурай. Чилни, халкъни, члални, чи милливални хуьн гъар са ватангъелидин важиблу везифа я.

Ван авуна

Дуьз теклиф я

Абдулашим Гъажи АБДУЛГЪАШУМОВ,
Ахъегърин жуьмя-мискиндин имам

Ахъегъа лезгийрин игитвиллин “Шарвилли” эпосдин суварин кылин майдан дегишарун! Им вичиз фадлай дикъет-къимет гана, гъялна кланзавай важиблу месэла тир. Эдеб-ахлакъдин, намусдин и месэла гила хъайитлани кудна хъсан хъана. И кардай чна Дашдемир Шерифалиеваз пара

къадар сагърай лагъун лазим я. Кылинди, пара инсанри и месэла ва суварин майдан патал ада теклифнавай чка хушдиз къабулзава.

Аник сувар квайди гъа бинедилай чиз-чиз, “Шарвиллидин” мярекатрин кылин майдан патал гъакимри анаг хъягъун пара тажубдин кар хъана. Гъа макъамда за жуван наразивилин гаф лагъайди тир. Гъайиф хъи, яб ганач, ван атанач. Аглагъдиз шукур хъуй, гила инсанар диндихъ элкъвенвайла, абуру ихътин месэлайризни талуку тирвал фикир гузва. Хиве кван, бубайри тербияламишайвал, чна, Валентин Эмирован тварунихъ галай багъдай фидайла, ана кучукунавайбурун руьгъерихъ гъамша дуьа келзава. Пара вахтара анай ваь, маса рекъай физва. Гъа икъл хъунни лазим я, вучиз лагъайтла, жуваз таклан кар масадазни тавуна кланда. Низ хуш жеда кван бубайрин сувариз клур гун, артухлама анал ички хъун, гъажетханаяр эцигун, еке шадвилер авун?! Зун инанмиш я хъи, “Шарвиллидин” суварик къезвай парабуруз аник сувар квайди чизвач, чир хъайитла, иштиракдач, чидайбуру чаз айиб-туьгъметзава, вири районни кваз беябур жезва. Авайвал лугъун, гъа сувариз клур гуниз мажбур жезвайвилляй чна анал жезвай мярекатра иштиракзавач.

Муькуь патахъай, месэла къарагъарнавай макъалада хъсандиз къейднавайвал, и чка сегъне-майдан патал дуьм-дуьз манадин жигъетдайни хъсанди хъанвач. Адет тирвал ва вири тамашачийриз хъсандиз аквадайвал, сегъне агъада хъана кланда (кинотеатррин къайдадиз килиг). Ина акси тегъерда хъанва: вилик квай тлмилбурулай гъейри, чилин ландшафт тирвал агъада акваззавай парабуруз сегъне стлун аквазвач.

Къе гаф суварин шадвилерин майдан патал теклифзавай цийи чкадикай лугъун. Анаг Ахъегърин рикъл хътин, пара вичевай чка я. Гатун зегъем вахтундани датлана михъи гъава, вацун къезил шагъвар авай, чкадин тамашуниз лайихлу пара имаратар аквазвай гуьзел чка я. Вични - Шарвиллидин магъледа. Къуд патахъай ацукъдай чкаяр туькълурдай надир мумкинвал авай гегъенш, къулай ихътин майдан республикада къекъуьналдини жагъидач. Заз чиз, теклифнавай месэла кылиз акъудуниз акси-валдай делил ва я кас тахъун лазим я. Чпелай кар аслу гъакимар халкъдин члалаз килигдайдахъ инанмишвалзава. Жемят тупламишна, алакълдай вири куьмекар гун чнани хиве къазва.

* * *

Юсиф САРКАРОВ, гъевескар эколог, шикилчи

“Шарвилли” эпосдин суварин майдан дегишаруниз талуку ачух чар келайла, дуьз ва вахтунда къарагъарнавай и месэладик къун кутун патал жуван гафни лугъуззава. Белки, газетдин куьмекдалди и кар вилик фин...

Гъурметлу Д.Шерифалиева теклифзавай чка райцентрада (вичин рельефдиз килигна я жеда) ишлемиш тийизвай къетлен участок я. Куьгъне Ахъегърин гуьне ва къуза патарин юкьва авай анлай тамашуниз лайихлу пара чкаяр ачух жезва: чарх алай надир муькъвер, мискинар, чубарукдин мукар хъиз, сад-садан винел куьрс хъанвай квалер (милли архитектурадин къетлен ансамбль тир гъадазни дикъет гана, къайдадиз хъайтла, хъсан я), регъвер, вичин шагъвар ва аваз гвай вацл... Гъакъикъатдани, ачух цавун кланик квай амфитеатрдиз тешпигъ анжах гъанал туькълурун лазим я Шарвиллидин чехи майдан. Амма... мукъвара шикил ягъун патал анал фейила зи рикъл тлар хъана: бязи къадирсуз ксари, зирзибил гадариз, анаг чиркинарзава, хъуртаз элкъурнава. Багъна жагъидай жеда, эгер анал зирзибилрин ящикар алачиртла ва я райцентрада яшайишдин амукуьяр (ТБО) кватл-на хутахун патал УЖКХ-дин махсус машин къекъезвачиртла. И татугайвал чи хуьруьн советдиз, депутатриз, администрациядин комиссиядин секретардиз, къайдаяр хуьдай органриз вучиз аквазвачтла, тахсиркаррин вилик пад абурувай вучиз къаз жезвачтла, тажубдин кар я. Анал Шарвиллидин майдан туькълуриз эгечнайтла, михъивал, тлебиат хуьнин месэлани гъализ жедай.

Ван авуна!

Чал хуьдай рекьер

Ишреф ЖАВАТОВ

А.А.Тахо-Годидин тварунихъ галай педагогикадин институтдин илимдин къуллугъчи Жаклина Мейлановади “Лезги газетда” (2020-йисан 50-нумра) чапнавай “Чал хуьх!” кьил ганвай макъала за дикъетдивди келна. Макъалада дидед чал хуьниз, келуниз ва чируниз талукъарнавай гзаф делилар гъанва, метлеблу веревирдерни авуна.

Шак алач, эгер чалан сагъибри чпи, хайи чалан муаллимри, келзавайбуру и меслятрал ара датлана амал авуртла, гележегда хъсан негъажарни къазанмишиз жеда. Чна фикирзавайвал, и кваллах агалкъунралди кьилиз акъудуниз манивалзавай себебар гзаф ава.

1. Чи уьлкведа урус чал кьвед лагъай дидед чал хъиз къабулнавайди виридаз малум я. Амма эхиримжи йисара, урус чала хъиз, лезги чалани лазим авазни, авачизни ингилис чалан гафар гзаф ишлемишзава. И гьал чаз телевиденидай гузвай рекламайрай, туквенра алверзавай шейэрал авунвай кхьинрай аквазва. Лезги халкъ кьве чкадал пайнавайди садазни сир туш. Азербайжан пата авай лезгийри гзаф магъул гафар, Дагъустанда авайбуру гзаф урус ва маса чаларин гафар ишлемишзава. Гъа ик! дидед чал хирде жезвайди чаз вилералди аквазва.

2. Алай девирда дидед чал чирунал, кхьинар авунал машгъл жезвайбурун, адал рахазвайбурун къадар йисалай-суз тимил жезва. И гьалдин кьилин себебрикай сад ам я хьи, бирдан вун гьи идарадиз, карханадиз шикаят ийиз фейитлани, анра дидед чалал кхьенвай чар-цар гьисаба къазвач, арза-ферзе анжах урус чалал кхьена кланзава.

3. Миллетрин чаларин дережадиз алай аямда иллаки телевидениди, сотовый телефонди, интернетди аксидаказ таъсирзава. Радиодикай рахун хъайитла, ам гзаф хуьрера амач. Гъавилляй хайи чалал гузвай хабаррихъ яб акалунихъ жемят тамарзу я.

4. Дидед чалал акъатзавай газетар, журналар кхъизвай агъалийрин къадар къвез-къвез тимил жезва. Кхъизвайбурун абур чпи келун анихъ амукърай, гъатта хатадай хъайитлани хизандихъ галаз келзавач, я гъвечибурукни дидед чалал келдай, кхъидай руьгь кутазвач.

5. Макъаладин авторди кьейдзавайвал, лезги

чалаз ва литературадиз программада чара авунвай сятерин къадар тимиларун директоррилай аслу жезва. Чна фикирзавайвал, программада къалурнавай сятерин къадардик къдай ихтияр директордиз тахъун лазим я. Эгер ада и кваллах къасухдай ийизватла, адан вилик пад къуна, серенжемни къабулна кланда. За мектебда 54-йисуз, ара атлун тавуна, дидед чаланни литературадин тарсар гана. Амма и йисара хайи чалан ва литературадин тарсариз программада чара авунвай сятерик къаришмиш жедай касни хъанач.

6. Чна къатлузвайвал, лезги чалан ктабар Москва ва Санкт-Петербург шегъеррин “Просвещение” чапханайра ваъ, виликдай хъиз, А.А.Тахо-Годидин тварунихъ галай институтдин чапханада, ФГОС-дин къайдаяр хвена акъудун хъсан я. Ик! авуртла, мектебривни бес къадар ктабар вахтунда агакъда, кваллахизни регъят жеда. Лезгийрихъ чалан нуфузулу алимар, хъсан тежриба авай муаллимар гзаф ава. И важиблу кваллахдал абур желб авуртла, хъсан кар жеда.

7. Ж.Мейлановади “Лезги газетда” “Чал хуьх!” макъала чапнавай чина гзаф йисара Къурушрин мектебда лезги чалан тарсар гузвай муаллим Гъажи Къазиеван “Гъай лугъудай кас жедатла?” кьил ганвай гегъенш макъала чапнава. Макъалада къарагъарнавай месэляра дуьзбуру я. Эгер ана рахазвай месэлярал кваллах авуртла, рази жедай негъажаривни агакъда.

8. Чал хуьн, адан такъатрикай менфят хкудун патал келзавайбуруз, иллаки гъвечи классрин аялриз, машгълардай ва классдилай къеце келдай ктабар гзаф акъудна кланда. Телевиденидай, радиодай лезги чал чируниз, виликди тухуниз талуьк таблигъатдин кваллах гегъеншарун лазим я.

9. Гъар са гъвечи миллетдин чал чал яз амуькун патал, сифте гъукуматди, ахпа министерствойри, ведомствойри рикивай къайгъударвал авуна, и важиблу кваллахиз майилвалзавай серенжемарни къабулна кланда. Миллетрин чалар квахъ тавун патал сифтени-сифте мектебрин программарик гзаф сятер кутун герек я.

Жуван хайиди тир чал тийижирдаз я инсанперес, я халкъперес, я ватанперес лугъуз жедач.

Гъар са чал дидедихъ, Ватандихъ галаз барабар савкъат я. И савкъатни чна багъа ядигар хъиз хвена кланда. Чалан и терефар фикирда къуна, Совет гъукуматдин девирда миллетрин чалар, культура, савадлувал хуьнин ва виликди тухунин месэляриз дериндай фикир гузвай ва и кардиз майилвалзавай серенжемарни къабулзавай...

Ван атайтла, хъсан я

Шихали БАГЪИРОВ

Чи газетдин цийи йисан вад лагъай нумрада агъсакъл Гъажибуба Рустамован макъала чапнавай, лезги чал вилик тухунин барадай. Дуьнья акунвай агъсакълди къарагъарнавай месэла чун, къвезмай несилар патални еке метлеб авайди я. Чалан фонд тешкилун регъят кваллах туш. Амма лезги руьгь квай рухвайри чпин садвал, чалахъ рик! кузвайди чирайтла, кар кьилизни акъудиз жеда.

Чахъ лезги чал вилик тухун патал зегъмет члугъазвай къегъалар тимил авач. Заз чи лезги эдебиятда дерин гелер тунвай Сулейман бубадин тварунихъ галай райондин кьил Нариман Абдулмуталибоваз теклиф гуз кланзава: жечни, Нариман стха, вуна и Рустамов Гъажибубади ганвай теклифдин кьил къуртла? Чахъ хъсан бизнесменарни ава. Сулейман Керимов, Абасов, Шайдаев ва масабур. Умудлу я, гъабурани чпин пай кутада. Халкъдиз чпелай алакъдай куьмекар гузвай ксар я. Сагърай чеб.

Лезги чал, шиират къуватлу ийизвай писателар, гъикаятчиар, шаирар чахъ тимил авач: Гъаким Къурбан, Ханбиче Хаметова, Сардар Абил, Куьреви Мансур, Мердали Жалилов, Арбен Къардаш, Ася Абасова, лезги газетдин кьилин редактор Мегъамед Ибрагъимов, лезги передача тухузвай Владик Батманов... Виридан тварар къаз хъанвач лугъуз, заз багъишламиша. Эгер чун вири сад хъайитла, чавай а фонд арадал гъиз жеда.

Чаз вилералди аквазва, чи чал гьик! гьи жуьреда квахъзаватла. Пара аялар урус чалал рахазва. Вучиз лагъайтла, квалле диде-буба абурув лезги чалал рахазвач. Чи чал квахъуникай фикирзавач, урус чал гьик! хъайитлани чир жезвайди фикирда къазвач.

Мукъвара зун дуьзендавай чи Цийи Къурушрин хуьруз мугъман хъанвай. Мукъвадан кваллиз фейила, гъвечи аялар ана сад-садав урус чалалди рахазвай. За, ибур Россияда кваллахзавай хчинбуру яни лагъана, хабар къурла, абур хуьрун аялар я, чеб-чпив урус чалалди рахазва лагъана жаваб гана. Ик! хъайила, чал квахъдични?...

Чна чалан къайгъу члугуна кланда. Чал чир тахъайла, гележегда чи гегъилри, чна хъиз, газетри, журналри макъалаяр, шиирар, жкетар кхьин хъийидани? И кваллахиз чна, агъсакълри, лезги интеллигенцияди, лезги шииратдал рик! алайбуру фикир гана кланзава.

Гъуьрметлу лезгийри! Заз эхирдай лугъуз кланзава: пара къадар сагърай лезги иви квай агъсакъл, Ярагъ Мегъамедан тварунихъ галай мергъяматлувилдин фондуни регъбер Гъажибуба Рустамов. Чун вири сад хъайитла, тикрарзава за мад сеферда, чна гъарда вичелай алакъдай куьмек гайитла, зун умудлу я, а касди лагъанвай фонд арадал гъиз жеда. Къудкъанни цекълуд кепек хъайила, са кепек кими яз, адакй манат жезвач. Ша чна гъарда вичин са кепек эхцигна, манат арадал гъана, агъсакълди ганвай теклифдин тереф хуьн!

Сажидин САИДГЪАСАНОВ

Лезги газетдин 100 йис

Дегъ девирра авайтлани кхьинар, Албан, араб тир, гьелбетда, гьарфарал. Гзаф хъанва газетдикай лугъуьнар, Рази тежез, чун рахазвай гафарал.

Чал. Чи Каспий гъуьл хътин са зат! я ам, Гъар жуьредин ятар къвезвай вацларай. Лезги халкъдин уьмуьрдин са къат! я ам, Саламат яз, акъуднавай цаярай.

Са низ ятлан клан хъуналди, Волга вац! Къабул тийиз, тежедай хъиз гъуьлуьвай, Маса чалан гъар гафуниз ягъиз къац! Гатлуртла, чун жеда жуван кваливай.

Халкъни гъуьл я, къабулзавай чаларин, Чпиз хуш тир рахазвайбуру гафарал. Буйругъар гуз цацаринни валарин, Чи чал михъиз женни мегер сафарал?

Гъарда вичин къул тирвал кивач гадарда, Гъарда вичин кар ийида секиндив. Кландай гаф хуьз, хуш тушир гаф квадарда, Лезги чалал рахаз жеда эркиндиз.

Ярагъвини Етим Эмин рахай чал, Сулеймана авунвай рехъ давамар. Са ни ятлан къазва лугъуз тахай чал, Чал хуьруьриз жедач чавай авамар.

Гуьне хуьрер, агъзур сарин куьгъне яз, Къадимдилай инихъ ягъай сафарай; Къунвайвилляй лезги чалан бине яз, Хайибур яз, гьик! къан тахай гафарай?

Вилик фидай члавуз къакъан гъунедай Мукъвал-мукъвал ялар ядай адет я. Лезги халкъдихъ рик! кайиди бинедай “Цийи дуьнья”, къенин “Лезги газет” я.

Чалакайни газетдикай рахунар, Бес я тарсар гайи къадар ксарин. Аялар хаз, жезватлани яхунар, Халкъ артухар ийизва чи сусари.

Газетарни, журналарни ктабар Халкъ рахазвай чалал кхьин герек я. Бубайри чал авурвилляй ихтибар, Чун гъа чалал рахаз вердиш, зирек я.

Гъелбет, кваллиз къвез-хъфинал мугъманар, Абур къадач хуьруьнвийрай, хизанрай. Чаз агъу квай фу гваз атай душманар, Къаз жедани абурун фар - гузанрай!

Къе и гафар виш йис жезвай газетдиз Кутугнавач куь чал дуьз туш лугъунар. Къалмакъалар элкьуьриз кланз адетдиз, Жезвай саягъ я аялрин къугъунар.

Халис лезги чалал рахаз клан ятла, Чира жуваз, халис риклин хиял хъиз; Клуца гвачиз дуьзар тежер къван ятла, Вацлун къере шез ацукъмир, аял хъиз!

Багъиш ая Сажидиназ, веки яз, Гъун хъанатла къулай тушир мисалар. Лезги чалал рахаз, чларар рехи яз, Гуьжет ийиз, авун жезва усалар!

Замир МЕГЪАМЕДОВ

Хуьда за!

Вал дамахиз, лезги халкъар уях яз, Акъваз тийир, яйлахдин са булах яз, Зи члехи чал, вун зи килин дамах яз, Рикле туна хуьда за вун, лезги чал!

Яраб чилел алатла гекъигдай Са зат! ахътин, ви къаншарда эцигдай? Маса емиш жагъич, вал нур илигдай. Рикле туна хуьда за вун хайи чал!

Нагагъ ирид цаварал зун фейитлан, А кьил тахъай гъурбатда зун хъайитлан, Вахъ кузвай рик!, зи уьмуьрни гайитлан, Рикле жеда анжах ви сес, лезги чал!

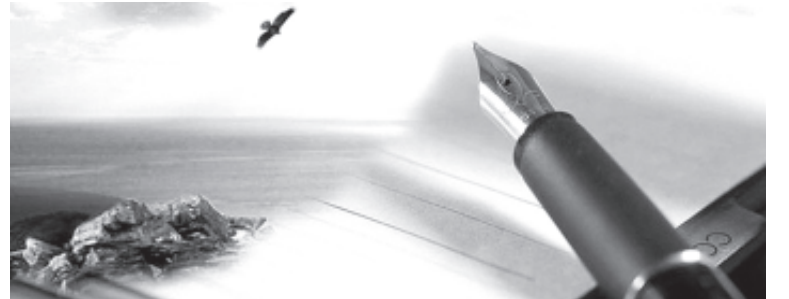
Гъар лезгиди, шаксуз, валди дамахда, Шумуд къегъал хвена на ви къужахда!

Гъар са лезги вун мублагъиз алахъда, Аллагъд патай - заз хазина, лезги чал.

Дагъви рушан ягъ-намусдин бине хъиз, Ширин мецел рахай, хайи диде хъиз, Ракъни гъулдан лигимай, са къеле хъиз, Чи къуллугъда акъвазнава лезги чал.

Чан къурбанд хуьй хайи чалан нефесдиз, Къуллугъзавай риклин ашкъи-гъевесдиз! Ви бине кутур пайгъамбар - иесдиз, Дидедиз хъиз, икрамзава, лезги чал!

Вини Стлал

Гьаким КЪУРБАН

ЧЕХИ вацун дере. Шалбуз дагъ-дик ккланвай са хуьре Самсамрин чехи хизанди вичин уьмуьр гьалзава. Къужани къари, бубани диде, рухварни сусар, хтуларни птулар авай хизан хуьруьз фадлай чешне я.

Самсамрикай иллаки кьве касдин тварар виридан сиве-меце ава: сад лагъайди - Агъабала, чехи буба, къудкъад йисалай алатнавай, социализмдин девирда колхоздин чубан хъайи, капитализмдин девирда хизандин чубан хъанвай, гъеле чан кумай къужа я; къвед лагъайди - Анибала, Агъабаладин хва, вири уьмуьр пар члугвадай автомашиндин гагъ руддихъ, гагъ адан кланик акъатнавай шофер, вичикай мукъвара чехи буба хъанвай, гила хсуси къезил машиндин руддихъ галай жегъил итим.

Агъабалани Анибала, бубани хва, садсадаз гзаф ухшар я: къведни - юкван буйдин, гъяркъуь къуьнерин къумрал якларин, члула гъяркъуь вилер авай, Сталинан хътин къалин спелар квай, мез ширин ва гъил ачух инсанар. Агъабалади авур къван хъсанвилер: гъавая хвейи къван хеб-мал, хуьруьз гайи къван якни ниси, мегъни сар яшлу хуьруьнвийрин рикелай алатзавач. Бубадила хци чешне къачуна. Анибалади гъар йисуз, гъар юкъуз гъавая арандай хуьруьз хкай къван гъуьрни шекер, пекни пар-

Яраб чун атла пак чкадиз фейитла, фикл жедатла, чан хва? - жузуна бубади.

- Лап хъсан, ба... Ша чунни гъаниз фин, - Анибала гъасятда рази хъана. - За ана чаз са вижевай японрин машинни къачудай хъи, чи "Волгадал" гъич гъал аламач...

- Чаз физ клан хъун тлимил я, чан хва. Гъакъван багъа хъсанвал чал ацалдатла? - буба шаклу хъана.

- Ацалтда, ба, шаклу жемир. - Вун ик! квехъ агъунва? Мегъечкъеледа чидай кас-мас авани?!

- Вунани за, чан ба, инсанриз авур къван хъсанвилер чна Каспий гъуьлуьз вегъенва, гила абур элкъвена чал хкведай вахт я.

- Чи бубайрихъ гъахътин мисал ава, - буба хъуьрена.

- Керимов чи дередин итим я, адан девлетдик чи пайни ква, - инанмишвиледи лагъана Анибалади. - За адан Абусаид буба жуван "Волгада" аваз агъзур сеферда вичиз клани чкайрив агакъарайди я.

- Акл хъайила, чан хва, чаз Керимова ийидай хъсанвал гъалал я. Хабар це, - эмир гана бубади. - Аллагъдин куьмекдалди фена, сагъ-саламат яз хквен!

Анибалади гъа ацукънавай чкадилай тадителефондай чпин мураддикай хуьруьн фекъидив, ада райондин фекъидив, ада Махачкъаладин фекъидив хабар агакъарна. Са гъафтедила Самсамрин Агъабалани Анибала цавай Меккадиз фена.

Шейтандин мегъеш

Новелла

тал, кларасни цивин виридаз акуна. Абуру етимриз са кап фу гана, кесибрин гъил къуна... Гъавилай Самсамрин хизандин гъуьна Самур дере ацлай алхишар ава.

Агъабаладинни Анибаладин арада чехи тафаватни ава. Агъабала, аял члавуз етим хъана, вичин рикл алай зари Стал Сулейман хъиз, клел-кхъин тийижиз, савадсуз яз, дугъри яз амукъна. Ам, Гъу-царсувухъ элкъвена, чизни-тийижиз кап-ттеатзавай инсан, бинедилай илимдинни техникадин агалкъунрихъ ерли агъазвач. Ада гъеле вич аял члавуз хуьруьз акъатай элкъвей члула сафут! хътин рахарган-радио, ахпа радиоприемник, ахпа автомашин, цлан сят, гъилин сят, хуьр-квал экуь авунвай Къурушрин ГЭС-дин ишигъ, ахпа телевизор, ахпа гъатта цийиз акъатнавай тадителефонни кваз - вири илимдинни техникадин агалкъунар "шайтандин мегъешар" яз гъисабзава.

Анибала, акси яз, савадлу, Советрин къушунда къуллугънавай, дъунья акунвай, "шайтандин мегъешрай" къил акъатнавай, абур са шумуд гъалнавай ва гъатта кукварнавай алай девирдин инсан я. Адалай гзаф квалухар алакъзава, анжах буба гъавурдик кутаз, ам илимдин члалат гъиз жезвач.

Гатун са нянрихъ Самсамрин хизан, тлуьна-хъвана, чаяр авай истиканар вилик эцигна, архайиндаказ телевизордиз килигзавай. Абурун япарихъ ажайиб хабар галукъна: "Лезги миллиардер Сулейман Керимова гъаждал физ кланзавай мусурман инсанар вичин харжидихъ цавай Арабистандиз самолетда аваз агакъарзава ва элкъвена хкизва".

Бубани хва сад-садаз суалдалди килигна.

- А шайтандин мегъешда аваз цавай фена, хтун багъа тушни?! - жузуна бубади хчивай.

- Эхъ, ба, багъа я.

- Са касдин къилиз гъикъван пул акъатиз?

- Са касдиз виш агъзур манат акъатда ман...

- Ва-а-гъ! - Агъабала тажуб хъана. - Керимова са кас тухузвач къван?! Гъакъван гзаф?! - тажубвал са шумуд къат артух хъана.

- Гъелбетда. Са шумуд виш, сад-вад агъзур... кас тухузва жеди...

- Ва-а-гъ! Са касдила гъакъван еке харжияр ийиз алакъдани, я чан хва?

- Эхъ, я ба. Миллиардар зурба пулар я гъа! Чи муьхц ацлай къван пулар ава касдихъ... - хци вичин "терездал" хъверна.

- Гъакъван жумарт касдиз аферин!...

...Серин Дагъустандай атанвай лезгияр мегъуьн кларасдин цлай кузвай тланурдиз аватна: Меккада гъакъван чими тир, ракъини къил кузвай... Абур мугъманханадин серинри, моторри къайи ийизвай гъавади, ийфиз гъуьлуьхъай къведай къезил шагъварди хуьзвай...

Анибалади буба кьве юкъуз Каабализ ибадат ийиз тухвана. Ахпа ам лезги юлдашрихъ галаз ракъуриз, вич шегъердин базарра къекъвена: японрин машиндин суракъда хъана...

Кьве йикъалай Анибаладиз вичиз клани маркадин ва рангунин, Дербентдин базардила пуд сеферда ужуз къиметдай машин жагъана. Ам шад хъана... Иесидин ихтиярдалди машиндиз акъахна, гъална, са-са частуниз килигна, долларар гана, документар туюкълурна... Анибалади цлеп-цлийи машин мугъманханадин вилик хъана...

Гъа и арада юлдашрихъ галаз пак сефердай хквезвай бубадиз Анибалади зверна, лагъана:

- Я ба, за японрин машин къачуна. Ша, ацукъ, килиг.

- Вуна машин къачуна лап хъсан кар авуна, чан хва. Мубаракрай! Зи птулриз сусар гъидай машин хъурай! - Агъабала мукъаятдаказ машинда ацукъна. - Шад, сагъ-саламат рекъера гъалдай улакъ хъурай!

- Сагърай, чан ба.

- Я хва, инани гзаф чими я хъи.

- Са дуьа клела, ба, белки, серин хъайитла.

Агъабала дуьа клелиз эгечна, Анибалади чинеба машиндин къенез къайи гъава ядай дуьгмедал тлуб илисна. Бубадин дуьа куьтягъ хъунихъ галаз машинда серин хъана.

- За Цававайдаз дуьаяр ийиз къудкъад йис я, кье ада зи дуьа сад лагъай сеферда къабулна, - къужадиз шад хъана.

Анибаладик хуьруьн акатна, анжах машинда серин хъун дуьадин таъсир ваъ, шейтандин мегъешдин къуват тирди чунуьхна, фикирна: "За сир ачухайтла, буба бейкеф жеда".

Суьгъбетрик кваз машинда гъава яваш-яваш хъана.

- Я хва, гъава къана, зун стлалжем жеда гъа! - буба тажуб хъана.

- Я ба, са дуьа хъия, белки, гъава хъуьтуьл жен.

Буба дуьа ийиз эгечна. Анибалади чинеба къвед лагъай дуьгмедал тлуб илисна, фикирна: "Я чан ба, вун гилани гъикъван дугъри я..."

Наши луту устлар

(Гъикая)

Нурудин НАСРУЛЛАЕВ

ПЕНСИЯДА авай Савадат халади, суракъ авуна, устлардиз звериз туна, лагъана: - Рак, буш хъана, ахъа жез, квалеле мекъи жезва, чан бала. Ик! хъайитла, мекъила рекъида ина, - минетун яз, туюкълур хуьвун тлалабна.

- Башуьсте, хала, ам завай, зун Ярумбег я! - лагъана, устлардин руьгъдик хвеш акатна. Алава хъийизва: - За а рак, вуча, хала, ак! жуфтдиз туюкълур хъийида хъи, ваз къецелай гъарай кекрен ванни хкведач! - лагъана, устларди риклинин хилен вини къилияй жиринин клус кутуна, михер яна. Са къведпудра рак акъализ ахъайна, хълагъзава:

- Хала, лагъанани за, ай момент? Аку, рак гъазур я, жув килиг кван гила. Гъи зунни хъаначиртла, вучдай вуна?!

"Вуь, икван шит рахадай, свик рак кумачирдавай зи кваллин рак туюкълур хъжеда жал?! Беябур хъана, Ярумбега авур кваллахни гъа вичин тварцел атай ярумчухди хъайитла", - ихътин шаклу хиялрик кваз, Савадат халади къуна ялна, ахъайна рак. - Гзаф тларам хъанва, жедачни са жизви бушар хъувуртла? - хала, генани рак акъализ, мад ялиз, ахъайиз алахъзава.

- Гъагъ, яда-а! Идайни къил акъуд! Гагъ буш, гагъ тларам лугъуз! - устларди, хехинал къаз, ялиз, алуд хуьвуна вичи риклинин къилиз янавай жиринин клус. Михер акъуднач, къилер экъисна туна авайвал. Акъална рак, ахъай хуьвуна, мад гелаяна, акъална. Акуна, рак акъал хъана акъвазнава, вич-вичиз ахъа жезмач. Ухъ-хъ авуна, лап квалах куьтягъ хъайи къван регъят хъана устлардин риклиз.

Ягъай жирни алуд хуьвунвайла, рак куь къазватла, адан бушвал гъик! квахънаватла, наши устлардиз чизвай. Вилералди аквазвай, яна амай михерин къилер вини куьрцелдихъ галклиз, рак гъелелиг са бубат акъваз жезвайди. Чизвай вичинди ярумчух кваллах тирди. Чизвай и субай хала мад вичиз минетчи жедайди. "Хъурай, бес фу гъик! неда?! - иблис хиялрик кваз, вич узьягдаказ къалурун па-

тал, къилел алай титлех алудна, ухъ-хъ авуна, пелевай гъил гуьцна, титлех алук! хуьвуна, лугъузва и мердимазарди: - Пагъ-пагъ! Тамаше, хала, гъикъван хъсан хъана хъи, лап ваз кландайвал, кекрен тум хъиз, дуьз хъанва!

Адан шит гафарин гъавурда гъатнавай, вичи марифатдин рекъе кваллахнавай Савадат халадиз гъяз къевезвачир адан йигъи ихтилатрикай. Ятлани рак явашдаказ са къвед-ра акъализ, ахъайна. Эхирни устлар алатна хъфин патал лагъана: - Хъурай, амуькьрай ик!а. Чан сагъ хъуй, ви гъакъи лагъ вуч ятла?

- Хала-а, зун вуча-а, инал са атун кьве виш я! Кваллахни, анай атайла, - са агъзур! - лагъана, клусни чин яру тахъана. - Куьне, хала, заз хабара, герек атайла, квез за ваъ лугъудач!

- Гъик! ятлани сагърай, - лагъана, хала туьгъмет хуьвуниз мажбур хъана: - Я Ярумбег, акайла, ви са атун кьве виш хъайила, бес вун инлай хъфинни мад кьве виш жезвачни?

- Юу! Я-е! Гъак! лагъ тлун! Гъак! лагъ тлун, чан хала! Деклени вуна гун! Валлагъ, гудайдаз ваъ жедач! Хала хъсан хала-е, - хълагъна, бирдан ам, ягъайди хъиз, руьгъдай гадар хъана, гъилевай хех чилел аватна.

Белки, вичин нагъакъан, мурдарвиллин гъиссери члагурна, ам, са легъеда намуьсар юзана, узъуькъара хъанайтла?..

Гъафтени алатнач, акуна мад рак гарал ала, ахъа жезва. Жуфт туши риклинин хилерин арадай къай язава кваллиз. "Хиял фенай-е зи рикляй, - рикел хквезва Савадат халадин, - кваллах тварцел атайтла, вучда лагъана. Гъак! хъана. Ярумбеган кваллах ярумчухди хъана. Ихътин черпелар, мискъиярни ава къван чи арада! Ахмакъ, намуьс течир, чин хуьрхъ хъиз къазвай гъа пул патал! Герек атайтла, гъеле вичиз хъшани лагъ лугъудай-е! Идакай вучзаватла, ихътиндакай!"

Мекъила, чара атлайла, ахъа жезвай риклинин хилен арада вичивай жедайвал пек туна, са чара ийиз хъана вичиз. Эхир эвериз атай къуншидин папаз акуна ам авай гъал. Ада, а Аллагъ рази хъайида, Савадат халадин кваллин рак вичин итимдив туюкълур хъийиз туна...

Азедин ЭСЕТОВ

Кардин юн

ГАД меркездин агъалийри вил алаз гуьзетзавай вахт я. Парабур, чпин мукъва-къилийрал къил члугваз, гъевчи ватандихъ гъамиша авай къарувал элекъариз, дагълар галайвал юзада.

Алатай йисуз зунни хуьруьз хъфенвай. Гъа йикъара ина Москвадай хтанвай зи гъевчи стхадин кьве хвани авай.

Са нянихъ чи салар галай патахъай, клула таза веькерин шеле аваз, миресдин хцин свас Г. хтана. Шеле цурин патав чилел динжарна, ам жегъилриз гъилер ягъиз атана.

Дагъви дишегълири гилани чпин малкъара патал гатун вахтунда, шеле клула къуна, алаф гъазурда. Вердиш хъанва ксар. Жегъилриз хваш-беш авуна, свас абуруз суфра къурмишунив эгечна. Мугъманри адан рикелай галатунни алуднавай...

Чи рухваря, вирибурун кьегъаларни Алагдай хуьрай, вижевай буй-бухах авай, акурла, кефи ачухардай хътин гадаяр я. Свас кралив агакъдалди, зи рикел яргъай хтанвай жегъилар алдахардай са амал атана.

- Куьнни шагъидар яз, чи свасдидеди (чи жегъилри имидин сусаз ик! лугъуда) агъа салай, клула къуна, жкайди квез акуна. За веькин шеле къалуруна. - Гила квевай тла-лабда: къалура имидиз куь алакълунарни. Кас галачиз, квевай, и шеле, клулал хкажна, квалеч къарагъиз жедаки?

Жегъилар сифте, им вуч я къван лугъудай саягъда, къведни хуььрена. Зи гафар зарафатдай къуна. Абурун нашивилин гъавурда акурла, за рухваря шеледихъ галаз гъик! "рахана" кландайди ятла, гъавурда туна.

Сифте кардик гъевчи стха экечна. Инихъ-анихъ юзунарна, алахъунарна, амма шеле чкадилаини юзана!

Чехи стхадиз гъевчидан ялунар бегенмиш хъанач.

- Къала кван, хва текъейди! Ван хъайибуру чун айибарда, - лагъана, ам парциз мукъва хъана. Вучда къван, и стхадизни шеле табий хъанач!..

Кьве мугъманни кьерехдихъ авуна, чи патав за Г. сусаз атун теклифна. Гадайрин итиж хейлин артух хъана.

Сусавай за и шеле, патан куьмек галачиз, вичи клулал гъик! хкажайди ятла хабар къуна. Кутугнавачиртлани, за адавай а кар инални тикрарун тлалабна.

Дуьз лагъайтла, сусаз къил кутаз кланзавачир. Жегъилрин кефи хунихъай къурху авай. Ятлани, чехи хинен тлалабун фикир тагана туна.

Мугъманрихъ элкъвена, "им ик! ийидай кар я, балаяр", лагъана, свасдиде шеледиз мукъва хъана. Хур квай патахъай далу веькерин клунтуна туна, ацукъна. Ахпа кьве квалачин тлуларни вичин бедендив агудна, шеле кутлуннавай кашуяр къуьнерал гъана, кьве гъилин капашарни меттерал илисна, "гъуп!" ийизни агакънач, шеле адан клулал алай!..

Чна, пуд итимдини, капар яна, гъалибвал мубаракна, адаз чандин сагъвал, яр-гъал уьмуьр гун Аллагъдивай тлалабна...

Гуьгъуьнлай, чун тек амуькълуйла, за жегъилар, гъар са кар къилиз акъудун патал адан юн - вердиш хъанвай тегъер чир хъун лазим тирдан, алакълунарни жедайдан гъавурда туна.

Са гендилай суса жегъилриз и кар авун теклифна. Вичи къалурай тегъерда. Чпивайни шеле хкажиз алакълуйди акурла, абур, бицекар хъиз, шад хъанай.

- Вун гъахъ я, ими, - лагъана гадайри, - гъар са кардихъ вичин юн ава.

Ам чирун устадвал я...

Им жегъилриз свасдидеди гайи "ачух тарс" хъанай!..

Куь ихтиярар Июндин дегивилер

Рузидин кьимет хкаж тавун

5-июндила Россияда вахтуналди гречка маса уьлквейриз акьуд тавунин кьарар кьабулнава. Кьейд-завайвал, алай йисан 1-сентябрдал кьван и серенжем кардик жеда. Раижнавай делилралди, 2020-йисуз Россияда 892 тонн гречка кватна. Алатай йисан рузидин сезонда уьлкведай 40 агьзур тонн гречка маса уьлквейриз маса гана. Алай йисан сезонда лагьайтла (апрелдин эхирдалди), 104 тонн маса уьлквейриз акьуднава.

Чижерхьанриз муштулук

Фадлай вилив хуьзвай "РФ-да чижерхьанвилин гьакьиндай" кьанун 29-июндила кьуватда гьатдайвал я. Сифте нубатда и кьанунди чижер пестицидрикди ва агрохимикатрикди зегьерламыш хьуникай хуьда.

Идалайни гьейри, цийи кьанундал асаслу яз, чижерхьанвилин хилез гьукуматди маса куьмекарни гуда.

Уьлкведин хуьруьн майишатдин министерстводи тестикьарзавайвал, зегьерламыш хьун себеб яз 2019-йисуз 30 регионда гзаф кьадарда чижер кьена. Алава хьийизвайвал, алатай йисуз уьлкведа 64 тонн вирт арадал гьана.

Пенсияр - анжах "Мир" картадиз

"Мир"системадал элячлун патал алава яз хгай муддат июндиз акьалтзава. Гьа ик, 1-июндила банкривай пенсияр, гьар вацра гузвай маса пулар, дидевилдин капиталдин такьатар международный Visa и MasterCard (Maestro) картадиз ракуьриз жедач.

Тлугвалдихь галаз алакьалу гьалар фикирда кьуна, агьалияр "Мир" картадал элячлун патал ЦБ-ди пуд сеферда муддат артухар хуьвунай.

Чи ватанэгьлияр - гьар сана

Инсанрал рикI алайвилляй...

Алай вахтунда Москвада агалкьунралди духтурвиле кьвалахзавайбурун жергеда **Амира Загьировна ВАГЪАБОВАНИ** ава. Ам акушер-гинеколог, ультразвуковой диагностикадин духтур, Россиядин эстетикадин гинекологиядин пешекардин ассоциациядин, онкологрин-маммологрин ассоциациядин член я.

Амира Вагьабова 1987-йисан 21-августдиз Махачкьалада Россиядин государстводин деятель, твар-ван авай алим, министрвилдин кьуллугь кьилиз акьудай Загьир Арухован хизанда дидедиз хьана.

Ада акушервилдин ва гинекологиядин хел вичи хьана. Сифте мектеб, ахпа медалдалди медико-биологический лицей куьтягна, гьугьунлай Дагьустандин гьукуматдин медицинадин академиядани (2003-2009-йисар) агалкьунралди кьелна. 2009-2011-йисара РД-дин здравоохраненидин министрстводин патай Н.И.Пирогован тварцихь галай РГМУ-да ординатурада медицинадин рекьяй мадни артух чирвилер кьачуна. Н.В.Склифосовскийдин тварцихь галай твар-ван авай тади куьмекдин НИИ-да УЗИ-дин рекьяй пешекарвилдин дережа кьачуна. Зегьметдин рехь ада 2017-йисалай гатлуна.

Медакадемияда 4-курсуна кьелдай члавуз ам аялар хадай кьвале практикада ва гьа члавуз гележегдин духтур акушервилдин пешедал ашукь хьана.

Медицинадин кьвалахдин куьлуь-шуйлуьрайни кьил акьудиз клан хьунин гьевесди адав, гьич са лекцияни, семинарни ахьай тавуна, лап хьсандиз кьелиз туна.

Гьугьунлай жегьилдин уьмуьрда рикI кьарсурай агьвалат арадал атана... 2005-йисуз, Амира 17 йиса авайла, адан буба Загьир Са-

бировичан, РД-дин милли сиясатдин, динрин крарин ва кьечепатан алакьайрин министрдин чандиз вагьши террористри кьаст авуна.

"За адаз "чан буба" лугьудай. Ам зи рикел хуьтуьл, лазим тир истемешунар ийидай, рикли члугвадай инсан яз алама, - буба рикел хкизва Амиради. - Лайихлу инсандиз хас тир ерияр авай адахь: регьимлувал, хци акьул, виклеговал ва хуьтуьл рикI. Ада зак лувар куьтазвай. Ам зи компас, заз рехь кьалурзавай гьед тир, амма садлагьана хкахьна... Лугьудайвал, дарвилерихьни заланвилерихь регьятвилерни гала. "Пине хьяйнавай" хер, 15 йис алатанаватани, исятдани хуьцлур гудай хьиз тIа жезма".

Кьелунар куьтягна, яру диплом кьачурдалай кьулукь Амира гьуьлуьз фена. Гележегда хва дуьньядал акьатуни адан рикиз еке шадвал гьана. Са йисалай цийи хизан, А.Вагьабовадин уьмуьрдин юлдашдин дипломатвилдин кьуллугьдин рекьяй командировка себеб яз, Саудовская Аравиядиз акьатна. Таман вад йисуз (2011-2016-йисар) чара уьлкведа яшамаш хьана, арабрин медениядихь галаз мукуьвай таниш хьана, ингилис члал,

дикьетлувилелди чкадин медицина чирна. Гьурбатда хьайи девирда абурун хизан мадни члехи хьана - Аделя ва Амаль тварар алай рушар хьана.

"Россиядай Саудовская Аравиядиз фейила, анаг за маса дуьнья хьиз гьиссна. Ана вири Ислам диндихь галаз алакьалу я. Инсанар регьимлубур, хуьтуьлдаказ рафтарвилердайбур я. Москва, месела, масакIа я. Чи уьлкведин меркезда гьар сад анжах вичин кьайгьуда ава. Инаг ван-сес гьатнавай са члехи цекверин клунтI хьиз я. Амма, гьина аватани, жув инсанар патал менфятлу пешекар хьун хьсан кар я", - лугьузва А.Вагьабовади.

Духтурди кьейдзавайвал, медицинадин рекьяй куьмек кланз адан патав неинки чи, гьакI кьечепатан уьлквейрайни инсанар кьезезва.

"Вахь еке гележег ава", - лугьудай заз рагьметлу бубади. И келимаяр зи девиздиз элкьвена. Эхь, инсанрал рикI алайвилляй за духтурвилдин пеше хьана", - ихтилатзава Амира Загьировнади.

Вичин кардив рикI гваз, бажитвилелди эгечизавайвилляй адахь кьвалахдин юлдашрин арада гьурмет ава. Ада муьвал-муькьвал пешедиз талукь жуьреба-жуьре конференцияра, форумра иштиракзава, докладар кьелзава. Кьве йис кьван я Амира духтурди "Инстаграм" соцсетда духтурвилдин хуси блог кьиле тухуз. Ачух эфирда инсанрин суалриз жавабар гузва. Ада инсанриз жув жувахь инанмиш хьуниз, датана чирвилер кьачуниз, ибадат авуниз ва инсанар клан хьуниз эвер гузва.

Кьуй чи камаллу рушахь рикI алай кьвалахда мадни еке агалкуьнар хуьрай!

Уьлкведа ва дуьньяда

Туркиядини "Спутник V"

кьачуна

Россиядин "Спутник V" вакцина 14-июндиз сифте яз Туркиядин агакьна, хабар гузва "Новости" РИА-ди.

Туркиядин гьукумдарри кьейдзавайвал, и вакцинади уьлкведа коронавирсдиз акси рапар ягьун йигинариз, тлугьвал ява-шаруниз куьмекда. Чешмеди алава хьийизвайвал, эхиримжи 4 юкьуз Туркияда COVID-19 азар 200 агьзур касдик акатна.

Идалай вилик Туркиядин здравоохраненидин министр Ф.Коджади зур йисан муддатда Россиядин вакцинадин 50 миллион доза маса кьачуникай ихтилатнай.

Есирар азад хуьвуна

Эрменистанди Агдам районда 97 агьзур мина квай чкайриз талукь карта малумарайдалай кьулукь Бакуди Еревандив 15 есир вахкана. Азербайжандин МИД-дин малумат "Лента.ру" чешмеди раижнава.

Азербайжандин терефди малумарзавайвал, минайрин карта гваз хьуни агьзурралди уьлкведин агьалияр кьутармишда. "Sputnik Армения" чешмеди хабар гузвайвал, есирар вахкунин гьерекат, Тбилисидин гьукумдин векилрин иштираквални аваз, Азербайжандинни Гуржистандин часпардал кьиле фена.

Идалай вилик Азербайжанда есирда амай вири эрменияр вахкун патал абурун эвезда И.Алиеваз Н.Пашиняна вичин хва Ашот теклифнай.

Лондондинни Москвадин

рафтарвилер

Лондонди Москвадихь галаз алакьаяр хьсанаруник умуд кутаза. "ТАСС" чешмеди раижзавайвал, ихьтин фикир Великобританиядин премьер-министр Б.Жонсона малумарна.

"Зун Россиядин Президент В.Путинхь галаз гуьрушмиш хьайила, за адаз чун крар масакIа кьиле тухуз, сих алакьаяр арадал гьуниз гьазур тирди лагьана", - кьейдна ада.

Мягькем сиясатчи

Брюсселда НАТО-дин саммитдин нетижайрай кьиле фейи пресс-конференциядин вахтунда США-дин регьбер Ж.Байдена Россиядин регьбер В.Путин "лайихлу соперник" ва акьуллу, мягькем сиясатчи я лагьана. Идакай "Лента.ру" чешмеди хабар гузва. 16-июндиз Путинни Байден Швейцариядин Женеведа гуьрушмиш хьана.

Тлугьвал

Коронавирсдин тлугьвалди дуьньяда агьвалун саки давам жезва. Бязи уьлквейра эхиримжи вахтара лап татуьл гьалар арадал атанва. Гзафни-гзаф вирус акатнавай 10 уьлкведин жергеда сад лагьай чкадал США, адан гуьгуьнал Индия, Бразилия, Франция, Туркия, Россия, Великобритания, Италия, Аргентина ва Колумбия ала.

Дуьньяда коронавирс акатайбурун кьадар 177 миллиондив агакьзава, вирусдикди кьейибурун кьадар - 4 миллиондив. Россияда коронавирс акатайбурун кьадар 5 миллиондила алатнава. Гьа са вахтунда сагь хьхьанвайбурун кьадарни 4 миллионни 8 виш агьзурдалай алатнава. Тлугьвал себеб яз чи уьлкведа 127 агьзурдав агакьна агьалияр кечмиш хьана. И делилар "koronavirus.today.ru" чешмеди раижнава.

Хьсан ахвар хьун патал

Британиядин духтурди-алимди гатун зегьем авай вахтунда хьсан ахвар атун патал са шумуд меслят кьалурнава, хабар гузва "The Independent" чешмеди.

Пешекардин гафаралди, ахвар хьсан хьунин шартIарикай сад бедендинни кьилин чимивилин тафават я: беден чимивиле хьун герек я, кьил - кьайивиле. Пакетда туна, ксудайла герек жезвай парчаар кьве декьикьада морозильникда эцигун теклифзава. Эгер вири ана гьакьзавачIа, хуьуьгандин чин ва алуькьзавай перем кьайи авун бес жеда. Иифен береда кьайи гьал хьун патал алимди мад са теклиф гузва: атир куьтягь хьанвай шуьшедин гьеччи кьапна кьайи яд цана, гагь-гагь адай чиниз, гардандиз яд хьичич. Авайдалайни чими тахьун патал ксудай кьвале электронный тадаракарни кутун тавун теклифзава. Алимди алава хьийизвайвал, спордал нянин ваь, экуьнин вахтунда машгуьл хьун важиблу я, Пешекардин фикирдалди, ахвар хьсан еридинди хьун патал кьвале 16-далай 21 градусдал кьван чимивал хьана кланда.

Месэладиз килигнач

Коронавирсдин вакцина рапар ягьунин милли пландик-календардик кутуниз талукь законопроектдиз Госдумада килигнач, ам кьулукь элкьуьр хуьвунва. Идакай "Новости" РИА-ди хабар гузва.

Твар кьунвай законопроект 8-июндиз парламентда сифте яз веревирднай. Ам теклифзавайбуру, маса хейлин азарриз талукь вакцинайрилай гьейри, коронавирсдиз аксидини милли календардик кутунвай. Кьейдзавайвал, ихьтин дегивилери коронавирсдиз акси дарманар федеральный бюджетдин такьатрихь маса кьачудай мумкинвал гудай.

Чин гьазурайди - Куругьли ФЕРЗАЛИЕВ

Кьез чидани?

Шкьуьнтрикай итижлу делилар

• Шкьуьнт юкьван тар авачир, винел пад кIараб хьтин кьабухди (ибрегьетре) кьенвавай гьайван я.

• Шкьуьнтриз бязибуру бенбецI лугьуда. Лезги чIала абур синонимар я. Идалайни гьейри, бязи хуьрера нугьатрин жуьреярни ишлемишзава, месела, Самур магьалда "шинкьит" лугьудайбуруни гьалтда.

• Шкьуьнтар дуьньядин вири пилера чкланва.

• Абурун жуьреяр 110 агьзурдалайни гзаф ава. Яшамаш жезвай чкайриз килигна, шкьуьнтар пуд чкадал пай жезва: гьуьлуьнбур, кьураматдинбур ва кьел квачир це яшамаш жезвайбур.

• Виридалайни йигин шкьуьнт багьдинди яз гьисабзава. Адавай са сятда 60 метрдин мензилдиз физ жеда, муькуьбурувай - са сятда 5,4 метрдиз.

• Абурулай чпин заланвилелай цIуд сеферда артух пар члугваз алакьзава.

• Кьел ва шекер шкьуьнтар патал зегьердиз барабар я.

• Бязи уьлквейра шкьуьнтрин як недай тIамлу затI хьиз ишлемишзава.

ислен, 21-июнь

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана. Итоги
08:05 «Здравствуй, мир!» 0+
08:35 Д/с «Русский музей детям» 20 с. 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (12+).
09.00 Новости. (16+).
09.25 «Доброе утро». (12+).
09.50 «Жить здорово!» (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Турчидаг» (на лакском языке)
14:30, 21.45 Местное время. Вести-Дагестан

НТВ

04.45 Т/с «Лесник». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
06.45 Т/с «Реальная мистика». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.10 Х/ф «Версия полковника Зорина».

ЗВЕЗДА

06.00 Д/с «Из всех орудий».
07.00 «Сегодня утром».
09.00 Новости дня.

саласа, 22-июнь

РГВК
07:00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на табасаранском языке «Мил»

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (12+).
09.00, 15.00 Новости. (16+).
09.25 «Доброе утро». (12+).

РОССИЯ 1

21:05 Местное время. Вести-Дагестан
05.00 Х/ф «Сорокапятка».

НТВ

04.00 Х/ф «22 июня, ровно в 4 часа...» (12+).
08.00, 10.00 «Сегодня».

ДОМАШНИЙ

06.30 Т/с «Реальная мистика». (16+).
07.25 «По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.15 «Доктор И...» (16+).

ЗВЕЗДА

06.00 Д/с «Из всех орудий».
07.00 «Сегодня утром».
09.00 Новости дня.

арбе, 23-июнь

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (12+).
09.00 Новости. (16+).
09.25 «Доброе утро». (12+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Шолтавысы» (на ногайском языке)
14:30 Местное время. Вести-Дагестан

НТВ

04.45 Т/с «Лесник». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
06.40 Т/с «Реальная мистика». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.10 «Доктор И...» (16+).

ЗВЕЗДА

06.00 Д/с «Из всех орудий».
07.00 «Сегодня утром».
09.00 Новости дня.

хеми, 24-июнь

РГВК
07:00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на даргинском языке «Паданги гьамалги заманги» 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (12+).
09.00 Новости. (16+).
09.25 «Доброе утро». (12+).

РОССИЯ 1

09:00 «Очар» (на кумыкском языке)
14:30, 21.45 Местное время. Вести-Дагестан

НТВ

04.45 Т/с «Лесник». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
06.50 Т/с «Реальная мистика». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.15 «Доктор И...» (16+).

ЗВЕЗДА

06.00 Д/с «Из всех орудий».
07.00 «Сегодня утром».
09.00 Новости дня.

жумья, 25-июнь

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes channels like РГВК, НТВ, ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА.

ПЕРВЫЙ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes channels like РОССИЯ 1, НТВ, ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА.

РОССИЯ 1

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes channels like НТВ, ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes channels like ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА.

ДОМАШНИЙ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes channels like ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА.

ТВ-ЦЕНТР

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes channel ЗВЕЗДА.

ЗВЕЗДА

Table with 2 columns: Time and Program Name.

киш, 26-июнь

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes channels like РГВК, НТВ, ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА.

ПЕРВЫЙ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes channels like РОССИЯ 1, НТВ, ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА.

РОССИЯ 1

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes channels like НТВ, ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes channels like ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА.

ДОМАШНИЙ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes channels like ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА.

ТВ-ЦЕНТР

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes channel ЗВЕЗДА.

ЗВЕЗДА

Table with 2 columns: Time and Program Name.

гьяд, 27-июнь

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes channels like РГВК, НТВ, ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА.

ПЕРВЫЙ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes channels like РОССИЯ 1, НТВ, ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА.

РОССИЯ 1

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes channels like НТВ, ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes channels like ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА.

ДОМАШНИЙ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes channels like ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА.

ТВ-ЦЕНТР

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes channel ЗВЕЗДА.

ЗВЕЗДА

Table with 2 columns: Time and Program Name.

КУЛЬТУРА 21-27-ИЮНЬ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes channels like ИСЛЕН, САЛАСА, АРБЕ, ХЕМИС, ЖУМЬЯ, КИШ, ГЯД, РАДИО.

АРБЕ

Table with 2 columns: Time and Program Name.

ХЕМИС

Table with 2 columns: Time and Program Name.

ЖУМЬЯ

Table with 2 columns: Time and Program Name.

КИШ

Table with 2 columns: Time and Program Name.

ГЯД

Table with 2 columns: Time and Program Name.

РАДИО

Table with 2 columns: Time and Program Name.

Программа гъзурайди - Н.ВЕЛИБЕГОВА

Дин

Вири инсаниятдиз чешнелу ксар

Ямин МЕГЪАМЕДОВ,
диндин рекъий алим

(Эвел - 2020-йисан 44-52, 2021-йисан 1-9, 11-14, 18-23-нумрайра)

Мугъаммад пайгъамбардин (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) **асгъабрин келимаяр** (Аллагъ рази хъурай вичелай)
Абдуллагъ ибн Аббас асгъабдин (Аллагъ рази хъурай вичелай)
гафар (везер)

1. Абдуллагъ ибн Аббас асгъабди (Аллагъ рази хъурай вичелай) лагъана: "Эй гунагъдин сагъиб! Вуна вун пис эхирдин гъакъиндай саламатвиле (хатасузвиле) жеда лагъана гъич фикирмир. Дугъриданни, вуна гунагъ ийизвай члавуз ваз ви эрчи ва чапла къуьнерал алайбурукай (ви амал кхъизвай малаикрикай) регъуь тахъун вуна ийизвай гунагъдилайни пис я. Аллагъди ваз гунагъдай гъихтин жаза гудатла чин тийиз, вуна ийизвай хъуьруьни гунагъдила агъур, пис кар я. Гунагъ авурла ийизвай шадвални гъакъ я. Гунагъдин кар гъилий акъатна лугъуз, вуна ийизвай пашманвални гунагъдила пис я. Гунагъ ийизвай члавуз гару ви ракарин перде юзурайла, вак акатзавай кичевал ва гунагъдин кар къилиз акъуддайла, Аллагъ-Таала ваз килигуникай (Адаз вун акуникай) къалабулух акат тавунни гунагъдила пис кар я.

Бедбахвал я ваз! Чидани ваз Аййуб пайгъамбардин (алеийъи ссалам) гунагъ вуч тиртла? Ам себеб хъана, Аллагъди адаз адан бедендин ва малдин гъакъиндай имтигъан авур?! Аййуб пайгъамбардин (алеийъи ссалам) гунагъ ихътинди тир: адан патав, вичелай зулум алудунин кумек тлабиз, са кесиб атана. Амма ада кесибдиз кумек ганач, я дуьзвални (гъахлабвал) эмирнач. Мадни башкъа, ада зулумкардиз кесибдиз зулум авун къадагъа авунач. Гъавилляй Аллагъди адаз (ахътин зурба) имтигъан авуна!" (Гъилъат-уль-Авлияъ).

2. Абдуллагъ ибн Аббас асгъабди (Аллагъ рази хъурай вичелай) лагъана: "Вуна вал алай ферзер ада ая ва Аллагъди вал эцигнавай Вичин гъахъдикай тир везифаяр къилиз акъуд. А кардани Аллагъдикай кумек яхъ. Гъакъикъатда, Адаз Вичин бендедиз керчек ният ва сувабдихъ чалишмишвал авайди чир хъайила, Аллагъди адаз такан крар къулухъ везеьза (писвилер алудзава). Ам Мелик (Пачагъ) я! Ада Вичиз кан хъайи кар ийизва!" (Гъилъат-уль-Авлияъ).

3. Абдуллагъ ибн Аббас асгъабди (Аллагъ рази хъурай вичелай) лагъана: "Аллагъди вичиз ризкъи гъалалдикай кхъин (къисмет) тавунвай я са муъмин касни авач, я зулумкарни (гунагъкар). Эгер а касди сабур авуртла, та ризкъи вичин къисметдиз къведалди, Аллагъди ам адав агакъарда. Эгер ада сабурсуз (гъалабвал) хъана са вуч ятани гъарамдикай къачуртла (ишлемишайтла), Аллагъди адаз гъалал ризкъи тимиладра". (Гъилъат-уль-Авлияъ).

Аль-Гъасан ибн Али асгъабдин (Аллагъ рази хъурай вичелай)
гафар (везер)

1. Аль-Гъасан ибн Али асгъабди (Аллагъ рази хъурай вичелай) лагъана: "Ни (анжах) и дуьньядин (уьмуьр) тлабайтла, а кас ада (къуна) ацукъарда, ни адан гъакъиндай загъидвал авуртла, а касдиз адан тлуьнрин патахъай тафават жедач. Дуьньядихъ чалишмишвалзавайди вич ихтиярда авайдан гъиле лукъ я. Ни вичин (вири) йикъар ана уртабдиз акъудзаватла, ам ягъалмиш хъанвай, нин (къенин) югъ ана пакадин йикъалай хъсан ятла, ам алдатмиш хъанвай кас я. Вуж вичин нукъсанрихъ (дуьз хъуьун патал) къеьквезвачтла, дугъриданни ам нукъсанвиле (зиянда) ава, вуж нукъсанвиле (зиянда) аватла, адаз къиникъ хъсан я". (Канз-уль-Уммал).

Диндин месэлайриз талуь суалар пайда хъайитла, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз кхъихъ.

2. Аль-Гъасан ибн Али асгъабди (Аллагъ рази хъурай вичелай) лагъана: "Чир хъухъ квез: дугъриданни, умунлувал (къенивал, масадаз векъивал авуникай жуе хуьнин къилих) зинет (безек) я, гаф къилиз акъудун итимвал (намуслувал, дуьзвал, баркаллувал) я, тадивал сефигъвал я, сефер (рекъе хъун) зайифвал я, алчах ксарихъ галаз ацукъун баябурчивал (намуссузвал, русвагъвал ва айиб) я, фасикъ ксарихъ (гунагъкаррихъ, асвалзавайбурухъ) галаз акахъун (санал крар авун) шаклувал я!" (Канз-уль-Уммал).

3. Аль-Гъасан ибн Али асгъабди (Аллагъ рази хъурай вичелай) гъакъин лагъана: "Инсанар къуд жуьре ава: садбуруз пай (имандин несиб) ава, амма (хъсан, дуьз) ахлакъ авач, садбуруз (дуьз) ахлакъ ава, амма пай авач, муькуьбуруз я ахлакъ авач, я пай - абур виридалайни пис инсанар я, къуд лагъайбуруз дуьз ахлакъни ава, пайни - абур виридалайни хъсан инсанар я". (Канз-уль-Уммал).

Умайр ибн Сагъд асгъабдин (Аллагъ рази хъурай вичелай)
гафар (везер)

Умайр ибн Сагъд асгъаб (Аллагъ рази хъурай вичелай) Шамда (мусурманрин) эмиррикай сад тир ва ада (Шамда) Гъимс шеьверда, минбардал хутба ийидайла, лагъана: "Дугъриданни, Ислам кевиз хуьдай цал ва мягъкем ракар я. Исламдин цал адатлувал я, адан ракар - гъахълувал! Цал чукурлайла ва ракар куькварайла, Ислам зайиф жез гатунзава. Гъукумдар (эмир, пачагъ) къуватлуди (гужлуди) тир къван вахтунда Ислам мягъкемдиз амуькун давам жеда. Гъукумдардин гужлувал туруналди (гапурдалди) ягъиз къин ва къамчидал ягъун туш, (адан зурбавал) гъахъ-дуван авун ва адатлувал кхиле тухун я!" (Ибн Сагъд).

Муъавия ибн Аби-Суфьян асгъабдин (Аллагъ рази хъурай вичелай)
гафар (везер)

1. Муъавия ибн Аби-Суфьян асгъабди (Аллагъ рази хъурай вичелай), хутба ийидайла, лагъана: "Заз Пайгъамбарди (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) икълугъудайла, ван атана (мана): "Эй, инсанар! Дугъриданни, илим чирвилер къачун (илим чирайла) я ва фикъгъи (шариатдин къанунрин гъавурда хъун) шариятдин къанунар (къайдаяр) чирна, абурун гъавурда гъатун я. Аллагъдиз (квекай) низ хийир гуз (хъсанвал ийиз) кан хъайитла, Ада (адаз диндин чирвилер гана) ам шариятдин къанунрин гъавурда твада! Дугъриданни, Аллагъдихъай Адан бендейрин арада анжах (диндин) алимриз кичезва! Зи уьмметдикай, чпиз аксвалзавай ксариз гъич фикир тагуз, манивалзавай (аксина женг члугъазвай) ксаризни килиг тавуна, са жемятди гъахъ кхиле тухун, (зидвалзавай) инсанрин винел пад къачун (та Къияматдин Йикъалди) давам жеда. Вични Аллагъдин патай эмир къведалди, абур (ачухдиз) винел пад гвайбуру (гъалибур) яз!" (Канз-уль-Уммал).

2. Муъавия ибн Аби-Суфьян асгъабди (Аллагъ рази хъурай вичелай) вич мусурманрин эмир (пачагъ) яз хъайи къад йисан тежрибадин гъакъиндай ихътин мисал гъана: "Зини халкъдин арада авай алакъа са члар хъиз тир, а чларчин са къил - зи, муькуь къил халкъдин гъиле авай. И йисара абуру (чпин гъилевай) чларчин къил члугурла, за зи гъилевайди ахъайзавай (бушарзавай) ва абуру бушарай члавуз за члугъазвай. Гъа икъл и къад йисан къене а члар, уртабаб гъал члугунваз, къатл тежедайвал авуна!"

Алай аямда Муъавия асгъабдин (Аллагъ рази хъурай вичелай) и гафарикай араб халкъарин ва мусурман уьмметдин арада машъур мисал хъанва: "Муъавиядин чларчин мисал!"

(Къатл ама)

Спорт

Къакъан куьклушдихъ - мягъкем кам

ЗАЛАН АТЛЕТИКА

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

И муьквара Ханты-Мансийскда залан атлетикадай кхиле феи Россиядин чемпионатда вичин ери-бине Докъузпара райондай тир къегъал хва Исмаил ГЪАЖИБЕГОВА 55 кг-дал къведалди заланвал авайбурун арада чемпионвилин твар къазанмишна. Шадвилелди мадни а кар къейд ийиз канзава хъи, Дагъустандин залан атлетикадин цийи тарихда ам, чи республикадин паттай экъечлуналди, Россиядин чемпионвилин тварциз лайихлу хъанвай сад лагъай спортсмен я. (Рикел хкин: вичин ери-бине Хив райондин Захитрин хуьрай тир Феликс Халибегов спортдин и жуьредай Россиядин са шумудра чемпионвилин тварциз лайихлу хъана, ада вичикай Европадин ва дуьньядин майданрани хабар ганва. Ам Москвадин ва Санкт-Петербургдин паттай экъечзава)...

Чаз малум тир делилралди, тренер Гъуьсейхан Закаръеван гъилик вердишвилер къачузвай Исмаила (адан 26 йис я) къазанмишнавай им сад лагъай чхеи агалкъун туш. Идалай вилик ада Россиядин чемпионатра 3 сеферда иштиракна, гъар сеферда ада вичин устадвални алакунар мадни артухарна. Икъл, 2020-йисуз Грозный шеьверда ада гимишдин (а члавуз ада рывокда - 97кг, толчокда 124 кг хкажнай) медаль къазанмишна. Идалай вилик квай йисара ада 6 ва 4-чкаяр къунай. Исмаил Россиядин Кубокдин (2021-йис) сагъибни я.

Россиядин чемпионатда И.Гъажибегова санлай 230 кг (рывок -100, толчок -130 кг) хкажна. Инал уьлкведин Кубок патал

акъажунар (винидихъ твар къунва) рикел хкун кутугнава. Гъикъл хъи, Россиядин чемпионатдани Исмаила алай йисан февралдиз Старый Оскол шеьверда Кубок патал

кхиле феи акъажунра (рывокда -105, толчокда -125) къалурай алакун тикрар хъуьвуна. Исмаилахъ галаз гъуьжетда авай Кирилл Рябыха 8 кг-дин тимиьл хкажна.

- Россиядин цийи тарихда чахъ сад лагъай сефер яз залан атлетикадай республикадин твар уьлкведин майданда машъур авур спортсмен хъанва. Исмаил зегъметкеш ва йисалай-суз анжах виликди ялзавай спортсмен я. Ада вичикай мадни гъуьндурь дережайра хабар гудайдахъ чун кевелай инанмиш я, - къейдзава Дагъустандин залан атлетикадин федерациядин президент Саид Абдуллаева.

Гъунарар къалурна

"Лезги газетда" диндин пак кхъинар жезва. Гъавилляй ам чиркин чкайрал гадарун къадагъа я.

БОКС

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Са тимиьл йикъар идалай вилик Мегъарамдхуьре жегъил боксёррин арада райондин ачух турнир кхиле фена. Акъажунра Ахъегърин 2-нумрадин спортшколадин тренер Нариман Ильясован гъилик вердишвилер къачузвай жегъил боксёррини иштиракна. Къизгъин бягъсерин нетижанда Ахъегърин командадик квай са шумуд боксёр: къвенкъечи чкаяр къуналди тафаватлу хъана.

Икъл, 1-чкайриз лайихлу хъайибурун арада Байрамбегов Максим (54 кг) ва Хизриев Салман (36 кг) ава. Ильясов Руслан (44 кг), Бабаев Гъашум (47 кг), Абдулризаев Мадрид (52 кг), Гъажиев Асгъаб (54 кг), Шерифалиев Рамазан (60 кг) 2-чкайриз лайихлу хъана.

Чна жегъил боксёрризни абурун дидебубайриз ва, гъелбетда, вичин жавабдар пешедив рикъл гваз згечзавай тренер Нариман Ильясов агалкъунар риклин сидкъидай мубаракава. Къуй квеьх чандин сагъвал ва спортдин рекъе мадни еке агалкъунар хъурай!

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информациядин ва печатдин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪИЛИН РЕДАКТОР

М. И. ИБРАГЪИМОВ

(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН ЗАМЕСТИТЕЛЬ

К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ

66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЪ

Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ

66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН

Н. М. ИБРАГЪИМОВ

66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН

Ж. М. САИДОВА

66-00-63

КУЛЬТУРАДИН

Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ

66-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН

М. А. ЖАЛИЛОВ

66-00-64

ЯШАЙШИДИН ВА ЧАРАРИН

Р. С. РАМАЛДАНОВА

66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ

66-00-62

КАССА

66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР

М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ

Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР

Ш. ГЪАЖИМИРЗОЕВ

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакьадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникацийрин хиле гуьзчивал авунин рекъай Федеральний къулгудин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистрация авуна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалаяр редакцияди туькьур хъийизва. Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур элкьена вахузвач. Редакциядинни макъалайрин авторрин фикрар сад тахун мумкин я. Газетда чап авун патал теклифнавай материалра гъанвай делилрин дуьзвили ва керчек-вилдин патакъай жавабдарвал авторрин чпин хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован проспекта, 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - ПП200

Зур йисан - ПП171

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 16.00

Газет "Издательство" "Лотос" ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала, Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6899

Гъ - И лишандик квай материалар гъакьидихъ чапзавайбуру я.

12+ - Икъван яшар хъанвайбуру келдрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты "Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БИК - 048209001

ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Мубаракрай!

Мегъарамдхуьруьн райондин Филерин хуьре яшамин жезвай, 42 йисуз акъалтзавай несилдиз чирвилер гайи муаллим, уьмуьрдин вафалу юлдаш, веледрин къайгъудар буба, хтулрин чехи буба **ВЕЛИБЕГОВ Велибега** 22-июндиз шад гьалара 80 йисан юбилей къейдзава. Чна адаз и югъ риклин сидкъидай мубаракзава!

Азиз буба, ширин буба,
Бубадин дад такур буба,
Аллагъди ваз сагъ
чан гурай.
Кьилел нурду рагъ,
цав хьурай!
Веледри рикI шадарзаваз,
Виш йисарин уьмуьр
хьурай!

ТЕБРИКЗАВАЙБУР:
ВЕЛИБЕГОВРИН ХИЗАН,
БАГЪРИЯР ВА
МУКЪВА-КЪИЛИЯР

Юбилярдин гьуьрметдай

А. КАМИЛОВ, Я. БАБАЕВ

И йикъара машгьур мухбир, шаир **Вадим ЖАМАЛДИНОВАН** (Гъетягъ Вадиман) уьмуьрдин 80-гатфар шад гьалара къаршиламишна. Литературадин мярекат, аниз атанвай мугъманар, хуьруьнвиар тебрик авуналди, Вадим Жамалдинован уьмуьрдикай ва яратмишунрикай куьруь гаф рахуналди ва адаз юбилей мубаракнавалди, райондин общественный палатадин член Зуьгьре Агъарзаевади ачухна ва кьилени тухвана.

Вадим Жамалдинован четин, амма баркаллу уьмуьрдикай, адан гзаф терефрин бажарагъдикай ва яратмишунрикай, абурун къетленвилерикай, адан ширрай кьилдин царар ва бендер гъиз, муаллим, хуьруьнви Даир Алиев, шаир ва журналист, Дагъустандин культурадин ла-

йихлу работник Абидин Камиров, агъсакъларин советдин председател Ямудин Бабаев, зегъметдин ветеран Мажминат Адулова ва маса юлдашар рахана.

Хуьруьн библиотекедин ва СДК-дин заведующияр тир Таиса Шабановади, Тамила Бабаевади, хейлин школьникри - Эмиля Гъуьсенбеговади, Алина Тажибовади ва Хадижа Развановади шаирдин шиирар хуралай келна. Сайтархуьруьн СДК-дин заведующияр Ф. Тажибовади адан чалариз кхьенвай "Хтулар" ва маса манияр еке устадвилелди лагъана.

Мярекатдин эхирдай Гъетягърин хуьруьн администрациядин ва школадин патай юбилярдив савкъатар вахкана.

Вадим Жамалдинова вичин гьуьрметдай ихътин межлис къурмишуна, тебрикрай ва гайи савкъатрай вирибуруз чухсагъул лагъана.

Сканворд

Туькьурайди - К. КЪАЛАЖУХВИ

Мусибат, бала	Фитне	Йифиз экв гула	Нур
Чан къачудайди (фольклор)	Метягъ алцумдайдиди	Куьлгъ гъашарат	Манидарди тамарда
Гъуьлягъ		Сифте бегъер	Вал, чумур
Сегъер (синоним)	Ахцегъ райондин хуьр	Даргиви, агъулви, ...	Украинадин парламент
Шегъре, жигъир		Манидар ... Руссо	Гатфарин варз
Гъам	Къанунсуз "пишкеш"		

Подписка - 2021

Подписка
2021-ЙИСАН 2-ПАЙ ПАТАЛ ГАЗЕТ КЪЫМЪИ
газетдин сайт: lezgiGazet.ru
+7 989 653 42 35
@lezgiGazet
e-mail: lezgiGazet@yandex.ru
Уьмрле:
ФР-Нумради
П1171

КЪЫДАЙ КЪИМЕТ:
Почтадин отделенийрай:
ругуд вацра - 469, 92 м.
Дагъепечатдин кьоскрай:
ругуд вацра - 228 м.
Редакциядай:
ругуд вацра - 162 м.

ГАЗЕТДАЙ
ЛЕЗГИРИН ТАРИХДИЗ, ЧАЛАЗ

МЕДЕНИЯТДИЗ, ДИНДИЗ ТАЛУКЪ
ВА МАСА ХАБАРАР
КЕЛИЗ ЖЕДА

КУЪ ФИКИРДИЗ!
Газет кьилин патакъай сулар хъайитла,
6928-584-16-72
нумради зенг ая.

"ЛЕЗГИ ГАЗЕТ" - ГЪАР СА КИВАЛИЗ!

МЕДЕНИЯТДИЗ, ДИНДИЗ ТАЛУКЪ
ВА МАСА ХАБАРАР
КЕЛИЗ ЖЕДА

ИГРАМИ ВАТАНЭГЪЛИЯР! 2021-йисан 2-пай патал куь рикI алай газетар, журналар кхьидай вахт алуькнава. Чна кьез хайи члалал акъатзавай "Лезги газет" кхьиниз эвер гузва. Зур йис патал "Лезги газет" почтадин отделенийрай - 469 манатни 92 кепекдихъ, "Дагъепечатдин" кьоскрай - 228 манатдихъ, редакциядай 162 манатдихъ кхьиз жеда.

Къейд ийин хь, "Дагъепечатдин" кьоскрай газет кхьинин къимет ужуз тирди фикирда кьуна, Кьиблепатан Дагъустандин са шумуд районда кьоскар ахъайнава. Абуру Ахцегъа, Мегъарамдхуьре, Къасумхуьреп, Белижда ва Дербент шегъерда ава. Газетар, журналар кхьидай вахт июндин эхирдалди давам жеда. Сулар пайда хъайитла, телефондин 8 928-584-16-72 нумради зенг ая.

З.А. Мегъамедов

12-июндиз чав къара хабар агакна: чехи ватанперес, кьени инсан, чехи руьгъдин сагъиб, "Лезги газетдин" мягъкем дестек Загъидин Абдурагъимович Мегъамедов чи арадай акъатна. Загъидин 1940-йисан 6-ноябрдиз Гилийрин хуьре дидедиз хъана. Киркарин юкъван школа акъалтарна, армиядин жергеяра пак буржи намуслувилелди кьилиз акъудна. И члавуз дирибаш жегъилди Кубадиз интернациональный куьмек гунин кардани иштиракна. Армиядай хтайла, Махачкъалада Сепараторрин заводда зегъмет члугъваз, вуздик экечлун патал гъазурлух-вилдин курсара келна.

1971-йисуз ДГУ-дин радиотехнический факультет акъалтарна, "Конструирование и технология радиотехнической аппаратуры" рекъай инженер-конструкторвилдин пеше къачуна. Дербентда воензаводда, ахпа Мегъарамдхуьруьн электросетра, гуьгъуьнлай 28 йисуз и райондин алакьадин узелдин, почтадин начальниквиле кваллаха.

3. Мегъамедова са шумудра Москвада кьиле феи совещанийра иштиракна, ам Ташкентда, Ростовда пешекарвал хкаждай курсара хъана. Къанажагълу инсан чи газетдин кьели дуст, умудлу даях тир, гъар са нумра келзавай, тираж хкаж хъуник датлана вичин пай куьтазвай. Ре-

дакциядихъ галаз яргъал йисара бегъерлудаказ санал кваллахунай ва газетдин 90 йисан юбилейдихъ галаз алакьалу яз Загъидин Абдурагъимович гьуьрметдин грамотадиз лайихлу хъана. Вичин миьхи, намуслу зегъметдалди ада еке гьуьрмет, авторитет къазанмишнавай. Загъидин 1992-йисан 28-30-августдиз Махачкъалада кьиле феи ватандашрин международный Конгрессдин иштиракчи хъунини и кардин гъакьиндай шагъидвалзава.

Чна рагъметлудан хизандиз, багърийриз, мукъва-къилийриз, Гилийрин хуьруьн вири жематдай курсара хъана. Къанажагълу инсан чи газетдин кьели дуст, умудлу даях тир, гъар са нумра келзавай, тираж хкаж хъуник датлана вичин пай куьтазвай. Ре-

Загъидин Абдурагъимовичан экьу къамат чи риклера гъамишалуьгъ яз амуькда.

"ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН" редакциядин коллектив

"Лезги газетдин" редакциядай "Пак Къуръан ва адан манайрин таржума лезги члалал" (1000 м.), "Мугъаммад пайгъамбардин (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хьурай вичиз) уьмуьрдин рехъ" (500 м.), "Исламдин эдебар, ахлакьар ва дуьяр" (100 м.), "100 тапшургуь" (200 м.) ктабар маса къачуз жеда.

"ЛГ"-дин 23-нумрадиз акъатай сканворддин жавабар:

ДУЪЗ ЦАРАРА: Кьилинпацар. Ихтилат. Кцлар. Цлпан. Луьткве. Алачух. Клар. Кард. Айнаяр. Техв. Гитара.
ТИК ЦАРАРА: Ихтияр. Цнал. Турп. Агъалар. Цвел. Нирх. Варданаг. Чхра. Клурташ. Кавал. Ружа.

Цийи Фригърин хуьре яшамин жезвай кьалажухви муаллим Абдул Ашурагъаева халу
ЗИЯДХАН
рагъметдиз финихъ галаз алакьалу яз Куруьгли Ферзалиеваз ва вири мукъва-къилийриз башсагълуьгъвал гузва.